www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

From Qasida To Kut: Literary Reflections Of Turkic Political Thought In The Poetry Of Muʾızzî

Kasideden Kut'a: Muʾizzî'nin Şiirinde Türk Siyasi Düşüncesinin Edebî Yansımaları

Abdulbaki Kınsün* - Isa Bulukgiray**

Abstract: This study analyzes the political discourse constructed in the panegyrics (qasidas) of Muʾizzî, one of the most prominent court poets of the Great Seljuk Empire. The analysis is conducted through a sociological and theo-political lens, focusing on the concept of kut (divine charisma/fortune) the core source of political legitimacy and authority in the ancient Turkish state tradition. In Turkish political thought, kut signifies that the ruler is divinely chosen, endowed with extraordinary charisma, and granted the mandate to maintain social and cosmic order as a divine favor. Within this framework, Seljuk sovereignty did not rely solely on military-bureaucratic coercion; rather, it was deeply rooted in a sacredly grounded social consensus and collective acceptance. Examining the poems presented primarily to Sultan Malikshah, the study demonstrates how Muʾizzî transformed this deeply rooted nomadic concept of kut into an aesthetic language of sovereignty by blending it with Islamic rhetoric, religious references, astrological motifs, and cosmic metaphors. From the perspective of Max Weber's typology of legitimate authority, this discourse represents a distinct patrimonial model where traditional authority is heavily reinforced by charismatic and divine elements. Although these qasidas were written in Persian and strictly adhered to the formal conventions of classical Persian poetry, their underlying reproduction of Turkish political ideology reveals that literature at the Seljuk court functioned as a highly strategic, ideological tool for manufacturing political legitimacy. Consequently, through the use of theo-political titles, a strong emphasis on justice, and symbols of universal sovereignty, Muʾizzî infused Persian literature with a newly vernacularized, Turkified political-cultural identity that mirrored the Seljuk synthesis. Ultimately, his poetic corpus rendered both the temporal power and the cosmic-sacred charisma of the ruler highly visible within the courtly sphere.

Keywords: Classical Turkish Literature, Muʾizzî, Great Seljuk Empire, Kut, Political Discourse, Legitimacy, Max Weber.

*Corresponding Author: Asst. Prof.Dr., Bingol University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies

Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

ORCİD https://orcid.org/0000-0003-2476-2985

akinsun@bingol.edu.tr

** Dr., Ministry of National Education

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı

ORCİD https://orcid.org/0000-0002-5319-2515

ibulukgiray@gmail.com

Cite as/ Atıf: Kınsün, A. & Bulukgiray, İ. (2026). From qasida to kut: literary reflections of Turkic political thought ın the poetry of Muʾızzî/kasideden kut'a: Muʾizzî'nin şiirinde Türk siyasi düşüncesinin edebî yansımaları. *Turkish Studies - Language and Literature*, *21*(Ö1), 2501-2554. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer], Ankara Bilim University Publications. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.94807

Received/Geliş: 07 June/Haziran 2026

Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

Öz: Bu çalışma, Büyük Selçuklu saray şiirinin en önemli temsilcilerinden biri olan Muʾizzî'nin kasidelerinde inşa edilen siyasal söylemi, Türk devlet geleneğinde iktidarın hem kaynağını hem de meşruiyet zeminini oluşturan *kut* kavramı çerçevesinde, sosyolojik ve teo-politik bir perspektifle ele almaktadır. Türk siyasal düşüncesinde kut; hükümdarın Tanrı tarafından seçildiğini, karizmatik niteliklerle donatıldığını ve toplumsal-kozmik düzeni (töz/yasa) sürdürme yetkisini ilahi bir lütuf olarak taşıdığını ifade eder. Bu bağlamda Selçuklu egemenliği, yalnızca askeri-bürokratik bir güce değil, kitleler nezdinde kutsal temelli bir toplumsal rızaya ve kabule yaslanır. Muʾizzî, Sultan Melikşâh ve dönemin diğer Selçuklu seçkinlerine sunduğu medhiyelerde, bu köklü Türk kut anlayışını İslami retorikle harmanlamış; dini göndermeler, astrolojik unsurlar ve kozmik metaforlar vasıtasıyla estetik bir egemenlik diline dönüştürmüştür. Max Weber'in meşruiyet tipolojisi açısından incelendiğinde bu söylem, geleneksel otorite kalıplarının karizmatik ve ilahi meşruiyet unsurlarıyla tahkim edildiği özgün bir patrimonyal iktidar modeline işaret etmektedir. Biçim ve dil yönünden Fars şiir geleneğine sıkı sıkıya bağlı olan bu kasidelerde, arka planda Türk iktidar ideolojisinin ve bozkır egemenlik anlayışının yeniden üretilmesi, Selçuklu sarayında edebiyatın salt bir sanat formu olmadığını, aksine siyasal meşruiyet imalatında son derece işlevsel bir ideolojik araç olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır. Sonuç olarak Muʾizzî; kasidelerindeki teo-politik unvanlar, adalet vurgusu ve cihanşümul hâkimiyet sembolleri aracılığıyla, Fars edebiyatına Türkleşen ve Selçuklu sentezini yansıtan yeni bir siyasal-kültürel kimlik kazandırmış; hükümdarın hem dünyevi otoritesini hem de kozmik-kutsal karizmasını saray muhitinde görünür kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Muʾizzî, Büyük Selçuklu Devleti, Kut, Siyasal Söylem, Meşruiyet, Max Weber.

Structured Abstract:

The legitimacy of power in the Turkish state tradition is a transcendent form of authorization derived directly from divine will, rather than a secular phenomenon based on military success or coercive force. The concept of kut, the fundamental cornerstone of this understanding, denotes the ruler's God-bestowed right to govern, prosperity, and political legitimacy. The Great Seljuk State blended this ancient steppe-based conception of sovereignty with the institutional and religious structures of Islamic civilization, producing a distinctive political ideology that reinforced the universal image of the ruler as the "Sultan of the World." The court-centered qasida tradition served as the most powerful medium for articulating and disseminating this ideology. Focusing on the panegyrics composed by the Seljuk court poet Muʾizzî for Sultan Malikshāh, this study examines how the concept of kut was reproduced within Persian poetic discourse and legitimized through aesthetic and symbolic language.

In Muʾizzî's poetry, praise extends beyond the glorification of an individual ruler; it functions as a strategic vehicle for reinforcing the theo-political foundations of Seljuk sovereignty through cosmic imagery and religious references. By employing metaphors drawn from astronomy, theology, and sacred history, the poet presents the sultan's authority as a direct manifestation of divine order. Methodologically, the study adopts the approaches of Text-Centered Analysis and Cultural Poetics. Through a systematic examination of the panegyrics dedicated to Malikshāh in Muʾizzî's Dīvān, key concepts, metaphors, and symbolic structures associated with sacred kingship were identified. These findings were then analyzed comparatively in light of Max Weber's theory of the "Types of Legitimacy." In addition, semantic continuities between Muʾizzî's terminology and the Sassanid concept of Farrah, as well as references to ancient Turkish political texts such as the Kutadgu Bilig and the Orkhon Inscriptions, were comprehensively examined.

In Muʾizzî's qasidas, the ruler occupies the symbolic position of the sun at the center of the macrocosm. The poet frequently employs the metaphor of nūr (light) as the visible, physical manifestation of kut. The radiance emanating from the sultan's face signifies divine election and protection, mirroring the pre-Islamic Turkish belief that sovereignty is granted through a celestial light descending from the sky. By associating the ruler's legitimacy with semavi elements such as the sun, moon, firmament, and divine throne, Muʾizzî establishes Seljuk authority within an unshakeable ontological framework. Epithets such as Sâye-i Yezdân (Shadow of God) and Dâver-i Yezdân-perest (God-worshipping Just Judge) indicate that worldly rule was perceived as a sacred mission rather than a purely political function. In this poetic universe, cosmic harmony mirrors the political order; the movement of the heavens acquires meaning precisely through the stability and prosperity ensured by the sultan.

From a Weberian perspective, the image of rulership constructed in Muʾizzî's poetry corresponds primarily to two types of authority: traditional and charismatic. Traditional authority is articulated through a strong emphasis on dynastic continuity and sacred lineage. Muʾizzî traces the origin of the sultan's light back to the loins of the Prophet Adam, embedding political legitimacy within an eternal and sanctified genealogy. Such references highlight the perception of sovereignty as part of a primordial, divinely sanctioned order. This appeal to sacred ancestry functions as a key mechanism for distinguishing the Seljuk dynasty from competing political powers and for affirming its historical superiority.

Charismatic authority, on the other hand, is represented through the ruler's exceptional personal qualities, including justice, generosity, and military prowess. Malikshāh is portrayed as a heroic figure who rescues the world from chaos, transforms the earth into a realm of prosperity through justice, and embodies divine favor through his uniqueness and excellence. Titles such as Muʾizzü'd-dîn (Glorifier of the Religion) reinforce his image as both a political and religious savior. In this discourse, the sultan's virtues transcend personal traits, serving as signs of divine endowment that confirm his special status among humankind.

A major finding of the study is that although Muʾizzî composed his poetry in Persian, the ideological framework governing his representation of power was predominantly shaped by Turkish political concepts. The synthesis of the Iranian notion of Farrah and the Turkish concept of kut forms the backbone of the Seljuk language of legitimacy in his poetry. Through the aesthetic resources of the Persian literary tradition, Muʾizzî reconstructed a political discourse tailored to the specific needs of the Seljuk court. This phenomenon demonstrates that during the Seljuk period, Persian literature underwent a process of ideological Turkification, whereby steppe-based political philosophy was universalized through an established Iranian literary medium.

Themes such as world conquest, the circle of justice, and loyalty to töre (customary law) emerge as literary expressions of a political worldview that is Turkish in spirit but Persian in language.

The panegyric discourse developed by Muʾizzî thus surpasses conventional praise to become a poetic articulation of imperial ideology. Through the consistent use of theo-political terminology and symbolic imagery such as Rükn-i İslâm (Pillar of Islam) and Şâh-i İslâm (King of Islam) the poet simultaneously affirms the sacred legitimacy and charismatic leadership of the ruler. This poetic language contributes to the formation of collective memory by embedding political authority within cosmological and theological narratives. The boundaries of the Seljuk state are drawn not only on geographical maps but also within a cosmic order where the sultan's reign appears as natural and inevitable as the daily cycle of the sun.

In this sense, Muʾizzî's qasidas function as the political manifestos of the Seljuk state rather than mere literary compositions. By aestheticizing the concept of kut through images of light, destiny, and celestial order, the poet presents sovereignty as a cosmic necessity instead of a historical contingency. This discourse, which unites traditional sanctity with personal charisma in Weberian terms, establishes the Seljuk sultan as the Shadow of God on earth and the ultimate guarantor of justice. The study thus demonstrates the foundational role of literature in constructing and sustaining political legitimacy, highlighting the importance of reinterpreting classical texts through the lens of political theology. Muʾizzî's poetry clearly reveals that court poets were key ideological agents in shaping and consolidating the Seljuk political imagination, operating far beyond the role of simple artists.

Keywords: Classical Turkish Literature, Muʾizzî, Great Seljuk Empire, Kut, Political Discourse, Legitimacy, Max Weber.

ملخص منظم:

لا تعد شرعية السلطة في تقاليد الدولة التركية ظاهرة علمانية قائمة على النجاح العسكري أو القوة القسرية، بل تُفهم بوصفها تفويضًا متعاليًا ينبع مباشرة من الإرادة الإلهية. ويدل مفهوم "الخُوت- (kut) "الذي يمثل الحجر الأساس لهذا الفهم- على الحق المقدر إلهيًا للحاكم في إدارة الدولة، وتحقيق الرخاء، والشرعية السياسية. وقد دمجت دولة السلاجقة العظام هذا المفهوم العريق للسيادة النابع من ثقافة السهوب مع البنى المؤسسية والدينية للحضارة الإسلامية، مما أنتج أيديولوجية سياسية متميزة عززت الصورة العالمية للحاكم بوصفه "سلطان العالم". وتعد قصائد المديح المتركزة حول البلاط السلجوقي الوسيلة الأقوى للتعبير عن هذه الأيديولوجية ونشرها. وتركز هذه الدراسة على المدائح التي نظمها شاعر البلاط السلجوقي "المعزي" للسلطان ملكشاه، لتبحث في كيفية إعادة إنتاج مفهوم "الخُوت" داخل الخطاب الشعري الفارسي وإضفاء الشرعية عليه من خلال لغة جمالية ورمزية.

ولا يقتصر المديح في شعر المعزي على تمجيد الحاكم كفرد، بل يعمل كأداة استراتيجية لترسيخ الأسس اللاهوتية السياسية (التيوسياسية) للسيادة السلجوقية عبر الصور الكونية والإشارات الدينية. ومن خلال توظيف استعارات مستمدة من علم الفلك، واللاهوت، والتاريخ المقدس، يقدم الشاعر سلطة السلطان بوصفها تجليًا مباشرًا للنظام الإلهي. ومن الناحية المنهجية، تعتمد الدراسة على مدخلي "التحليل المرتكز على النص" و"شعرية الثقافة". ومن خلال الفحص المنهجي لقصائد المديح المخصصة لملكشاه في ديوان المعزي، جرى تحديد المفاهيم الرئيسية، والاستعارات، والبنى الرمزية المرتبطة بالملكية المقدسة. ثم حُللت هذه النتائج تحليلًا مقارنًا في ضوء نظرية ماكس فيبر حول "أنماط الشرعية". وبالإضافة إلى ذلك، فُحصت بعناية الاستمرارية الدلالية بين مصطلحات المعزي والمفهوم الساساني لـ "الفَرّ(Farrah) "، فضلًا عن الإشارات إلى النصوص السياسية التركية القديمة مثل "قوتادغو بيليغ" (كتاب السعادة) ونقوش أورخون.

ويحتل الحاكم في قصائد المعزي مكانة رمزية تماثل موقع الشمس في مركز الكون الكبير (الماكروكون). ويستخدم الشاعر بكثرة استعارة "النور" بوصفها التجلي المادي والمرئي لمفهوم "الخُوت". ويشير الضياء المنبعث من وجه السلطان إلى الاختيار الإلهي والحماية الربانية، محاكيًا بذلك الاعتقاد التركي القديم (ما قبل الإسلام) بأن السيادة تُمنح من خلال نور سماوي يهبط من السماء. ومن خلال ربط شرعية الحاكم بالعناصر السماوية مثل الشمس، والقمر، والفلك، والعرش الإلهي، يضع المعزي السلطة السلجوقية داخل إطار أنطولوجي (وجودي) راسخ. وتشير ألقاب مثل "سايه ي يزدان" (ظل الله) و"داور ي يزدان برست" (الحاكم العادل العابد لله) إلى أن الحكم الدنيوي كان يُنظر إليه كمهمة مقدسة وليس مجرد وظيفة سياسية بحتة. وفي هذا الكون الشعري، يعكس الانسجام الكوني النظام السياسي؛ إذ لا تكتسب حركة السماوات معناها إلا من خلال الاستقرار والرخاء اللذين يضمنهما السلطان.

ومن منظور فيبري، فإن صورة الحكم المبنية في شعر المعزي تتوافق أساسًا مع نمطين من السلطة: التقليدية والكاريزمية. وتتضح السلطة التقليدية من خلال التركيز القوي على استمرار السلالة والنسب المقدس؛ إذ يرجع المعزي أصل نور السلطان إلى صُلب النبي آدم، مما يرسخ الشرعية السياسية داخل شجرة نسب أزلية ومقدسة. وتسلط هذه الإشارات الضوء على التصور الذي يرى السيادة جزءًا من نظام قديم ومقرر إلهيًا. وتعمل هذه الاستعاضة بالنسَب المقدس كآلية رئيسية لتمييز السلالة السلجوقية عن القوى السياسية المنافسة وتأكيد تفوقها التاريخي.

أما السلطة الكاريزمية، فتنظّم عبر الصفات الشخصية الاستثنائية للحاكم، بما في ذلك العدالة، والكرم، والبراعة العسكرية. ويُصوَّر ملكشاه كشخصية بطولية تنقذ العالم من الفوضى، وتحول الأرض إلى دار رخاء من خلال العدل، وتجسد الفضل الإلهي عبر تميزها وفرادتها. وتأتي ألقاب مثل "معز الدين" لتعزز صورته كمنقذ سياسي وديني في آن واحد. وفي هذا الخطاب، تتجاوز فضائل السلطان السمات الشخصية لتتحول إلى علامات على الهبة الإلهية التي تؤكد مكانته الخاصة بين البشر.

ومن أبرز نتائج الدراسة أنه على الرغم من نظم المعزي لشعره باللغة الفارسية، فإن الإطار الأيديولوجي الحاكم لتمثيله السلطة قد تشكل بوضوح عبر المفاهيم السياسية التركية. ويشكل التوليف بين المفهوم الإيراني لـ "الفَرّ" والمفهوم التركي لـ "الخُوت" العمود الفقري للغة الشرعية السلجوقية في شعره. ومن خلال الإمكانات الجمالية للموروث الأدبي الفارسي، أعاد المعزي بناء خطاب سياسي مصمم خصيصًا لتلبية احتياجات البلاط السلجوقي. وتظهر هذه الظاهرة أن الأدب الفارسي شهد خلال العهد السلجوقي عملية "تتريك" أيديولوجية، حيث عُمِّمت الفلسفة السياسية القائمة على ثقافة السهوب من خلال وسيط أدبي إيراني عريق. وتبدو موضوعات مثل فتح العالم، ودائرة العدالة، والولاء لـ "التورة" (القانون العرفي) كتعبيرات أدبية لرؤية سياسية عالمية ذات روح تركية ولكن بلغة فارسية.

وبذلك يتجاوز خطاب المديح الذي طوره المعزي حدود الثناء التقليدي ليصبح تعبيرًا شعريًا عن أيديولوجية الإمبراطورية. ومن خلال الاستخدام المتسق للمصطلحات اللاهوتية السياسية والصور الرمزية -مثل "ركن الإسلام" و"شاه الإسلام"- يؤكد الشاعر بالتزامن الشرعية المقدسة والقيادة الكاريزمية للحاكم. وتساهم هذه اللغة الشعرية في تشكيل الذاكرة الجماعية عبر دمج السلطة السياسية داخل السرديات الكونية واللاهوتية. ولم تُرسَم حدود الدولة السلجوقية على الخرائط الجغرافية فحسب، بل رُسِمت أيضًا داخل نظام كوني يبدو فيه حكم السلطان طبيعيًا وحتميًا كدورة الشمس اليومية.

بهذا المعنى، تؤدي قصائد المعزي وظيفتها كبيانات سياسية للدولة السلجوقية وليس مجرد مؤلفات أدبية عادية. ومن خلال إضفاء الطابع الجمالي على مفهوم "الخُوت" عبر صور النور، والقدر، والنظام السماوي، يقدم الشاعر السيادة كضرورة كونية لا كحدث تاريخي عارض. هذا الخطاب، الذي يجمع بين القداسة التقليدية والكاريزما الشخصية بالمصطلحات الفيبرية، يرسخ مكانة السلطان السلجوقي بوصفه ظل الله على الأرض والضامن النهائي للعدالة. وتظهر الدراسة بذلك الدور التأسيسي للأدب في بناء الشرعية السياسية والحفاظ عليها، مؤكدة على أهمية إعادة تفسير النصوص الكلاسيكية من خلال عدسة اللاهوت السياسي. ويكشف شعر المعزي بوضوح أن شعراء البلاط كانوا فاعلين أيديولوجيين رئيسيين في تشكيل المخيال السياسي السلجوقي وترسيخه، متجاوزين بكثير دور الفنان البسيط.

الكلمات المفتاحية: الأدب التركي الكلاسيكي، المعزي، دولة السلاجقة العظام، الخُوت (kut) ، الخطاب السياسي، الشرعية، ماكس فيبر.

Résumé Structuré:

Dans la tradition étatique turque, la légitimité du pouvoir est une forme d'autorisation transcendante découlant directement de la volonté divine, plutôt qu'un phénomène séculier fondé sur le succès militaire ou la force coercitive. Le concept de kut, pierre angulaire de cette conception, désigne le droit de gouverner conféré par Dieu, la prospérité et la légitimité politique. L'État grand-seldjoukide a fusionné cette ancienne vision de la souveraineté issue des steppes avec les structures institutionnelles et religieuses de la civilisation islamique, produisant ainsi une idéologie politique distinctive qui a renforcé l'image universelle du souverain en tant que « Sultan du Monde ». La tradition de la qasida de cour a servi de moyen le plus puissant pour articuler et diffuser cette idéologie. En se concentrant sur les panégyriques composés par le poète de cour seldjoukide Muʾizzî pour le Sultan Malikshāh, cette étude examine comment le concept de kut a été reproduit dans le discours poétique persan et légitimé à travers un langage esthétique et symbolique.

Dans la poésie de Muʾizzî, la louange dépasse la simple glorification d'un souverain individuel ; elle fonctionne comme un vecteur stratégique pour renforcer les fondements théo-politiques de la souveraineté seldjoukide à travers une imagerie cosmique et des références religieuses. En employant des métaphores tirées de l'astronomie, de la théologie et de l'histoire sainte, le poète présente l'autorité du sultan comme une manifestation directe de l'ordre divin. Sur le plan méthodologique, l'étude adopte les approches de l'analyse centrée sur le texte et de la poétique culturelle. À travers un examen systématique des panégyriques dédiés à Malikshāh dans le Dīvān de Muʾizzî, les concepts clés, les métaphores et les structures symboliques associés à la royauté sacrée ont été identifiés. Ces résultats ont ensuite été analysés de manière comparative à la lumière de la théorie de Max Weber sur les « Types de légitimité ». De plus, les continuités sémantiques entre la terminologie de Muʾizzî et le concept sassanide de Farrah, ainsi que les références aux textes politiques turcs anciens tels que le Kutadgu Bilig et les Inscriptions de l'Orkhon, ont été examinées de manière exhaustive.

Dans les qasidas de Muʾizzî, le souverain occupe la position symbolique du soleil au centre du macrocosme. Le poète emploie fréquemment la métaphore de nūr (la lumière) comme la manifestation visible et physique du kut. Le rayonnement émanant du visage du sultan signifie l'élection et la protection divines,

faisant écho à la croyance turque préislamique selon laquelle la souveraineté est accordée par une lumière céleste descendant du ciel. En associant la légitimité du souverain à des éléments semavi (célestes) tels que le soleil, la lune, le firmament et le trône divin, Muʾizzî établit l'autorité seldjoukide dans un cadre ontologique inébranlable. Des épithètes telles que Sâye-i Yezdân (l'Ombre de Dieu) et Dâver-i Yezdân-perest (le Juge Juste adorateur de Dieu) indiquent que le gouvernement terrestre était perçu comme une mission sacrée plutôt que comme une fonction purement politique. Dans cet univers poétique, l'harmonie cosmique reflète l'ordre politique ; le mouvement des cieux prend tout son sens précisément à travers la stabilité et la prospérité assurées par le sultan.

Dans une perspective webérienne, l'image du gouvernement construite dans la poésie de Muʾizzî correspond principalement à deux types d'autorité : traditionnelle et charismatique. L'autorité traditionnelle s'articule à travers un accent prononcé sur la continuité dynastique et la lignée sacrée. Muʾizzî fait remonter l'origine de la lumière du sultan jusqu'aux reins du prophète Adam, inscrivant ainsi la légitimité politique dans une généalogie éternelle et sanctifiée. De telles références mettent en évidence la perception de la souveraineté comme faisant partie d'un ordre primordial et divinement sanctionné. Cet appel à l'ascendance sacrée fonctionne comme un mécanisme clé pour distinguer la dynastie seldjoukide des puissances politiques rivales et pour affirmer sa supériorité historique.

L'autorité charismatique, quant à elle, est représentée à travers les qualités personnelles exceptionnelles du souverain, notamment la justice, la générosité et les prouesses militaires. Malikshāh est dépeint comme une figure héroïque qui sauve le monde du chaos, transforme la terre en un royaume de prospérité grâce à la justice, et incarne la faveur divine par son unicité et son excellence. Des titres tels que Muʾizzü'd-dîn (Glorificateur de la Religion) renforcent son image de sauveur à la fois politique et religieux. Dans ce discours, les vertus du sultan transcendent les simples traits personnels, servant de signes d'un don divin qui confirme son statut particulier parmi l'humanité.

L'un des résultats majeurs de l'étude est que bien que Muʾizzî ait composé sa poésie en persan, le cadre idéologique régissant sa représentation du pouvoir a été principalement façonné par des concepts politiques turcs. La synthèse de la notion iranienne de Farrah et du concept turc de kut forme la colonne vertébrale du langage de légitimité seldjoukide dans sa poésie. Grâce aux ressources esthétiques de la tradition littéraire persane, Muʾizzî a reconstruit un discours politique adapté aux besoins spécifiques de la cour seldjoukide. Ce phénomène démontre que durant la période seldjoukide, la littérature persane a subi un processus de « turquisation » idéologique, par lequel la philosophie politique issue des steppes a été universalisée à travers un support littéraire iranien établi. Des thèmes tels que la conquête du monde, le cercle de la justice et la fidélité au töre (loi coutumière) apparaissent comme les expressions littéraires d'une vision du monde politique qui est turque dans son esprit mais persane dans sa langue.

Le discours panégyrique développé par Muʾizzî dépasse ainsi la louange conventionnelle pour devenir une articulation poétique de l'idéologie impériale. Par l'utilisation cohérente d'une terminologie théo-politique et d'une imagerie symbolique—telles que Rükn-i İslâm (Pilier de l'Islam) et Şâh-i İslâm (Roi de l'Islam)—le poète affirme simultanément la légitimité sacrée et le leadership charismatique du souverain. Ce langage poétique contribue à la formation de la mémoire collective en intégrant l'autorité politique dans des récits cosmologiques et théologiques. Les frontières de l'État seldjoukide se dessinent non seulement sur les cartes géographiques, mais aussi au sein d'un ordre cosmique où le règne du sultan apparaît aussi naturel et inévitable que le cycle quotidien du soleil.

En ce sens, les qasidas de Muʾizzî fonctionnent comme les manifestes politiques de l'État seldjoukide plutôt que comme de simples compositions littéraires. En esthétisant le concept de kut à travers des images de lumière, de destin et d'ordre céleste, le poète présente la souveraineté comme une nécessité cosmique au lieu d'une contingence historique. Ce discours, qui unit la sainteté traditionnelle au charisme personnel en termes webériens, établit le sultan seldjoukide comme l'Ombre de Dieu sur terre et le garant ultime de la justice. L'étude démontre ainsi le rôle fondateur de la littérature dans la construction et le maintien de la légitimité politique, tout en soulignant l'importance de réinterpréter les textes classiques à la lumière de la théologie politique. La poésie de Muʾizzî révèle clairement que les poètes de cour étaient des agents idéologiques clés dans le façonnement et la consolidation de l'imaginaire politique seldjoukide, opérant bien au-delà du rôle de simples artistes.

Mots-clés: Classical Turkish Literature, Muʾizzî, Great Seljuk Empire, Kut, Political Discourse, Legitimacy, Max Weber.

Resumen Estructurado:

En la tradición estatal turca, la legitimidad del poder es una forma de autorización trascendente derivada directamente de la voluntad divina, más que un fenómeno secular basado en el éxito militar o la fuerza coercitiva. El concepto de kut, piedra angular de este entendimiento, denota el derecho a gobernar conferido por Dios, la prosperidad y la legitimidad política del gobernante. El Gran Estado Selyúcida fusionó esta antigua concepción de la soberanía basada en las estepas con las estructuras institucionales y religiosas de la civilización islámica, produciendo una ideología política distintiva que reforzó la imagen universal del gobernante como el "Sultán del Mundo". La tradición de la qasida de corte sirvió como el medio más poderoso para articular y difundir esta ideología. Centrándose en los panegíricos compuestos por el poéta selyúcida de corte Muʾizzî para el Sultán Malikshāh, este estudio examina cómo se reprodujo el concepto de kut dentro del discurso poético persa ve cómo se legitimó a través de un lenguaje estético y simbólico.

En la poesía de Muʾizzî, la alabanza va más allá de la glorificación de un gobernante individual; funciona como un vehículo estratégico para reforzar los fundamentos teo-políticos de la soberanía selyúcida a través de imágenes cósmicas y referencias religiosas. Al emplear metáforas extraídas de la astronomía, la teología y la historia sagrada, el poeta presenta la autoridad del sultán como una manifestación directa del orden divino. Metodológicamente, el estudio adopta los enfoques del Análisis Centrado en el Texto y la Poética Cultural. A través de un examen sistemático de los panegíricos dedicados a Malikshāh en el Dīvān de Muʾizzî, se identificaron conceptos clave, metáforas y estructuras simbólicas asociadas con la realeza sagrada. Posteriormente, estos hallazgos se analizaron comparativamente a la luz de la teoría de Max Weber sobre los "Tipos de Legitimidad". Además, se examinaron exhaustivamente las continuidades semánticas entre la terminología de Muʾizzî y el concepto sasánida de Farrah, así como las referencias a antiguos textos políticos turcos como el Kutadgu Bilig y las Inscripciones de Orjón.

En las qasidas de Muʾizzî, el gobernante ocupa la posición simbólica del sol en el centro del macrocosmos. El poeta emplea con frecuencia la metáfora de nūr (luz) como la manifestación visible y física del kut. El resplandor que emana del rostro del sultán significa la elección y la protección divinas, reflejando la creencia turca preislámica de que la soberanía se concede a través de una luz celestial que desciende del cielo. Al asociar la legitimidad del gobernante con elementos semavi (celestiales) como el sol, la luna, el firmamento y el trono divino, Muʾizzî establece la autoridad selyúcida dentro de un marco ontológico inquebrantable. Epítetos como Sâye-i Yezdân (Sombra de Dios) y Dâver-i Yezdân-perest (Juez Justo adorador de Dios) indican que el gobierno terrenal se percibía como una misión sagrada en lugar de una función puramente política. En este universo poético, la armonía cósmica refleja el orden político; el movimiento de los cielos adquiere significado precisamente a través de la estabilidad y la prosperidad aseguradas por el sultán.

Desde una perspectiva weberiana, la imagen del gobierno construida en la poesía de Muʾizzî corresponde principalmente a mi dos tipos de autoridad: tradicional y carismática. La autoridad tradicional se articula a través de un fuerte énfasis en la continuidad dinástica y el linaje sagrado. Muʾizzî rastrea el origen de la luz del sultán hasta los lomos del profeta Adán, incrustando así la legitimidad política dentro de una genealogía eterna y santificada. Tales referencias resaltan la percepción de la soberanía como parte de un orden primordial divinamente sancionado. Esta apelación a la ascendencia sagrada funciona como un mecanismo clave para distinguir a la dinastía selyúcida de los poderes políticos rivales y para afirmar su superioridad histórica.

La autoridad carismática, por otro lado, se representa a través de las cualidades personales excepcionales del gobernante, que incluyen la justicia, la generosidad y la destreza militar. Malikshāh es retratado como una figura heroica que rescata al mundo del caos, transforma la tierra en un reino de prosperidad a través de la justicia y encarna el favor divino a través de su singularidad y excelencia. Títulos como Muʾizzü'd-dîn (Glorificador de la Religión) refuerzan su imagen como salvador político y d religioso. En este discurso, las virtudes del sultán trascienden los rasgos personales, sirviendo como signos de una dotación divina que confirma su estatus especial entre la humanidad.

Un hallazgo importante del estudio es que, aunque Muʾizzî compuso su poesía en persa, el marco ideológico que rige su representación del poder estuvo determinado predominantemente por conceptos políticos turcos. La síntesis de la noción iraní de Farrah y el concepto turco de kut forma la columna vertebral del lenguaje de legitimidad selyúcida en su poesía. A través de los recursos estéticos de la tradición literaria persa, Muʾizzî reconstruyó un discurso político adaptado a las necesidades específicas de la corte selyúcida. Este fenómeno demuestra que durante el período selyúcida, la literatura persa experimentó un proceso de "turquización" ideológica, mediante el cual la filosofía política basada en las estepas se universalizó a través de un medio literario iraní establecido. Temas como la conquista del mundo, el círculo de la justicia y la lealtad a la töre (ley consuetudinaria) surgen como expresiones literarias de una cosmovisión política que es turca en espíritu pero persa en su idioma.

El discurso panegírico desarrollado por Muʾizzî supera así la alabanza convencional para convertirse en una articulación poética de la ideología imperial. Mediante el uso constante de terminología teo-política e imágenes simbólicas—tales como Rükn-i İslâm (Pilar del Islam) y Ṣâh-i İslâm (Rey del Islam)—el poeta afirma simultáneamente la legitimidad sagrada y el liderazgo carismático del gobernante. Este lenguaje poético contribuye a la formación de la memoria colectiva al integrar la autoridad política dentro de narrativas cosmológicas y teológicas. Los límites del Estado selyúcida se trazan no solo en mapas geográficos, sino también dentro de un orden cósmico donde el reinado del sultán aparece tan natural e inevitable como el ciclo diario del sol.

En este sentido, las qasidas de Muʾizzî funcionan como los manifiestos políticos del Estado selyúcida en lugar de meras composiciones literarias. Al estetizar el concepto de kut a través de imágenes de luz, destino y orden celestial, el poeta presenta la soberanía como una necesidad cósmica en vez de una contingencia histórica. Este discurso, que une la santidad tradicional con el carisma personal en términos weberianos, establece al sultán selyúcida como la Sombra de Dios en la tierra y el garante supremo de la justicia. Así, el estudio demuestra el papel fundacional de la literatura en la construcción y el mantenimiento de la legitimidad política, destacando la importancia de interpretar los textos clásicos a través del prisma de la teología política. La poesía de Muʾizzî revela claramente que los poetas de corte eran agentes ideológicos clave en la formación y consolidación del imaginario político selyúcida, operando mucho más allá del papel de simples artistas.

Palabras clave: Classical Turkish Literature, Muʾizzî, Great Seljuk Empire, Kut, Political Discourse, Legitimacy, Max Weber.

结构化摘要：

在突厥国家传统中，权力的合法性并非基于军事成就或强迫力量的世俗现象，而是直接源于神圣意志的一种超验授权形式。作为这一理解最根本基石的“库特”（kut，**即天命/神圣魅力**）**概念**，**昭示着**统治者受天所赐的执政权、繁荣与政治合法性。大塞尔柱帝国 under **将**这一源自草原的古老主权观念与伊斯兰文明的制度及宗教结构相融合，从而产生了一种独特的政治意识形态，进一步巩固了统治者作为“**世界**苏丹”**的普遍形象。以**宫廷为中心的西开达（qasida，长诗）传统，则是阐述和传播这一意识形态最强有力的媒介。本研究聚焦于塞尔柱宫廷诗人穆伊齐（Muʾizzî）为苏丹马立克沙（Malikshāh）创作的颂诗，探讨了“库特”**概念如何在波斯**语诗歌话语中得以重现，并通过美学与象征性语言获得合法性的过程。

在穆伊齐的诗歌中，赞美超越了对统治者个人的神化，而是作为一种战略工具，通过宇宙意象和宗教隐喻来强化塞尔柱主权的**神学政治**（theo-political）**基**础。诗人运用源自天文学、神学和神圣历史的隐喻，将苏丹的权威呈现为神圣秩序的直接体现。在方法论上，本研究采用了文本中心分析法（Text-Centered Analysis）**与文化**诗学（Cultural Poetics）**路径。通**过对穆伊齐《诗集》（Dīvān）**中献**给马立克沙的颂诗进行系统审查，界定了与神圣王权相关的核心概念、隐喻和象征结构。随后，结合马克斯·韦伯（Max Weber）**的**“**合法性**类型”**理**论，对这些发现进行了比较分析。此外，还深入考察了穆伊齐的术语与萨珊王朝“**法拉**”（Farrah，**神光**）**概念之**间的语义延续性，以及对《福乐智慧》（Kutadgu Bilig）**和**《**鄂**尔浑碑铭》（Orkhon Inscriptions）**等古突厥政治文献的互文引用。**

在穆伊齐的西开达中，统治者占据着宏观宇宙中心之太阳的象征地位。诗人频繁诉诸“努尔”（nūr，光芒）这一隐喻，将其作为“库特”具象化与物质化的显现。苏丹面容上散发的光辉象征着上天的拣选与庇佑，这与伊斯兰化前突厥人认为主权乃通过自天而降的神圣光芒所赐予的信仰相呼应。通过将统治者的合法性与太阳、月亮、穹苍和神圣宝座等天体元素相联系，穆伊齐将塞尔柱权威置于不可动摇的存在论（ontological）框架之内。“耶兹丹之影”（Sâye-i Yezdân，真主之影）和“崇敬真主的公正审判官”（Dâver-i Yezdân-perest）等称号表明，世俗统治被视为一项神圣的使命，而非单纯的政治职能。在这个诗意宇宙中，宇宙的和谐映射着政治秩序：天体的运行唯有通过苏丹所确保的稳定与繁荣才获得实质意义。

从韦伯的视角来看，穆伊齐诗歌中所构建的统治形象主要对应两种权威类型：传统型权威与魅力型（卡里斯马）权威。传统型权威通过对王朝延续性和神圣谱系的极力强调而得以表达。穆伊齐将苏丹光芒的源头追溯至先知阿丹的后裔，从而将政治合法性嵌入到一条永恒且神圣化的世系之中。此类表述突显了主权乃是先验且受神圣认可的秩序之一部分。这种对神圣祖先的诉求，构成了将塞尔柱王朝与竞争性政治势力区分开来并确认其历史优越性的关键机制。

另一方面，魅力型权威则通过统治者卓越的个人特质来表现，包括公正、慷慨和高超的军事才能。马立克沙被塑造成一个将世界从混乱中拯救出来的英雄人物，他通过正义将大地转化为繁荣之境，并凭借其独特性与完美性体现了上天的恩宠。“宗教的光荣者”（Muʾizzü’d-dîn）等头衔，进一步巩固了他作为政治与宗教双重救赎者的形象。在这种话语中，苏丹的美德超越了个人特质，被解读为神圣赋权的迹象，证实了其在人类中的特殊地位。

本研究的一个重要发现是，尽管穆伊齐用波斯语创作诗歌，但主导其权力呈现的意识形态框架主要由突厥政治概念所塑造。伊朗的“法拉”观念与突厥的“库特”概念的融合，构成了他诗中塞尔柱合法性语言的骨架。借助波斯文学传统的艺术资源，穆伊齐重构了契合塞尔柱宫廷特定需求的政治话语。这一现象表明，在塞尔柱时期，波斯文学经历了一场意识形态上的“突厥化”进程，即源自草原的政治哲学通过一种既有的伊朗文学媒介被普世化。诸如征服世界、正义之环以及对“托雷”（töre，习惯法）的忠诚等主题，均作为一种在精神上属于突厥、在语言上属于波斯语的政治世界观的文学表达而出现。

因此，穆伊齐所开创的颂诗话语超越了传统赞美的范畴，转化为帝国意识形态的诗意阐述。通过一贯使用神学政治术语和象征意象——如“伊斯兰之柱”（Rükn-i İslâm）和“伊斯兰之王”（Şâh-i İslâm）——诗人同时确认了统治者的神圣合法性与魅力型领导力。这种诗歌语言通过将政治权威编织进宇宙论和神学叙事，促进了集体记忆的形成。塞尔柱国家的边界不仅被绘制在地理地图上，也被描绘在一种宇宙秩序中，在其中苏丹的统治显得如同太阳的日夜更替般自然且必然。

在这种意义上，穆伊齐的西开达作为塞尔柱国家的政治宣言发挥着作用，而非仅仅是文学作品。通过将“库特”概念在光芒、命运和天体秩序的意象中进行审美化，诗人将主权呈现为一种宇宙必然性，而非历史偶然性。这种话语在韦伯的术语中将传统神圣性与个人魅力相结合，将塞尔柱苏丹确立为真主在大地上的影子和正义的终极保证者。因此，本研究论证了文学在构建和维持政治合法性方面的基石作用，强调了从政治神学视角重新解读经典文本的重要性。穆伊齐的诗歌清晰地揭示出，宫廷诗人绝非单纯的艺术家，而是塑造和巩固塞尔柱政治想象的核心意识形态代理人。

关键词：古典突厥文学、穆伊齐、大塞尔柱帝国、库特（*kut*）、政治话语、合法性、马克斯·韦伯。

Структурированное резюме:

Легитимность власти в турецкой государственной традиции представляет собой трансцендентную форму уполномочивания, исходящую непосредственно от божественной воли, а не секулярный феномен, основанный на военных успехах или принудительной силе. Понятие кут, являющееся фундаментальным краеугольным камнем этого понимания, знаменует дарованное Богом право правителя на управление, процветание и политическую легитимность. Государство Великих

Сельджуков гармонично соединило это древнее степное представление о суверенитете с институциональными и религиозными структурами исламской цивилизации, создав самобытную политическую идеологию, которая укрепила универсальный образ правителя как «Султана Мира». Придворная традиция касыды служила мощнейшим инструментом выражения и распространения этой идеологии. Фокусируясь на панегириках, созданных сельджукским придворным поэтом Муиззи для султана Мелик-шаха, данное исследование анализирует, как концепт кут воспроизводился в персидском поэтическом дискурсе и легитимировался с помощью эстетического и символического языка.

В поэзии Муиззи восхваление выходит за рамки прославления отдельного правителя; оно функционирует как стратегическое средство укрепления теолого-политических основ сельджукского суверенитета через космические образы и религиозные отсылки. Используя метафоры из астрономии, теологии и священной истории, поэт представляет власть султана как прямое проявление божественного порядка. Методологически в работе применяются подходы текстоцентричного анализа и культурной поэтики. Путем систематического изучения панегириков, посвященных Мелик-шаху в Диване Муиззи, были выявлены ключевые концепты, метафоры и символические структуры, связанные со священной монархией. Затем эти результаты были сопоставлены в свете теории Макса Вебера о «типах легитимности». Кроме того, было всесторонне изучено семантическое сходство между терминологией Муиззи и сасанидским понятием Фарр, а также отсылки к древнетюркским политическим текстам, таким как Кутадгу Билиг и Орхонские надписи.

В касыдах Муиззи правитель занимает символическое положение солнца в центре макрокосма. Поэт часто использует метафору нур (свет) как видимое, физическое проявление кута. Сияние, исходящее от лица султана, знаменует божественную избранность и покровительство, перекликаясь с доисламским тюркским верованием в то, что верховная власть даруется через снисходящий с неба священный свет. Связывая легитимность правителя с небесными элементами, такими как солнце, луна, небосвод и божественный престол, Муиззи помещает сельджукскую власть в непоколебимые онтологические рамки. Эпитеты вроде Сайе-и Йездан (Тень Бога) и Давер-и Йездан-перест (Богобоязненный Справедливый Судья) указывают на то, что земное правление воспринималось как священная миссия, а не чисто политическая функция. В этой поэтической вселенной космическая гармония отражает политический порядок: движение небес обретает смысл именно благодаря стабильности и процветанию, обеспечиваемым султаном.

С веберианской точки зрения образ правления, сконструированный в поэзии Муиззи, соответствует в первую очередь двум типам власти: традиционной и харизматической. Традиционная власть выражается через сильный акцент на династическую преемственность и священное происхождение. Муиззи возводит истоки света султана к чреслам пророка Адама, встраивая политическую легитимность в вечную и сакрализованную генеалогию. Подобные отсылки подчеркивают восприятие суверенитета как части изначального, божественно предписанного порядка. Это обращение к священным предкам функционирует как ключевой механизм отделения династии Сельджуков от конкурирующих политических сил и подтверждения ее исторического превосходства.

Харизматическая власть, с другой стороны, представлена через исключительные личные качества правителя, включая справедливость, щедрость и военную доблесть. Мелик-шах изображается как героическая фигура, спасающая мир от хаоса, превращающая землю в обитель процветания благодаря справедливости и воплощающая божественную милость своей уникальностью и совершенством. Титулы вроде Муиззуд-дин (Прославитель Религии) укрепляют его имидж как политического и религиозного спасителя. В данном дискурсе добродетели султана выходят за рамки личных качеств, служа знаками божественного дара, подтверждающими его особый статус среди человечества.

Важным результатом исследования является то, что хотя Муиззи создавал свои стихи на персидском языке, идеологическая рамка, определяющая репрезентацию власти, была преимущественно сформирована тюркскими политическими концептами. Синтез иранского представления о Фарре и тюркского концепта кут составляет основу сельджукского языка легитимации в его поэзии. Используя эстетические ресурсы персидской литературной традиции, Муиззи реконструировал политический дискурс, адаптированный к конкретным потребностям сельджукского

двора. Это явление демонстрирует, что в сельджукский период персидская литература претерпела процесс идеологической «тюркизации», в ходе которой степная политическая философия была универсализирована через авторитетную иранскую литературную среду. Такие темы, как завоевание мира, круг справедливости и верность торе (обычному праву), предстают как литературные выражения политического мировоззрения, тюркского по духу, но персидского по языку.

Таким образом, разработанный Муиззи панегирический дискурс выходит за рамки традиционного восхваления и становится поэтическим выражением имперской идеологии. Через последовательное использование теолого-политической терминологии и символических образов — таких как Рукн-и Ислам (Столп Ислама) и Шах-и Ислам (Шах Ислама) — поэт одновременно утверждает священную легитимность и харизматическое лидерство правителя. Этот поэтический язык способствует формированию коллективной памяти, включая политическую власть в космологические и теологические нарративы. Границы сельджукского государства очерчиваются не только на географических картах, но и в рамках космического порядка, где правление султана предстает столь же естественным и неизбежным, как ежедневный цикл солнца.

В этом смысле касыды Муиззи функционируют как политические манифесты сельджукского государства, а не просто как литературные произведения. Эстетизируя концепт кут через образы света, судьбы и небесного порядка, поэт представляет суверенитет как космическую необходимость, а не историческую случайность. Этот дискурс, объединяющий традиционную сакральность с личной харизмой в веберовских терминах, утверждает сельджукского султана как Тень Бога на земле и главного гаранта справедливости. Таким образом, исследование демонстрирует основополагающую роль литературы в конструировании и поддержании политической легитимности, подчеркивая важность переосмысления классических текстов через призму политической теологии. Поэзия Муиззи наглядно раскрывает, что придворные поэты были ключевыми идеологическими акторами в формировании и укреплении сельджукского политического воображения, действуя далеко за пределами роли обычных художников.

Ключевые слова: Классическая турецкая литература, Муиззи, Государство Великих Сельджуков, Кут (kut), Политический дискурс, Легитимность, Макс Вебер.

संरचित सारांश:

तुर्क राज्य परंपरा में सत्ता की वैधता सैन्य सफलता या दमनकारी बल पर आधारित कोई धर्मनिरपेक्ष प्रघटना नहीं है; बल्कि इसे सीधे दिव्य इच्छा से उत्पन्न होने वाले एक अलौकिक अधिकार के रूप में समझा जाता है। इस समझ की सबसे बुनियादी आधारशिला 'कुत' (kut - दैवीय आभा/भाग्य) की अवधारणा है, जो शासक के शासन करने के ईश्वर-प्रदत्त अधिकार, समृद्धि और राजनीतिक वैधता को दर्शाती है। महान सेलजुक साम्राज्य ने संप्रभुता की इस प्राचीन स्तेपी-आधारित (steppe-based) अवधारणा को इस्लामी सभ्यता की संस्थागत और धार्मिक संरचनाओं के साथ मिश्रित किया, जिससे एक विशिष्ट राजनीतिक विचारधारा का निर्माण हुआ जिसने "विश्व के सुल्तान" के रूप में शासक की सार्वभौमिक छवि को सुदृढ़ किया। इस विचारधारा को व्यक्त और प्रसारित करने का सबसे शक्तिशाली माध्यम दरबार-केंद्रित क़सीदा परंपरा थी। सुल्तान मलिकशाह के लिए सेलजुक दरबारी कवि मुइज़्ज़ी द्वारा रचित स्तुतियों पर ध्यान केंद्रित करते हुए, यह अध्ययन इस बात की जांच करता है कि कैसे फारसी काव्य विमर्श के भीतर 'कुत' की अवधारणा को पुनरुत्पादित किया गया और सौंदर्यशास्त्रीय व प्रतीकात्मक भाषा के माध्यम से वैध बनाया गया।

मुइज़्ज़ी की कविता में, प्रशंसा किसी व्यक्तिगत शासक के महिमामंडन तक सीमित नहीं है; बल्कि यह ब्रह्मांडीय कल्पना और धार्मिक संदर्भों के माध्यम से सेलजुक संप्रभुता की धार्मिक-राजनीतिक (theo-political) नींव को मजबूत करने के लिए एक रणनीतिक माध्यम के रूप में कार्य करती है। खगोल विज्ञान, धर्मशास्त्र和大 पवित्र इतिहास से लिए गए रूपकों का उपयोग करके, कवि सुल्तान के अधिकार को दिव्य व्यवस्था की प्रत्यक्ष अभिव्यक्ति के रूप में प्रस्तुत करता है। कार्यप्रणाली के स्तर पर, यह अध्ययन पाठ-केंद्रित विश्लेषण (Text-Centered Analysis) और सांस्कृतिक काव्यशास्त्र (Cultural Poetics) के दृष्टिकोण को अपनाता है। मुइज़्ज़ी के दीवान में मलिकशाह को समर्पित क़सीदों की एक व्यवस्थित जांच के माध्यम से, पवित्र राजशाही से जुड़े प्रमुख सिद्धांतों, रूपकों और प्रतीकात्मक संरचनाओं की पहचान की गई। इन निष्कर्षों का विश्लेषण मैक्स वेबर के "वैधता के प्रकार" (Types of Legitimacy) के सिद्धांत के आलोक में तुलनात्मक रूप

से किया गया। इसके अलावा, मुइज़्ज़ी की शब्दावली और सासानिद अवधारणा फ़र्र (Farrah) के बीच अर्थगत निरंतरता, तथा कुतादगु बिलिग और ओरखोन शिलालेखों जैसे प्राचीन तुर्क राजनीतिक ग्रंथों के संदर्भों की व्यापक जांच की गई।

मुइज़्ज़ी के क़सीदों में, शासक समष्टि (macrocosm) के केंद्र में सूर्य की प्रतीकात्मक स्थिति को ग्रहण करता है। कवि अक्सर 'कुत' की दृश्य और भौतिक अभिव्यक्ति के रूप में नूर (प्रकाश) के रूपक का उपयोग करता है। सुल्तान के चेहरे से निकलने वाली चमक दिव्य चयन और सुरक्षा का प्रतीक है, जो इस्लाम-पूर्व तुर्क विश्वास को दर्शाती है कि संप्रभुता आकाश से उतरने वाले एक स्वर्गीय प्रकाश के माध्यम से प्रदान की जाती है। शासक की वैधता को सूर्य, चंद्रमा, आकाश और दिव्य सिंहासन जैसे खगोलीय तत्वों के साथ जोड़कर, मुइज़्ज़ी सेलजुक अधिकार को एक अकाट्य अस्तित्वशास्त्रीय (ontological) ढांचे के भीतर स्थापित करता है। साया-ए यज़्दान (ईश्वर की छाया) और दावर-ए यज़्दान-परस्त (ईश्वर की पूजा करने वाला न्यायप्रिय न्यायाधीश) जैसी उपाधियाँ दर्शाती हैं कि सांसारिक शासन को विशुद्ध रूप से एक राजनीतिक कार्य के बजाय एक पवित्र मिशन के रूप में देखा जाता था। इस काव्यात्मक ब्रह्मांड में, ब्रह्मांडीय सद्भाव राजनीतिक व्यवस्था को प्रतिबिंबित करता है: सुल्तान द्वारा सुनिश्चित स्थिरता और समृद्धि के माध्यम से ही आकाश की गति अपना वास्तविक अर्थ प्राप्त करती है।

वेबरियन परिप्रेक्ष्य से, मुइज़्ज़ी की कविता में निर्मित शासन की छवि मुख्य रूप से दो प्रकार के प्राधिकारों के अनुरूप है: पारंपरिक और करिश्माई। पारंपरिक प्राधिकार को वंशवादी निरंतरता और पवित्र वंशावली पर अत्यधिक बल देकर व्यक्त किया गया है। मुइज़्ज़ी सुल्तान के प्रकाश की उत्पत्ति को पैगंबर आदम की पीठ (वंश) तक ले जाता है, जिससे राजनीतिक वैधता एक शाश्वत और पवित्र वंशावली के भीतर समाहित हो जाती है। ऐसे संदर्भ संप्रभुता को एक आदिम और दिव्य रूप से स्वीकृत व्यवस्था के हिस्से के रूप में प्रस्तुत करते हैं। पवित्र पूर्वजों की यह दुहाई सेलजुक राजवंश को प्रतिस्पर्धी राजनीतिक शक्तियों से अलग करने और उसकी ऐतिहासिक श्रेष्ठता की पुष्टि करने के लिए एक प्रमुख तंत्र के रूप में कार्य करती है।

दूसरी ओर, करिश्माई प्राधिकार का प्रतिनिधित्व शासक के असाधारण व्यक्तिगत गुणों के माध्यम से किया जाता है, जिसमें न्याय, उदारता और सैन्य कौशल शामिल हैं। मलिकशाह को एक ऐसे नायक के रूप में चित्रित किया गया है जो दुनिया को अराजकता से बचाता है, न्याय के माध्यम से पृथ्वी को समृद्धि के क्षेत्र में बदल देता है, और अपनी विशिष्टता व उत्कृष्टता के माध्यम से दिव्य कृपा को साकार करता है। मुइज़्ज़ुद्दीन (धर्म का गौरव बढ़ाने वाला) जैसी उपाधियाँ एक राजनीतिक और धार्मिक दोनों प्रकार के रक्षक के रूप में उनकी छवि को सुदृढ़ करती हैं। इस विमर्श में, सुल्तान के गुण केवल व्यक्तिगत लक्षण नहीं हैं, बल्कि उन्हें दिव्य बंदोबस्ती के संकेतों के रूप में व्याख्यायित किया जाता है, जो मानव जाति के बीच उनकी विशेष स्थिति की पुष्टि करते हैं।

इस अध्ययन का एक प्रमुख निष्कर्ष यह है कि यद्यपि मुइज़्ज़ी ने अपनी कविता फारसी में रची थी, लेकिन सत्ता के उनके प्रतिनिधित्व को नियंत्रित करने वाला वैचारिक ढांचा मुख्य रूप से तुर्क राजनीतिक अवधारणाओं से आकार लेता है। ईरानी अवधारणा फ़र्र और तुर्क अवधारणा 'कुत' का संश्लेषण उनकी कविता में सेलजुक वैधता की भाषा की रीढ़ बनता है। फारसी साहित्यिक परंपरा के सौंदर्यशास्त्रीय संसाधनों के माध्यम से, मुइज़्ज़ी ने सेलजुक दरबार की विशिष्ट आवश्यकताओं के अनुरूप एक राजनीतिक विमर्श का पुनर्निर्माण किया। यह घटना दर्शाती है कि सेलजुक काल के दौरान, फारसी साहित्य वैचारिक रूप से "तुर्कीकरण" की प्रक्रिया से गुजरा, जिसके तहत स्तेपी-आधारित राजनीतिक दर्शन को एक स्थापित ईरानी साहित्यिक माध्यम के माध्यम से सार्वभौमिक बनाया गया। विश्व विजय, न्याय का चक्र, और तोरे (रूढ़िवादी कानून) के प्रति निष्ठा जैसे विषय एक ऐसे राजनीतिक विश्वदृष्टि की साहित्यिक अभिव्यक्तियों के रूप में उभरते हैं जो भावना में तुर्क है लेकिन भाषा में फारसी।

इस प्रकार मुइज़्ज़ी द्वारा विकसित स्तुति विमर्श पारंपरिक प्रशंसा से आगे निकलकर शाही विचारधारा की एक काव्यात्मक अभिव्यक्ति बन जाता है। धार्मिक-राजनीतिक शब्दावली और प्रतीकात्मक इमेजरी—जैसे रुक्न-ए इस्लाम (इलामी का स्तंभ) और शाह-ए इस्लाम (इस्लाम का राजा)—के निरंतर उपयोग के माध्यम से, कवि शासक की पवित्र वैधता और करिश्माई नेतृत्व दोनों की एक साथ पुष्टि करता है। यह काव्यात्मक भाषा राजनीतिक प्राधिकार को ब्रह्मांडीय और धार्मिक आख्यानों में शामिल करके सामूहिक स्मृति के निर्माण में योगदान देती है। सेलजुक राज्य की सीमाएं न केवल भौगोलिक मानचित्रों पर खींची गई हैं, बल्कि एक ब्रह्मांडीय व्यवस्था के भीतर भी खींची गई हैं जहां सुल्तान का शासन सूर्य के दैनिक चक्र की तरह स्वाभाविक और अपरिहार्य दिखाई देता है।

इस अर्थ में, मुइज़्ज़ी के क़सीदे महज़ साहित्यिक रचनाओं के बजाय सेलजुक राज्य के राजनीतिक घोषणापत्र के रूप में कार्य करते हैं। प्रकाश, नियति और खगोलीय व्यवस्था की छवियों के माध्यम से 'कुत' की अवधारणा को सौंदर्यपरक

बनाकर, कवि संप्रभुता को एक ऐतिहासिक आकस्मिकता के बजाय एक ब्रह्मांडीय आवश्यकता के रूप में प्रस्तुत करता है। यह विमर्श, जो वेबरियन संदर्भों में व्यक्तिगत करिश्मे के साथ पारंपरिक पवित्रता को जोड़ता है, सेलजुक सुल्तान को पृथ्वी पर ईश्वर की छाया और न्याय के अंतिम गारंटर के रूप में स्थापित करता है। इस प्रकार यह अध्ययन राजनीतिक वैधता के निर्माण और उसे बनाए रखने में साहित्य की आधारभूत भूमिका को प्रदर्शित करता है, और राजनीतिक धर्मशास्त्र के चश्मे से शास्त्रीय ग्रंथों की पुनर्व्याख्या के महत्व पर प्रकाश डालता है। मुइज़्ज़ी की कविता स्पष्ट रूप से प्रकट करती है कि दरबारी कवि केवल कलाकार नहीं थे, बल्कि सेलजुक राजनीतिक कल्पना को आकार देने और मजबूत करने में प्रमुख वैचारिक एजेंट थे, जो साधारण कलाकारों की भूमिका से कहीं आगे बढ़कर कार्य कर रहे थे।

कीवर्ड: शास्त्रीय तुर्की साहित्य, मुइज़्ज़ी, महान सेलजुक साम्राज्य, कुत (*kut*), राजनीतिक विमर्श, वैधता, मैक्स वेबर।

Yapılandırılmış Özet:

Türk devlet geleneğinde iktidarın meşruiyeti, askeri başarıya veya zorlayıcı güce dayanan seküler bir olgu olmaktan ziyade, doğrudan ilahi iradeden kaynaklanan aşkın bir yetkilendirme biçimidir. Bu anlayışın temel yapı taşını oluşturan kut kavramı; hükümdara Tanrı tarafından bahşedilen yönetme hakkını, refahı ve siyasal meşruiyeti ifade eder. Büyük Selçuklu Devleti, bozkır kökenli bu kadim egemenlik anlayışını İslam medeniyetinin kurumsal ve dini yapılarıyla harmanlayarak, hükümdarın "Cihan Sultanı" olarak evrensel imajını pekiştiren özgün bir siyasal ideoloji üretmiştir. Saray merkezli kaside geleneği, bu ideolojinin ifade edilmesi ve yaygınlaştırılmasında en güçlü mecra olarak hizmet etmiştir. Selçuklu saray şairi Muʾizzî'nin Sultan Melikşâh için kaleme aldığı medhiyeleri merkezine alan bu çalışma, kut kavramının Farsça şiirsel söylem içinde nasıl yeniden üretildiğini ve estetik ile sembolik bir dil aracılığıyla nasıl meşru kılındığını incelemektedir.

Muʾizzî'nin şiirinde medih, bireysel bir hükümdarın yüceltilmesinin ötesine geçer; kozmik imgeler ve dini referanslar yoluyla Selçuklu egemenliğinin teo-politik temellerini pekiştiren stratejik bir araç olarak işlev görür. Şair; astronomi, teoloji ve kutsal tarihten ödünç aldığı metaforları kullanarak sultanın otoritesini ilahi düzenin doğrudan bir tezahürü olarak sunar. Metodolojik olarak bu çalışma, Metin Merkezli Analiz ve Kültürel Poetika yaklaşımlarını benimsemektedir. Muʾizzî'nin Dîvân'ında Melikşâh'a ithaf edilen kasidelerin sistematik bir şekilde incelenmesiyle, kutsal krallıkla ilişkili temel kavramlar, metaforlar ve sembolik yapılar tespit edilmiştir. Bu bulgular daha sonra Max Weber'in "Meşruiyet Tipleri" teorisi ışığında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca, Muʾizzî'nin terminolojisi ile Sasanilerdeki Farrah kavramı arasındaki anlamsal sürekliliklerin yanı sıra, Kutadgu Bilig ve Orhun Yazıtları gibi kadim Türk siyasi metinlerine yapılan atıflar da kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

Muʾizzî'nin kasidelerinde hükümdar, makrokozmosun merkezindeki güneşin sembolik konumunu işgal eder. Şair, kutun gözle görülebilir ve fiziksel bir tezahürü olarak sıklıkla nûr (ışık) metaforuna başvurur. Sultanın yüzünden yayılan parıltı, ilahi seçilmişliği ve korumayı simgeler; bu durum, egemenliğin gökten inen semavi bir ışık vasıtasıyla bahşedildiğine dair İslam öncesi Türk inancını yansıtır. Hükümdarın meşruiyetini güneş, ay, felek ve arş gibi semavi unsurlarla ilişkilendiren Muʾizzî, Selçuklu otoritesini sarsılmaz bir ontolojik çerçeveye oturtur. Sâye-i Yezdân (Tanrı'nın Gölgesi) ve Dâver-i Yezdân-perest (Tanrı'ya Tapan Adil Hakem) gibi unvanlar, dünyevi yönetimin salt siyasi bir işlevden ziyade kutsal bir misyon olarak algılandığını gösterir. Bu şiirsel evrende kozmik uyum siyasal düzeni yansıtır; göklerin hareketi, tam olarak sultanın tesis ettiği istikrar ve refah sayesinde anlam kazanır.

Weberyan bir perspektiften bakıldığında, Muʾizzî'nin şiirinde inşa edilen hükümdar imajı öncelikle iki otorite tipine karşılık gelir: Geleneksel ve karizmatik otorite. Geleneksel otorite, hanedan devamlılığına ve kutsal soya yapılan güçlü vurguyla dile getirilir. Muʾizzî, sultanın ışığının kökenini Hz. Âdem'in sulbüne kadar götürerek siyasal meşruiyeti ezeli ve kutsanmış bir şecereye yerleştirir. Bu tür atıflar, egemenliğin ezeli ve ilahi olarak onaylanmış bir düzenin parçası olduğu algısını öne çıkarır. Kutsal atalara yapılan bu çağrı, Selçuklu hanedanını rakip siyasi güçlerden ayırmak ve onun tarihi üstünlüğünü onaylamak için temel bir mekanizma olarak işlev görür.

Karizmatik otorite ise hükümdarın adalet, cömertlik ve askeri maharet gibi olağanüstü kişisel nitelikleri üzerinden temsil edilir. Melikşâh; dünyayı kaostan kurtaran, adaletiyle yeryüzünü bir refah ülkesine

dönüştüren ve benzersizliği ile mükemmelliği sayesinde ilahi lütfu kendinde cisimleştiren kahraman bir figür olarak tasvir edilir. Muʾizzü'd-dîn (Dinin Yücelticisi) gibi unvanlar, onun hem siyasi hem de dini bir kurtarıcı olarak imajını pekiştirir. Bu söylemde sultanın erdemleri kişisel özelliklerin ötesine geçerek, insanlık arasındaki özel statüsünü teyit eden ilahi bağışların alametleri olarak hizmet eder.

Çalışmanın temel bulgularından biri, Muʾizzî şiirlerini Farsça kaleme almış olsa da, onun güç temsilini yöneten ideolojik çerçevenin büyük ölçüde Türk siyasi kavramlarıyla şekillenmiş olmasıdır. İran'ın Farrah algısı ile Türklerin kut kavramının sentezi, onun şiirindeki Selçuklu meşruiyet dilinin omurgasını oluşturur. Muʾizzî, Fars edebi geleneğinin estetik imkanları aracılığıyla, Selçuklu sarayının özel ihtiyaçlarına uygun bir siyasal söylemi yeniden inşa etmiştir. Bu olgu, Selçuklu döneminde Fars edebiyatının ideolojik bir "Türkleşme" sürecinden geçtiğini ve bozkır kökenli siyaset felsefesinin köklü bir İran edebi mecrası üzerinden evrenselleştirildiğini göstermektedir. Dünya fethi, adalet çemberi ve töreye (örfi hukuk) bağlılık gibi temalar; ruhu bakımından Türk, dili bakımından ise Farsça olan bir siyasi dünya görüşünün edebi yansımaları olarak ortaya çıkar.

Muʾizzî tarafından geliştirilen medhiye söylemi, böylece geleneksel övgünün ötesine geçerek imparatorluk ideolojisinin şiirsel bir ifadesi haline gelir. Şair, Rükn-i İslâm (İslam'ın Direği) ve Şâh-i İslâm (İslam'ın Şahı) gibi teo-politik terminolojiyi ve sembolik imgeleri tutarlı bir şekilde kullanarak hükümdarın hem kutsal meşruiyetini hem de karizmatik liderliğini aynı anda onaylar. Bu şiirsel dil, siyasal otoriteyi kozmolojik ve teolojik anlatılara dâhil ederek kolektif hafızanın oluşumuna katkıda bulunur. Selçuklu Devleti'nin sınırları sadece coğrafi haritalar üzerinde değil, sultanın saltanatının güneşin günlük döngüsü kadar doğal ve kaçınılmaz göründüğü kozmik bir düzen içinde çizilir.

Bu yönüyle Muʾizzî'nin kasideleri, salt edebi metinler olmaktan ziyade Selçuklu Devleti'nin siyasi manifestoları olarak işlev görür. Kut kavramını ışık, talih ve semavi düzen imgeleriyle estetikleştiren şair, egemenliği tarihi bir tesadüf değil, kozmik bir zorunluluk olarak sunar. Weberyan terimlerle geleneksel kutsallığı kişisel karizmayla birleştiren bu söylem, Selçuklu sultanını yeryüzünde Tanrı'nın Gölgesi ve adaletin nihai güvencesi olarak konumlandırır. Böylece bu çalışma, siyasal meşruiyetin inşasında ve sürdürülmesinde edebiyatın kurucu rolünü ortaya koymakta ve klasik metinlerin siyaset teolojisi merceğinden yeniden yorumlanmasının önemini vurgulamaktadır. Muʾizzî'nin şiiri, saray şairlerinin basit birer sanatçı rolünün çok ötesinde, Selçuklu siyasi tahayyülünü şekillendiren ve pekiştiren temel ideolojik aktörler olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Muizzî, Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Kut, Siyasal Söylem, Meşruiyet, Max Weber.

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ANKARA SCIENCE UNIVERSITY

From Qasıda To Kut: Lıterary Reflectıons Of Turkıc Polıtıcal Thought In The Poetry Of Muʾızzî

Introduction

Throughout history, Turkish society has regarded the state as a natural necessity inherent in creation and an indispensable element of social order. As with all nations, the Turks possess a unique conception of statehood and sovereignty. This understanding has maintained an uninterrupted continuity from the earliest periods of their appearance on the historical stage to the present day (Kafesoğlu, 1997, p. 301). The concept of *kut*[1], situated within the oldest layers of Turkish political thought, lies at the center of this understanding. Rather than meaning simply abundance, luck, happiness, bliss, or fortune, *kut* fundamentally denotes the ruling power bestowed upon the ruler by God and the divine basis of political legitimacy (Çeribaş, 2021, p. 1187). In the Turkish state tradition, the source of sovereignty is frequently grounded in divine and religious foundations. This mode of thought came to the fore during the Hunnic and Göktürk periods, and sustained its influence through the Great Seljuk, Anatolian Seljuk, and Ottoman eras (Kalemli, 2018, p. 129).

During the transition from steppe culture to Islam, the concept of *kut* underwent a formal transformation. While *kut* emphasized the divine origin of rulership among pre-Islamic Turks, with the adoption of Islam, these emphasis began to be articulated through Islamic terminology, utilizing concepts such as "the grace of Allah," "divine confirmation," "the shadow of God on earth," "the pillar of Islam," and "the glory and honor of religion." However, the core idea of the divine origin of sovereignty remained unchanged; the ruler was still envisioned as a protector sanctified by divine

[1] The word *kut*, which forms the basis of the Turkish administrative tradition, has acquired a rich spectrum of meanings across different thinkers and belief systems throughout history. Kâşgarlı Mahmud addressed *kut* within a broader scope, associating it with meanings such as luck, power, fortune, and happiness. Ziya Gökalp, on the other hand, evaluated the concept in a more primitive context; according to him, *kut* is a magical and universal force that imparts holiness and quality to the community. In Shamanism, *kut* is used directly in the sense of the life principle or vital force. In traditional Turkish and Mongolian societies, *kut* was perceived as a divine *nur* (light) descending from the sky. Because the lineage of the Hakan was believed to emanate from this light, the ruling Khagan was also considered sacred (Çeribaş, 2021, p. 1188). The historian İnalcık's observation on the Khazars also demonstrates that the Hakan held a sacred status akin to a *kam* (shaman) family (Genç, 1981, p. 67). Additionally, the word *kut* possesses meanings such as spirit, spiritual-mental power, courage, luck, bliss, auspiciousness, and fortune. Donuk notes that Vambery and Thomsen assigned the meaning of "bliss"; Köprülü and Barthold "bliss" and "fortune"; *Kutadgu Bilig* used it in reference to rulers as "majesty" (*haşmetmeab*); Arat assigned "being happy"; Menges "bliss, fortune"; Von Gabain "bliss"; Giraud "fortune, happiness"; Rasonyi "attaining bliss"; Bombaci "luck, fate, fortune"; Caferoğlu "bliss, state, prosperity"; and Ögel "fortune and state" (as cited in Çeribaş, 2021, p. 1188). These varying definitions clearly demonstrate that while *kut* was initially a magical and vital force, it transformed over time into the legitimate and divine source of the authority to rule in Turkish political philosophy.

approval (Koç, 2020, pp. 109-110). Comparing this historical understanding of legitimacy with Max Weber's typology of authority provides an explanatory framework for understanding the function of *kut*. Weber (2023, pp. 207-231) identifies three ideal types of political legitimacy: traditional, charismatic, and rational-legal authority. In the Turkish state tradition, *kut* possesses a quality that synthesizes the first two forms of authority. On one hand, as the continuation of a sacred order inherited from the past, *kut* aligns with Weber's definition of "traditional authority." On the other hand, by virtue of divine grace and extraordinary attributes, it invests the ruler with a charismatic power. Within this framework, *kut* transcends being a mere symbol of divine legitimacy to become a form of power where charisma and the sacred order converge (Koç, 2020, p. 112).

Muʾizzî, one of the court poets of the Great Seljuk period, reproduced this historical intellectual heritage through the formal possibilities of poetic art. In his *qasidas* composed in praise of Malikshāh, Muʾizzî reified the concept of *kut* through both metaphysical legitimacy and the symbolic power of sovereignty, thereby attributing a charismatic power to the ruler. This dynamic is closely related to the concept of "charismatic authority" in Max Weber's typology. According to Weber (2023, p. 231), charismatic authority is built upon a collective belief that an individual is endowed with divine or supernatural qualities. Indeed, the concept of *kut* attributed to Sultan Malikshāh in Muʾizzî's panegyrics legitimizes his rule as the result of divine sanction rather than a merely worldly power. Within this framework, it is possible to argue that Muʾizzî treats *kut* as a form of charisma in the Weberian sense. By integrating the ruler's power with the divine will, the poet constructs political legitimacy on a poetic plane. The following verses of the poet can be reinterpreted from this perspective:

نام نیک و پادشاهی و بزرگی و هنر جز تو را کس را خدا از جملهٔ خَلْقان نداد

ملکِ گیتی بیشتر در زیر حکمِ خسروست ور همه‌گیتی بود در زیر حکمِ او رواست

(Muʻizzî, 1389, pp. 145-93).

A good name, sovereignty, greatness, and virtue—God has granted these to no one among creation but you.

The dominion of the world is largely under the command of the Khosrow (sultan).

And if the entire world were to come under his command, it would be entirely fitting and right.

These verses by Muʾizzî clearly demonstrate how *kut* was poetically represented as a element of divinely sourced legitimacy in Great Seljuk political ideology. By stating that virtues such as "a good name," "sovereignty," "greatness," and "virtue" are granted to the ruler by God, the poet bases the source of power directly on divine will. This dynamic is directly related to the understanding in the *Kutadgu Bilig* that *kut* is given by God. In that work, the power of the ruler is explained as "becoming a beg by the command of God and finding *kut* through the *töre* (customary law)" (Arat, 1979, pp. 31-50). In the *Dīwān Lughāt al-Turk*, the concept of *kut* is used in the sense of luck and fortune, and Kaşgarlı Mahmud provides the following poem regarding *kut*:

Kut kuwıg berse idim kulınga, Künde ışı yüksepen yokar agar.

If God grants luck and fortune to His servant, his affairs will always rise and prosper.
(Ercilasun & Akkoyunlu, 2015b, p. 263).

Muʾizzî's verses demonstrate that this idea of divine legitimacy was reproduced within the context of Persian court poetry. Thus, Muʾizzî elevates the ruler's earthly power through a metaphysical reference. In Muʾizzî's emphasis, power transcends the worldly realm and transforms

into a "blessed state" bestowed by God upon His chosen servants. This approach directly corresponds to the "charismatic authority" type defined by Max Weber (2023, p. 231). According to Weber, charismatic authority is based on the collective belief that the individual possesses "supernatural, heroic, or sacred" qualities. Similarly, in Muʾizzî's *qasidas*, Malikshāh is depicted as a unique figure among creation, chosen by God and drawing his power from divine light. This depiction contains a charismatic discourse that bases the sultan's power on "God's special grace" rather than on purely legal or dynastic ties. However, elements of traditional authority are also observed in the *qasidas*. Referring to the ruler by the title "Khosrow" (the classical Iranian ruler archetype) points to the grounding of authority within a historical and cultural continuity. In this respect, Muʾizzî integrates charismatic legitimacy with historical tradition, operating Weber's "charismatic" and "traditional" forms of authority simultaneously. That is, Malikshāh's *kut* is granted directly by God (the charismatic dimension) and viewed as a continuation of the ancient Iranian-Turkish heritage of rulership (the traditional dimension). Consequently, in these *qasidas*, *kut* emerges as the poetic form of historical legitimacy rather than a mere divine grace. By portraying the sultan as both "the chosen of God" and "the heir to ancient kings," Muʾizzî established a poetic model of legitimacy that intertwines charismatic and traditional authority in the Weberian sense.

The majority of studies on classical Persian poetry have evaluated the poets of this period in terms of formal aesthetics and artistic rhetoric, leaving their relationship with political thought in the background. However, even though terms like *kut*, *nizam* (order), or *töre* do not directly appear in the *qasidas* of court poets composing panegyrics in Persian during the Great Seljuk period, themes such as justice, order, wisdom, legitimacy, and divine approval—which evoke the semantic fields of these concepts—prominently stand out. These themes clearly demonstrate that the deep-rooted concepts of Turkish political thought of the Seljuk period were reproduced through a Persian poetic language. Indeed, viewed through the lens of Weber's (2023, pp. 207-231) typologies of "traditional" and "charismatic" authority, the ideal ruler figure in the panegyrics of this period is positioned as the protector of the sacred order and the charismatic representative of God on earth. During this period, court poets reinforced the ideological foundation of power by elevating the divine origin and political legitimacy of rulership with an aesthetic language. Muʾizzî is regarded as a vital link in this tradition.

Most studies on Muʾizzî have treated him as a panegyric poet limited to formal aesthetic dimensions. In works such as Karaismailoğlu's (2000) *The Role of the Seljuk State in Literary Activities*, Kartal's (2016) *Turkish-Persian Literary Relations: The Shadow Falling on Truth*, Gökmen's (2018) *The Poetic World of Muʾizzî*, and Armutlu's (2021) *Great Seljuk Poetry*, evaluations regarding Muʾizzî predominantly focus on the poet's formal aesthetics, stylistic characteristics, and historical context. Although Muʾizzî's poems are addressed from various perspectives in these studies, the discourse of political legitimacy and the *kut*-centered ideological representations produced in the poet's *qasidas* have not been the subject of a holistic and systematic analysis in the current literature. This absence necessitates a re-examination of the poetry of Muʾizzî and other panegyric poets who found favor at the Seljuk court within the framework of Seljuk political thought. This study aims to fill this gap, making the literary representations of Seljuk political thought visible through Muʾizzî's poetry, and re-evaluating the *qasida* as a space for the production of theo-political[2] legitimacy.

[2] The term theo-political or theopolitical is derived from the concept of political theology and emphasizes that the legitimacy of power is grounded in a divine/theological framework rather than a purely institutional or ideological one. The modern theoretical source of this conception is Carl Schmitt's 1922 work, *Political Theology*. Schmitt argues that the fundamental concepts of the modern state are secularized theological concepts. In the context of Islamic political thought, Sefa Mertek's article, *The Theo-Politics of State Administration in Islamic Political Thought*, utilizes the theo-political concept as a historical and theoretical

The scope of the study is limited to select panegyrics composed by Muʾizzî in praise of Malikshāh. The reason for choosing Muʾizzî is that he was a key figure in the Great Seljuk court, shaping the discourse of power as both a poet and an ideological representative. The symbols and themes in his poems allow for an understanding of how Seljuk political culture was represented on a literary plane. This study was conducted within the framework of a qualitative research design. The primary method of the study is textual analysis. The *qasidas* composed by Muʾizzî in praise of Malikshāh were examined from a thematic and discursive perspective, focusing on the themes of sovereignty, legitimacy, justice, *kut*, and divine approval. These themes were interpreted by considering both the internal dynamics of the poetry and the cultural and political context of the period. The ultimate goal of this study is to reveal the poetic representations of the discourse of power in Muʾizzî's *qasidas*, making the mutual interaction between Turkish-Islamic political thought and poetics visible, thereby opening new horizons for researchers in this field.

1. The Concept of Kut and Political Legitimacy

The concept of *kut* stands out as one of the fundamental principles explaining the source of power and the basis of legitimacy in ancient Turkish political thought. In the early periods of the Turkish state tradition, political authority was grounded in a transcendent source rather than individual will; within this framework, rulership was conceived as a mandate bestowed by God (Kafesoğlu, 1997, pp. 248-253). *Kut* serves as both the symbolic and functional equivalent of this divine authorization. The term occupies a central place in early pre- and post-Islamic Turkish texts, most notably the *Orkhon Inscriptions*, *Dīwān Lughāt al-Turk*, and *Kutadgu Bilig*. In a general sense, *kut* is defined as the divine grace, fortune, state-founding capacity, and governing power bestowed upon the ruler by God (Gök Tengri) (Ögel, 2014, p. 96). In the *Orkhon Inscriptions*, *kut* appears as a principle expressing that rulership is granted through divine will. The expressions in the Bilge Khagan Inscription emphasize that the khagan ascended the throne "because God ordained it" and "because God granted *kut*" (Ergin, 2011, pp. 32–33).

This dynamic demonstrates that political power was grounded in a transcendent source rather than human will, establishing the authority to rule on a sacred foundation. In Kaşgarlı Mahmud's *Dīwān Lughāt al-Turk*, *kut* is explained through meanings such as luck, bliss, state, and fortune (Kaşgarlı Mahmud, 2013, p. 412). This usage reveals that *kut* was a guarantee of the political stability necessary for the continuity of the social order, rather than an exclusive divine authority unique only to the ruler. The ruler possessing *kut* was obligated to bring prosperity to the people; otherwise, it was believed that *kut* would be revoked (İnalcık, 2016, p. 67). In Yusuf Has Hacib's political treatise, *Kutadgu Bilig*, *kut* is directly associated with justice, intellect, and virtue. The legitimacy of the ruler is sustainable through using this *kut* justly, moderately, and for the benefit of the public, rather than solely relying on the *kut* received from God (Yusuf Has Hacib, 2018, verses 195–210). In this respect, the conception of *kut* signifies a governance model limited by moral responsibility, rather than an absolute and unquestionable power.

Political legitimacy is a core political science concept that denotes the society's acceptance of a political power's right to rule, and the perception of this power's authority as "just," "right," and "valid." Legitimacy points to the normative, legal, and social justifications upon which this power rests, rather than the mere de facto force of the regime. In this regard, legitimacy is an essential element that distinguishes power from the simple capacity to use coercion and renders it sustainable (Heywood, 2019, pp. 33–35). On a theoretical plane, debates on political legitimacy possess a broad intellectual background extending from classical political philosophy to modern sociology. In ancient

tool to examine the theological limitation of governance and strategies of legitimacy (Mertek, 2025, pp. 75–103).

Greece, Plato and Aristotle associated legitimacy with "good governance" and "the observation of the common good," whereas in the Middle Ages, this concept was grounded in divine will. Particularly in Christian political thought, the legitimacy of power was explained through the concept of divine right, thereby placing political authority on a sacred foundation (Sabine & Thorson, 1973, pp. 246–260).

In the modern period, political legitimacy was redefined within the framework of social contract theories. Thinkers such as Thomas Hobbes, John Locke, and Jean-Jacques Rousseau sought the source of legitimacy within society (Ünsaldı, 2013, pp. 33-37). Hobbes (2007) viewed the need for security as the primary justification for legitimacy, while Locke (2019) associated legitimate power with the protection of natural rights. Rousseau (2010), on the other hand, explained the source of sovereignty through the concept of the "general will" and based legitimacy on the principle of popular sovereignty. One of the most systematic sociological analyses of the concept of political legitimacy was conducted by Max Weber. Weber explained legitimacy through three ideal types, associating it with the degree to which the power of those who govern is deemed "worthy of belief": traditional legitimacy, charismatic legitimacy, and legal-rational legitimacy. Traditional legitimacy rests on historical habits and sanctified traditions, while charismatic legitimacy feeds upon the belief in the extraordinary qualities of the leader. Legal-rational legitimacy, which forms the basis of the modern state, relies on law, written rules, and a rational bureaucratic structure (Weber, 2023, pp. 207-231). Weber's typology is vital in demonstrating that legitimacy possesses cultural and social dimensions alongside its legal ones.

Although political legitimacy has been grounded in various ways depending on the historical and cultural context, it offers a normative framework aimed at ensuring the social acceptance of power in every case. Turkish and Islamic political thought[3] offers a unique theoretical contribution by treating legitimacy as part of a moral and cosmic order rather than a purely legal phenomenon. Indeed, it can be argued that the concept of *kut* constitutes one of the main pillars of political legitimacy in the Turkish political imagination. Linking the authority to rule to a divine source legitimizes the ruler's authority, while facilitating the consent of the governed to the regime. In this context, *kut* possesses a latent ideological function[4] that ensures the acceptability of political authority. Nevertheless, the conception of *kut* does not present a static and immutable form of legitimacy. The belief that a ruler would lose *kut* in the event of unjust governance, failure, or disrupting the social order demonstrates that power possessed a conditional nature. In this respect, *kut* does not render political authority limitless; conversely, it subjects the ruler to moral and social responsibilities. Consequently, the concept of *kut* offers a unique intellectual framework containing the divine, moral, and social dimensions of political legitimacy within the Turkish state tradition. Basing power on a divine source ensures the sanctification of governance, while conditioning the

[3] In Islamic political theory, legitimacy is grounded in the balance among divine will, justice, and the consent of the *ummah* (community). The institution of the Caliphate derives the leader's legitimacy from the duty to implement the *sharia* (Islamic law) and protect the social order, rather than directly from God. In this context, legitimacy has a multi-layered structure containing both normative (divine decrees) and social (allegiance and consent) elements (Lewis, 2002, pp. 36–40). Islamic thinkers such as Al-Farabi (1990) and Al-Mawardi (1994) linked the legitimacy of political power to the principle of justice, arguing that power loses its legitimacy in cases where tyranny becomes widespread. In this respect, Islamic political theory associates legitimacy with the practice of execution rather than solely with the origin of power.

[4] The theory of latent function was developed in sociology primarily by R. K. Merton, denoting the unrecognized and unintended consequences of social structures that, while not directly apparent to individuals or groups, maintain stability in society. According to this theory, certain institutions or behaviors can create clear yet unexpected latent functions. In other words, a latent function expresses the unintentional, unknown, and unexpected outcomes of social actions (Kınsün, 2021, p. 163).

preservation of *kut* upon just administration allows for the limitation of political authority. In this regard, *kut* functions as both the source and the control mechanism of legitimacy in the Turkish political imagination.

2. The Qasida Form and Literary Legitimacy

Etymologically derived from the Arabic root *qasd*, meaning "to intend, to aim, or to resolve," the *qasida*[5] denotes as a term "a well-deliberated poem composed for a specific purpose" (Elmalı, 2001, pp. 562-564). As one of the oldest and most influential verse forms in Arabic literature, the *qasida* found its earliest examples in pre-Islamic (Jahiliyyah) Arabic poetry. During this period, *qasidas* served a function that praised tribal chieftains, narrated wartime heroism, and reinforced tribal solidarity (Çetin, 1973, pp. 205-210). However, with the spread of Islam, the *qasida* form transcended its tribe-based understanding of praise, becoming enriched with religious, moral, and political content. Especially during the Abbasid period, with the development of court culture, it transformed into the poetic form of political representation. The organic relationship[6] established between the poet and state dignitaries during this process shifted literary production onto a political axis; the *qasida* turned into an aesthetic tool that generated the "divine legitimacy" discourse of power by elevating the ruler's might and justice (Polat, 2018, p. 638). Transmitted from Arabic literature into the Persian cultural sphere, the *qasida* did not remain a mere verse template, but assumed a strategic role in the ideological construction of power.

Indeed, used in the construction of a court-centered identity during the Samanid period, this form evolved during the Ghaznavid era—through the pens of poets like Unsuri and Farrukhi—into a powerful propaganda tool that linked Sultan Mahmud's authority with "divine approval" (Işık Bağrıaçık, 2024, p. 830). This poetic and political evolution reached its highest maturity during the Great Seljuk period. In this era, Persian poetry gained immense popularity as sultans approached poetry with sympathy, patronized poets, and granted them generous material rewards. These patronages and rewards were a manifestation of cultural interest, while simultaneously serving the purpose of consolidating on a literary plane the concept of *kut*—the cornerstone of the Turkish state tradition that views the authority to rule as a divine grace. Within this Persian poetic tradition, poets transformed the idea of *kut* into a symbolic indicator of political legitimacy and grandeur. Poets such

[5] Because the *madhiyyah* (panegyric) section of *qasidas*, which is based on praise, was primarily written in the *qasida* form, it was initially referred to as *qasîde-i medhiyye*, and later simply as *medhiyye*. In the historical process, the fact that poems with the theme of *madhiyyah* (praise) were largely written in the *qasida* verse form brought about the identification of the verse form with its content over time. Initially defined as *qasîde-i medhiyye*, these poems were met with concepts such as *madh*, *madih*, or *umdiha* in Arabic literature, and were later referred to directly as *madhiyyah* (Durmuş, 2004, pp. 406-408). Based on this historical and conceptual background, when the term *qasida* is used in this study, it refers to the *madhiyyah* (praise) *qasidas* aimed at exalting the ruler and state dignitaries in court literature, rather than the general framework of the form.

[6] The organic intellectual is a concept developed by Antonio Gramsci within the framework of his theory of hegemony, defining the intellectual actor who emerges from the historical experiences of a specific social class and expresses, organizes, and legitimizes the worldview of that class. The organic intellectual conceives knowledge as a practical activity shaped from within political, economic, and cultural struggles, rather than an abstract and neutral sphere of production. In this respect, the organic intellectual differs from the traditional intellectual; while the traditional intellectual presents himself as autonomous and above classes, the organic intellectual maintains an organic bond with a specific class position. According to Gramsci, the organic intellectual assumes a central role in the process of establishing hegemony; through the discourse, values, and norms produced in the sphere of civil society, he establishes the consent-based dominance of the ruling class or constructs a counter-hegemonic consciousness. Therefore, the organic intellectual is positioned as a subject who plays an active role in social transformation processes and carries political and cultural practice, rather than a figure who merely produces thought (Evrenk, 2024, pp. 3-6).

as Nasir Khusraw, Omar Khayyam, Anvari, Muʾizzî, Qatran Tabrizi, Sanai Ghaznavi, Khaqani Shirvani, Zahir al-Din Faryabi, Nizami Ganjavi, Attar of Nishapur, and Baba Tahir Uryan flourished during this period, composing some of their poems within this "theo-political" framework (Kartal, 1999, pp. 19-20).

With sultans like Malikshāh and Sanjar establishing Persian as the court language, these poets developed a discourse that reproduced legitimacy in both institutional and aesthetic dimensions (Armutlu, 2021, p. 19). To correctly understand and contextualize this function of the poets, it is necessary to consult the fundamental concepts of political sociology. In this context, linking these discourses to Max Weber's (2023, pp. 207-231) typologies of "traditional authority" and "charismatic authority" provides an explanatory framework for analyzing the significance of this literary activity in terms of generating political legitimacy. In the poetry of the Seljuk court poets, the sultan was reflected as the symbol of both traditional authority, representing the continuity of customary law (*töre*) and lineage, and charismatic authority, denoting an extraordinary personality endowed with divine power in the Weberian sense.

This "divine legitimacy" and "theo-political" discourse constructed in the *qasidas* of the Seljuk court poets idealized the ruler as a sacred entity, virtually elevating him beyond human boundaries through epithets such as *Sâye-i Yezdân* (the Shadow of Allah on earth), *Dâver-i Yezdân-perest* (the manifestation of divine justice / the God-worshipping Just Judge), *Lutf-i Yezdân* (the grace of God), *Rükn-i İslâm* (the pillar of Islam), *Seyyid-i Hüsrevân* (the master of sovereigns), *Hâkim-i kavl-i nebî* (he who rules by the word of the Prophet), *Kâbe-i şâhân* (the Kaaba/qibla of kings), *Kuvvet-i dîn* (the power of religion), *Mu'izzü-dîn* (the glorifier of religion), *Şâh-i İslâm* (the ruler of Islam), *Ney-i Yezdân* (the reed flute of Allah / the instrument blowing divine secrets), *Cebrâîlî* (Gabriel-like / associated with Gabriel), *Hüsrev-i zürriyet-i Âdem* (the sovereign of the progeny of Adam), and *Dâd-dîh-i ümmet-i peygamber-i muhtâr* (the sultan who dispenses justice to the *ummah* of the chosen Prophet). Thus, the *qasida* form transformed into an ideological narrative style that integrated divine legitimacy and worldly authority within the same poetic structure (Bulukgiray, 2023, pp. 44-49).

Amir Muʾizzî, who held the title of laureate court poet (*Amir al-Shu'ara*) of the Seljuks during this period, successfully reflected the concept of *kut*—filtered down through the ancient Turkish political tradition—into his *qasidas*. Muʾizzî elevated the *qasida* from a purely aesthetic form into a "theo-political" mechanism that established the symbolic representation of power. In his panegyrics composed in praise of Sultan Malikshāh, the ruler's power was exalted on both metaphysical and political planes. While the ruler's might was linked to a cosmic order through symbols such as light, the sun, the moon, stars, the firmament, the divine throne, and fortune-destiny, his divine legitimacy was integrated with worldly authority through theo-political epithets like *Sâye-i Yezdân*, *Dâver-i Yezdân-perest*, *Rükn-i İslâm*, *Seyyid-i Hüsrevân*, and *Mu'izzü-dîn*. Through these symbols and characterizations, the Great Seljuk power's ideas of *kut*, divine approval, justice, and order were reproduced via poetic language. Consequently, the *qasida* surpassed its aesthetic boundaries to become an instrument for the literary representation of political ideology.

3. The Representation of Legitimacy in Muʾizzî's Qasidas

Muʾizzî, widely considered the pinnacle of the Great Seljuk court laureate tradition, is one of the most successful figures in transforming the concept of *kut*—the core of Turkish political thought—into a poetic language. In his *qasidas* presented specifically to Sultan Malikshāh, the poet consistently elaborates on the idea that sovereignty bears a divinely sourced legitimacy. In this respect, rather than evaluating Muʾizzî simply as an official court poet, it may be more accurate to conceive him as the poetic representative of the Seljuk political imagination. This intellectual heritage is not coincidental; Muʾizzî was raised in an intellectual environment where his father,

Burhānī, served as a court companion (*nadim*) and panegyric poet to Sultan Alp Arslan. Thus, the *kut*-centered conception of rulership observed in Burhānī's poetry transformed into a more prominent, systematic, and theo-political discourse of legitimacy in Muʾizzî's work. Having lived concurrently with Seljuk sovereigns such as Sultan Malikshāh and Sultan Sanjar for nearly half a century, the poet developed a mode of political thought in his *qasidas* that emphasized the state's harmony with the divine order, rather than just personal praise. For this reason, beyond being a source reflecting the political and historical events of the period, Muʾizzî's *Dīvān* can be evaluated as a corpus of texts that reproduces the Seljuk imagination's understanding of sacred legitimacy through poetic language (Gökmen, 2018, p. 3). In his hands, the *qasida* rises to the plane of an ideological discourse that reproduces and consolidates the divine legitimacy of power through poetic language. Therefore, it can be argued that these poems are, in essence, one of the most refined literary reflections of the *kut* belief—filtered down from the ancient Turkish state tradition—within the Seljuk political structure.

In his *qasidas* composed in praise of Malikshāh, Muʾizzî positions the ruler as the representative of God's grace, justice, and light on earth, rather than a purely worldly leader. The symbols employed by the poet, such as light (*nūr*), the firmament, the sun, the moon, stars, the divine throne, and fortune-destiny, demonstrate that this legitimacy is grounded on both cosmic and metaphysical planes. In this way, the poet reformulates the understanding of "legitimacy based on sacred traditions," as defined in the typology of "traditional authority," through the aesthetic possibilities of Persian poetry. Simultaneously, by endowing the sultan with a divine light and presenting him as a charismatic figure, he reveals the power of the Seljuk patronage system. This section will examine how the depiction of the ruler constructs a concrete discourse of legitimacy through select verses from Muʾizzî's *qasidas*. Through an analysis of the symbols utilized by the poet (light, the firmament, the moon, the sun, stars, the divine throne, fortune-destiny, and time) and religious references, it will discuss how elements of "traditional" and "charismatic" authority intertwine and how the *qasida* acquires a function as a mode of political representation.

3.1. The Representation of Kut via Poetic Symbols

In Muʾizzî's *qasidas*, the legitimacy of the ruler is represented through the poetic dimension of the concept of *kut* in Turkish political thought. *Kut* denotes the governing power, the sense of justice, and the divine decree bestowed upon the ruler by God, grounding worldly authority on a sacred foundation (Ahmetbeyoğlu, 2020, pp. 35-36). Muʾizzî reifies this sacred legitimacy through symbols such as light (*nūr*), the firmament, the moon, the sun, the divine throne, stars, and fortune-destiny, rather than directly using the word *kut*. These symbols establish a multi-layered semantic network where the ruler's power is legitimized on both celestial and metaphysical planes. Expressed via a symbolic language within Muʾizzî's poetic universe, this understanding corresponds to the concepts of *Kök Tengri* (Sky God) among the Göktürks and *Farrah* (*fer*)[7] among the Sassanids.

[7] *Farr* (*Fer*) is one of the most vital and repeated concepts in the *Shahnameh*. In ancient Iranian and Zoroastrian beliefs, *farr* is the source of absolute power. It is divided into *Farr-i Izedî* (Divine Farr) and *Farr-i Keyânî* (Dynastic/Royal Farr). It is bestowed by God upon rulers deemed worthy of this station. When rulers attain this station, they must adhere to three fundamental rules for the continuity of power: 1. *Din*: Remaining bound to religious rules and commands. 2. *Dâd* (Justice/Law): Ensuring law and justice. 3. *Dînşinâsî* (Knowing Religion): Spreading religious knowledge and sciences. Beside indicators like a torch of light, supernatural abilities, the power to govern nature, and a connection with fortune (*baht*), the spiritual/divine dimension of *farr* manifests itself in *Farhumand* (possessing farr) personalities through material symbols such as sacred animals and instruments. This mythological concept is closely related to the formation of society, the notion of class, and two types of legitimacy, namely charismatic and lineage-based. Although there are different types of the concept, the most crucial is *Farr-i Keyâni*. *Farr-i Keyâni* explains the shah's legitimacy through the transfer of the right to rule to him as a divine grace. From an anthropological perspective, this can be viewed

Although the Göktürks and Sassanids diverged in their modes of life as nomadic and settled societies, they displayed striking similarities in their methods of legitimizing sovereignty. The fundamental commonality in the administrative understanding of both civilizations is that they grounded the source of political authority in a divine favor (Zarrinkoob & Toğay, 2022, pp. 113-134). Muʾizzî's verses below clearly demonstrate how he aestheticized this ancient understanding in the person of the Seljuk sultan:

ز فرِّ طلعتِ تو هر شب آفتاب فلک همی سجود کند طلعت منیر تو را

نور تو تابنده بود از پشت آدم در ازل ور بران نور اوفتادی چشم ابلیس لعین

سجده کردی و نگفتی کادم از طین است و من آتشم، وآتس چرا سجده‌کند در بیش طین

بقای او چنان باید همی در دین و در دنیا که اندر چشم باید نور و اندر جسم باید جان

بندگانش مهر و ماه اند وز فرخ طلعتش روز ایشان هست فرخ‌تر ز جشن مهر ماه

(Muʿizzî, 1389, pp. 87-275-313-355).

From the grandeur of your splendid face, the sun of the sky prostrates every night; it bows directly to your radiant countenance.

Your light (nūr) shone from the loins of Adam in pre-eternity (azal). And if the eye of the accursed Iblis had caught sight of that light, he would have prostrated and would not have said, "I am made of fire, and he is made of clay (so I will not prostrate)."

His (the ruler's) continuity/existence within both religion and the world is as necessary as light is for the eye and life is for the body.

The Sun and Moon are his servants; due to his auspicious face/manifestation, their day is more blessed/fortunate than even the festival of Mihrigān.

The concept of "light" (*nūr*) has been evaluated in two ways: worldly and otherworldly. Worldly light is the radiance that appears in material entities through the grace of Allah, while otherworldly light is the light described in the Holy Quran. In classical poetry, human beauty is conceived as a light within a metaphysical character (Pala, 2020, p. 375). Muʾizzî also states that the concept of light appears in the face and presence of the ruler as the manifestation of God's illuminating will on earth. The light emanating from the ruler's face signifies the divine light bestowed upon him by God. The sun and the moon are the reflections of this light on a cosmic plane. The sun represents absolute authority and divine justice, whereas the moon represents the gentle, order-establishing dimension of this justice. In Muʾizzî's *qasidas*, the sultan's face is likened to the sun and his patronage to the light of the moon, emphasizing the continuity of the divine order, namely *kut*.

In the first verse, Muʾizzî constructs the ruler's face as a "radiant face," a reflection of the divine light on earth. The fundamental concept here is the term *farr* or *farrah*. According to Persian mythology, this concept means "divine splendor, the light of sovereignty" (Kaîmî, 2012, p. 120). Within this framework, it is concluded that the concept of *farrah/ferr* is the Persian equivalent or

as a reflection of the archetype of humanity's sacred ancestor or the cultural hero of civilization; this dynamic led to the formation of the Shah-Mabed (Ruler-Clergy) archetype, which is the foundational model of the *Shahnameh*. In this model, *Farr-i Keyâni* requires possessing a noble lineage and is a symbol of conditional divine support; so much so that the moment the ruler fails to adhere to his *hvişkârî* (duty/mission), *farr* detaches from him and departs (Kaîmî, 2012, p. 127).

counterpart of the *kut* understanding in ancient Turkish political thought. Muʾizzî utilizes this *farr* appearing on the ruler's face as the poetic symbol of the administrative legitimacy bestowed by God upon His chosen servants. In the line, "Your light shone from the loins of Adam in pre-eternity," the ruler's light is carried back to the beginning of creation, namely *azal*.

This mode of thought can be conceived as the politicized form of the *Nūr-i Muhammadī* (the Light of the Prophet, transmitted through a sacred chain starting from Adam) concept found in Islamic mysticism. Islamic scholars and Sufi schools agree that the divine light directly bestowed upon the Prophet by Allah manifested through physical and miraculous signs of *kut*. As Çeribaş (2021, p. 1190) notes, the seal of prophethood, the radiance on his face, and the narrations that clouds shaded him are accepted as concrete proofs of this spiritual *kut* upon Prophet Muhammad. In the *Shajare-i Terâkime* narrative of the *Oghuz Khagan Epic*, it is observed that this condition specific to prophets is adapted for epic heroes. According to the narrative, Oghuz Khagan is more beautiful than the moon and the sun. He nurses from his mother for three nights and never nurses again; in a dream, he calls out to his mother, saying, "Mother, become a Muslim; if you do not, even if you die, I will die, and I will not nurse from your breast." During the hero's naming ceremony, when Oghuz is one year old, he speaks and declares his own name, saying, "My name is Oghuz." When he begins to speak, he utters "Allah, Allah" (Ebulgazi Bahadır Han, 1996, pp. 235-236). Here, Muʾizzî emphasizes that the sultan's power stems from an ontological lineage of light rather than a merely worldly regime, reflecting the belief in "the transmission of *kut* through light" (Çeribaş, 2021, p. 1191). The poet utilizes the *Nūr-i Muhammadī* motif from Islamic tradition to include the ruler within this sacred lineage. Consequently, he adapts the Turkish belief that *kut* is a sacred bloodline passed from father to son into Islamic literature (Çeribaş, 2021, p. 1191). This understanding demonstrates that the ruler's *kut* is a permanent, ancient result of divine decree rather than a temporary phenomenon.

In the verses, the symbol of the sun (*āftāb*) can be viewed as the cosmic reflection of the concept of *kut*. Normally, the sun is an illuminating celestial body that radiates light; however, in Muʾizzî's verse, the roles are reversed. Here, even the sun bows to the ruler's light. This inversion demonstrates that the ruler is elevated to the position of the divine representative at the center of the cosmic order. Thus, the ruler's light becomes the very source of the sun that illuminates the universe. Cosmic elements like the brilliance of the sun and the light of the moon indirectly reflect the light emanating from the ruler's face in these verses. The ruler's light encompasses both day and night, namely all dimensions of existence. This situation represents the point where traditional (*kut*-based) and charismatic (personal power-based) legitimacy converge in Muʾizzî's poetics.

The poet reinforces the ruler's metaphysical power and the phenomenon of *kut* bestowed upon him by God through cosmic symbols such as the firmament (*felek*), stars (*setāre*), fortune-destiny (*baht/talih*), time/era (*devran/zaman*), and the state (*devlet*). This symbolic language presents the ruler's authority as a celestial necessity rather than a worldly achievement. A similar emphasis on divine election is found in the introduction section of the *Book of Dede Korkut*, one of the foundational texts of Turkish intellectual history. The expressions used when mentioning Dede Korkut, "Near the time of the Prophet, a man named Korkut Ata from the Bayat tribe appeared. That person was the absolute wise man of the Oghuz. Whatever he said came to pass. He brought various news from the unknown. Hak Teâla inspired his heart," offer the prototype of this understanding (Ergin, 2004, p. 74). The narrative here shows that the light of Allah manifested in Korkut Ata, and that he appeared in a sacred time frame (near the era of the Prophet), attaining a prophetic inspiration and the capacity to bring news from the unknown (Çeribaş, 2021, p. 1190). In Muʾizzî's poetic universe, these cosmic and divine symbols confirm that the ruler possesses a metaphysical origin and thereby gains an unshakeable worldly legitimacy. The following verses strongly reflect this understanding, constructing the ruler as the earthly projection of the celestial order:

یک جنبش تو هست ز جیحون سوی فرات یک نهضت تو هست ز خاور به باختر
پست است دهر و همت عالیت سرفراز زیرست چرخ و دولت عالیت بر زبر
تو را زمانه غلام و ملوک خدمتکار تو را ستاره مطیع و سپهر فرمانبر
خسرو پیروزبخت و داور یزدانپرست شاه خاقان گوهر و سلطان سلجوقی نژاد

(Mu'izzî, 1389, pp. 221-195-145).

A single movement of yours extends from the Oxus (Jayhun) toward the Euphrates; a single campaign of yours spreads from the east to the west.

Time/era is low, while your high resolve is exalted; the sphere (firmament) is below, but your sublime state (power) is above.

Time/era is your slave, and (other) rulers (Maliks) are your servants. Stars obey you, and the sphere (firmament) is under your command.

You are a ruler just in his devotion to God, a sovereign blessed with fortune; you are the Seljuk sultan descended from the lineage of the Khagan.

These verses by Muʾizzî reflect the cosmic legitimacy tradition of classical Iranian-Turkish court poetry. The concepts of the firmament, stars, era, and fortune are turned into cosmic symbols to demonstrate that the ruler is endowed with *kut*. While the firmament represents the cosmic sphere that determines destiny and divine order in Islamic cosmology (Nasr, 1985, p. 120), this concept remains below the ruler in Muʾizzî's *qasidas*: by stating "the sky is below, but your sublime state/power is above," he indicates that the ruler's power is superior even to the cosmic order. This discourse points out that the sultan's power is an order derived from God. *Kut* has risen to a level of divine grace that transcends the sky. The expression "stars obey you, the sky is under your command" shows that the ruler is positioned as a cosmic sovereign who governs even destiny (the stars). Here, the stars symbolize both fortune and the celestial order. The line "time is your slave" demonstrates that the ruler is sovereign in time as well as in space. Making time a slave means that the ruler rises above destiny by virtue of *kut*. The expression "a sovereign blessed with fortune" is the state of fortune merged with the divine will. Here, fortune is an expression of the *kut* bestowed upon the ruler by God, rather than a random occurrence. According to İnalcık (2016, pp. 14-23), with the adoption of Islam, the understanding of *kut* expressing the divine origin of rulership in ancient Turkish political thought began to be articulated through concepts like *devlet* (state/fortune), *saadet* (bliss), and *baht* (fortune) within Islamic terminology; conversely, the idea of legitimacy stating that sovereignty is bestowed by God maintained its essential continuity.

This conceptual transformation can be observed in Seljuk court poetry. Indeed, in Muʾizzî's verses, cosmic elements like the firmament, stars, time, and fortune function as poetic tools representing the concept of *kut*, rather than as images merely describing nature or destiny. Drawing from the expressions "My *kut* became thin in the sky, my path became short on the black earth" in the Karabalghasun Inscription, Alimov (2015, p. 33) likens the concept of *kut* in this inscription to a metaphysical "umbrella" that protects human beings in the sky. According to this approach, the thinning or damaging of *kut* means that the individual loses all defense against accidents and misfortunes (Yıldız Altın, 2021, p. 87; Çeribaş, 2021, p. 1187). While transmitting this ancient understanding to the Seljuk court, Muʾizzî constructs the ruler as a "blessed" agent who guides the flow of time, rather than a passive subject of destiny condemned to the blind cycle of the firmament. In this respect, Muʾizzî's poetry reflects a reformulated version of the "divinely sourced legitimacy" principle in Turkish-Islamic political thought, achieved through the cosmic order and aesthetic

language unique to Persian court poetry. In the panegyric *qasidas* written by Muʾizzî for Seljuk state dignitaries, most notably Malikshāh, it is observed that this understanding of legitimacy is elaborated as a consistent and continuous discourse.

3.2. The Representation of Kut via Theo-political Concepts

Theo-political concepts express an intellectual system that defines the origin, operating logic, and basis of legitimacy of political power within the framework of divine will, sacred order, and theological discourse. In this approach, politics is conceived not as an autonomous and secular sphere in its own right, but as the reflection and manifestation of a transcendent authority on earth (Gündüz, 2020, pp. 64-65). In light of this perspective, sovereignty ceases to be an authority emanating from secular legal norms or a rational social contract between individuals, and instead becomes the reified and institutionalized form of divine will within the historical process. Consequently, the political order is evaluated as the form through which God's will gains visibility on a historical and institutional plane, rather than as the product of a human will. The modern theoretical framework of theo-politics was systematically put forward by Carl Schmitt. In his work *Political Theology*, Schmitt asserts that modern political concepts are largely secularized theological concepts. According to him, sovereignty is the counterpart in the political sphere of God's power to create miracles. For this reason, the sovereign is the person who can decide on the state of exception in which the law is suspended (Schmitt, 2016, pp. 74–75). This definition by Schmitt places political power above norms, while positioning sovereignty in an analogical relationship with divine power. Thus, sovereignty acquires a theo-political character as a will that establishes and transcends the law.

Şinasi Gündüz, in his work *Power, Authority, and the Sacred: From God-King to God-Man*, focuses on the ontological bond between authority and sacredness, examining in detail how worldly powers derive legitimacy from the metaphysical realm. According to Gündüz, conceiving God with the attribute of "king" established a strong bond between earthly rulership and divine sovereignty, paving the way for the sanctification of political authority. The author explains this form of sanctification through two basic models: In the first model, the "God-king" understanding, the ruler possesses a directly sacred character as a figure descended from God or subsequently deified. In the second model, although the ruler is not a god in essence, he is positioned as a sanctified deputy who receives the authority to rule from God and represents His will on earth. In both cases, political power is removed from being an ordinary human authority and placed in an ontologically privileged position; thus, power is conceived as a historical manifestation of divine decree rather than the product of a social contract (Gündüz, 2020, pp. 38–60). In the context of the medieval and early Islamic world, the most prominent manifestation of theo-political thought is the conception of the ruler as "the shadow of God on earth" (*zillullāh fi'l-ard*). In this understanding, the ruler is positioned as the representative and protector of the divine order on earth. Ernst H. Kantorowicz explains this sacred political status through his theory of *The King's Two Bodies*[8]. According to Kantorowicz, the ruler possesses two bodies: one mortal and biological, and the other political-theological, representing continuity and sacredness (Kantorowicz, 2018, pp. 7–13). This theoretical framework enables the unification of the continuity of the state with the divine order in the person of the ruler, carrying power beyond the historical individual.

The theo-political structure in Turkish-Islamic political thought was shaped by the reinterpretation of the pre-Islamic *kut* doctrine through Islamic terminology. As İnalcık (2016, p. 10) emphasizes, although the idea of the ruler's election by God was expressed in the Islamic period through concepts such as justice, state, bliss, and the protection of religion, the belief that power is

[8] For this work examining the structure of the Religion-Politics relationship in the Christian faith, see Ernst H. Kantorowicz, *The King's Two Bodies*, translated by Ümit Hüsrev Yolsal, (BilgeSu, 2018).

of divine origin preserved its essence and even consolidated the absolute authority of the sultan by becoming identified with the concept of *zillullāh* (the shadow of God on earth). This conception of absolute sovereignty brought by the Turkish understanding of the state infused a new momentum into public life upon its entry into the politically declining Islamic world and brought dynamism to the administrative structure. In this context, the sultan is both the owner of worldly power and the implementer of the divine order on earth. Therefore, theo-political concepts can be thought of as intellectual structures that sanctify sovereignty, turn politics into a part of a cosmic and moral order, and position the ruler as an ontological intermediary between God and society. Accordingly, it is possible to state that the *kut* doctrine, which is the ancient source of legitimacy in Turkish political thought, maintained its essential character after the adoption of Islam, but was reproduced within new conceptual molds such as *devlet* (state/fortune), *saadet* (bliss), and *zillullāh* by articulating with the Islamic worldview.

The charismatic power bestowed upon the ruler by Gök-Tengri in the pre-Islamic period was reinterpreted in Islamic literature with concepts such as *Sâye-i Yezdân*, *Lutf-i Yezdân*, *Mu'izzü-dîn*, and *Ney-i Yezdân*. In this process, poets constructed the ruler as a metaphysical figure who is the guarantee of universal order and religious integrity, rather than just a military commander. This construction process in literary texts is observed in two stages: In the first stage, the ruler is depicted with a supernatural character, transcending human limits. In this phase, symbols like light, the firmament, the divine throne, the sun, and the moon emphasize that the sultan is a part of the universal order rather than a worldly leader. In the second stage, this sacredness is institutionalized through theo-political concepts reflecting the official ideology of the state. Poetry here functions as a "declaration of legitimacy" documenting the sultan's bond with divine law and prophetic tradition, rather than as a mere tool of praise. One of the mediums where this conceptual transformation and theo-political language reached its peak is Great Seljuk court poetry. The court poets of the period drew from a wide pool of terminology while transforming the abstract *kut* philosophy into a concrete and authoritative political language.

Muʾizzî, one of the most competent representatives of this tradition, utilized these theo-political concepts like stamps of legitimacy in his panegyric *qasidas*. It is possible to state that expressions encountered in Muʾizzî's panegyrics, such as *Sâye-i Yezdân* (the shadow of Allah on earth), *Dâver-i Yezdân-perest* (the manifestation of divine justice / the God-worshipping Just Judge), *Lutf-i Yezdân* (the grace of God), *Rükn-i İslâm* (the pillar of Islam), *Seyyid-i Hüsrevân* (the master of sovereigns), *Hâkim-i kavl-i nebî* (he who rules by the word of the Prophet), *Kâbe-i şâhân* (the Kaaba/qibla of kings), *Kuvvet-i dîn* (the power of religion), and *Mu'izzü-dîn* (the glorifier of religion / he who makes religion mighty), establish the divinely sourced legitimacy of rulership within a clear conceptual framework. Such concepts reflect a political language in which power is grounded in the will of God:

سایهٔ یزدان معزالدین والدنیا که او تیغ کشور دار دارد بازوی کشور ستان

سایهٔ یزدان ملک سلطان که از تأیید بخت پیش از آدم کرد عالم عدل او را اختیار

(Muʻizzî, 1389, pp. 149-320).

He is the glorifier of religion and the world (Muʿizzü'd-dîn ve'd-dünyâ), the shadow of God on earth; he possesses a sword that guards the country and a mighty arm (power) that conquers lands.

The melik sultan, who is the shadow of God on earth, is the one whose justice the world chose even before Adam, through the confirmation of fortune (divine decree).

These verses by Muʾizzî clearly reveal how sovereignty was conceptualized within a divine framework in Great Seljuk political thought. While describing the sultan as *Sâye-i Yezdân*, the poet elevates his ruling power to the level of an intermediary entity positioned between God and society. This description invests the ruler with a sanctified character, carrying him far beyond an ordinary administrative identity. It is possible to say that these expressions in the verses position the ruler as the earthly manifestation of the divine will and the absolute representative of sacred authority on a worldly plane. Thus, the ruler's political power leaves the limited sphere of purely worldly and human relationships and transforms into an ontological theo-political discourse integrated with the cosmic order that derives its source from divine will.

The discourse of *Muʿizzü'd-dîn ve'd-dünyâ* emerges as a fundamental theo-political formula of legitimacy that bases sovereignty on the divine will in Seljuk political thought. This title defines the sultan's power as a mandate bestowed by God, whose boundaries are again determined by the divine order, rather than as the product of personal might or worldly force. Religion and the world are not separate spheres in this conceptualization; the world turns into the arena where the religious order is realized, and the sultan is positioned as the representative of this order on earth. Thus, *Muʿizzü'd-dîn ve'd-dünyâ* offers a holistic theo-political framework that grounds sovereignty on the axis of cosmic justice, divine approval, and historical legitimacy, serving as the re-expressed version of the ancient *kut* understanding within the Islamic political language.

Similarly, characterizations such as *Dâver-i Yezdân-perest*, *Dâd-dîh-i ümmet-i peygamber-i muhtâr*, and *Huccet-i peygamberân* establish a clear theo-political language of legitimacy that bases the ruler's authority to dispense justice directly on the divine will rather than on worldly legal norms. In this discourse, justice gains meaning as a sacred function through which God's order on earth (*nizâm-ı ilâhî*) becomes visible, rather than as an administrative skill stemming from the personal virtue of the ruler. Thus, the sultan is positioned as the bearer and implementer of divine justice, alongside being a ruling political actor:

خسرو پیروزبخت و داور یزدان‌پرست شاه خاقان گوهر و سلطان سلجوقی نژاد

ای پادشه و خسرو ذرّیهٔ آدم ای داد دهِ امتِ پیغمبر مختار

(Muʿizzî, 1389, pp. 145-273).

The ruler whose fortune is sealed with victory, the arbiter of divine justice who worships God; the noble sultan of the Seljuk lineage, whose essence is kneaded with the jewel of khaganate!

O padishah, o ruler descended from the progeny of Adam; o (shah) who dispenses justice to the ummah of the chosen Prophet!

This approach reflects the re-formulated state of the *kut* doctrine with Islamic concepts in Turkish-Islamic political thought. Indeed, Mehmet Altay Köymen sees the fundamental condition of the ruler's legitimacy in Seljuk political mentality in his acceptance as "the chosen ruler who dispenses justice on behalf of God and through God's grace." According to Köymen (2011, pp. 215-217), the Seljuk sultan was deemed legitimate to the extent that he was supported by the divine will; justice became the most concrete indicator of this divine support on earth. Within this framework, the justice-centered theo-political concepts used by Muʾizzî demonstrate that *kut* ceased to be an abstract sacredness and became a functional principle legitimizing political practice. With the phrase "the sultan descended from the Seljuk lineage," the poet successfully adapted the belief that *kut* is a sacred bloodline passed from father to son into Islamic literature (Çeribaş, 2021, p. 1191).

حاجت پیغمبران و حجت پیغمبری گر ندیدی شو نگه کن دین و عدلش را به هم

عدل او از حاجت پیغمبران دارد نشان دین او از حجت پیغمبران دارد رقم

(Mu‘izzî, 1389, p. 479).

If you have not yet seen (his true grandeur), go and look at how his piety and his justice are intertwined! His piety bears a seal/trace from the proofs (that demonstrate the truth) of the prophets.

His (piety) bears a seal from the unshakeable proofs of the prophets; his justice contains the traces of that (sacred) purpose that the prophets wished to establish on earth.

Here, the first verse is a poetic expression of the principle "Religion and state are twin brothers"[9] (*ad-dīnu wa'd-dawlatu taw'amān*) in Islamic political thought. The sultan's piety and justice are presented as an inseparable whole. The poet's attribution of the phrase *huccet-i peygamberân* (proofs of the prophets) to the sultan carries his authority to a legitimacy above the law. The ruler is conceived as a figure who keeps religion alive and defends it correctly, whose authority is sealed with the unshakeable proofs of the prophets. In this verse, it can be said that *kut* is redefined with the concept of *huccet*, which is an Islamic terminology. The radiance and righteousness in the face or actions of the sultan are presented as physical and spiritual proof that he possesses *kut*. The "miracle" (*huccet*) given to prophets manifests as a "blessed justice" in the Seljuk sultan Malikshāh. In the second verse, Muʾizzî makes a bold theo-political claim: The sultan's justice is viewed as an element that completes the mission of the prophets on earth. With the phrase *hâcet-i peygamberân*, it is implied that the ideal order of justice that the prophets desired for humanity is realized through the Seljuk sultan. This approach positions the sultan as a worldly complement and protector of the prophetic station (*nubuwwah*). Therefore, power is legitimized as a historical answer to a direct divine need. Concepts such as *Âsâyiş-i İslâm*, *Rükn-i İslâm*, *Hudâvend-i umem*, and *Fahr-i dîn-i Resûl u beşîr* link the ruler's authority to Islamic norms and prophetic teaching. These

[9] Throughout the historical process, the ontological bond between religion and the state has been one of the fundamental subjects of thought for many scholars, sociologists, and philosophers. In ancient Greek philosophy, Plato emphasized in his theory of the ideal state the necessity for rulers to primarily receive religious education, positioning the state as a fundamental tool in building a virtuous social structure (Plato, 1980, p. 102; Olguner, 1994, p. 471). Saint Augustine, who synthesized Christian theology and political philosophy, defined the state as the implementer and instrument of divine commands on earth (Augustine, 1973, I/381-382). Yet despite these integration efforts, history has witnessed deep conflicts between proponents of religion and state authority. The struggles of Abraham against Nimrod, Moses against Pharaoh, and Jesus against the Roman Empire are symbolic examples of the monotheistic faith confronting established political authorities. Similarly, Prophet Muhammad, while proclaiming Islam, clashed with the existing administrative structure of Mecca and engaged in an intellectual struggle against representatives of polytheism, atheism, and deism. As Polat (2002, p. 121) notes, these tensions between religion and the state stemmed from religion's claim to organize social life, competition for power, or the incompatibility of the life philosophy offered by ruling powers with the essence of religion. In the medieval Islamic world, the theory that "religion and state are twins" (*ad-dīnu wa'd-dawlatu taw'amān*), emphasizing their inseparability, became a fundamental principle adopted by both scholars and statesmen. Since religion was the sole regulator of social and political life in this period, the political will guiding the social order derived its legitimacy directly from religious references. Throughout history, no worldly power has been able to compete with the influence of religion over the individual and society. While military and economic might remained conjectural and temporary, the founding and unifying power of religion has always maintained its continuity (as cited in Kaya & Yeşildere, 2024, p. 544).

expressions define the sultan as the supporting pillar of the Islamic order, alongside being a Muslim ruler:

تا که اسلام و شریعت به جهان آیین است — رکن اسلام خداوند معزّالدین است
از نامه و نامش همه اسلام مزین — وز رایت و رایش همه آفاق منور
آسایش اسلام در آن است که امسال — گردد دل کفّار ز شمشیر تو رنجور
رکن اسلام ملک شاه جهانگیر شهی — که امام ملکان است و خداوند اُمم
آفرین‌باد آفرین بر خسرو روی زمین — سایهٔ یزدان ملکشاه آفتاب داد و دین
کنون آن شکر یزدان را بود بر امتش واجب — که شاهی چون ملک سلطان پدید آورد در کیهان
رسول و بوالْبَشر اندر بهشت فخر کنند — که فخر دین رسول و بشیر هر بشری

(Muʻizzî, 1389, pp. 80-226-275-480-541 545-705).

As long as Islam and sharia are the ruling order/law in the world; the pillar of Islam is that master whom religion has made mighty (Sultan Muʻizzü'd-dîn).

All horizons are enlightened by his banner and (accurate) judgment; the entire Islamic world is adorned by his decree and name.

The hearts of the infidels are wounded/grieved by your sword; the peace and comfort of Islam are (thanks to you) this year.

He is the leader (imam) of rulers and the master of communities; the pillar of Islam is Sultan Malikshāh, the king who conquered the world.

May thousands of congratulations and praises be upon the sovereign of the earth, Malikshāh, the shadow of Allah, the sun of justice and religion!

Now it is an obligation upon the ummah to thank Allah; for He has brought into existence a king like Melik Sultan in this universe.

The Prophet (Muhammad) and the Father of Humanity (Adam) boast of you in paradise; because you are the pride of the Messenger's religion and the bearer of glad tidings to every human being.

While positioning Sultan Malikshāh as the unshakeable protector of religion and the state in his *qasidas*, Muʾizzî surrounds his authority with a theo-political sacredness. According to the poet, as long as Islam and sharia maintain their existence on earth, Malikshāh will continue to be the main pillar (*rükn*) of this holy structure. While the Islamic world finds an aesthetic ground through his name and decrees, the sultan's sword devastates the hearts of the people of disbelief, providing general security and peace to the Islamic geography. Depicting the sultan as the protector of the *ummah*, the shadow of God on earth (*zillullāh*), and the shining sun of religion and justice, Muʾizzî views the coming of a ruler like Malikshāh to the world as a divine grace. In this context, he reminds the *ummah* of the Prophet that thanking God for this unique blessing is a religious duty (*vacip*). In the poet's universe, Malikshāh is the pride of the religion of Muhammad and the bearer of glad tidings to all humanity; so much so that even the Prophet and Adam boast in paradise of this unshakeable pillar of Islam (Bulukgiray, 2023, p. 73). Consequently, the understanding of *kut* manifested in Muʾizzî's *qasidas* is constructed as the bearer of a systematic theo-political language of legitimacy, rather than as a mere symbolism. The poet portrays the ruler as a transcendent figure who has been

favored with the grace of divine election, who establishes the principle of justice—the heritage of prophecy—on earth, and who fortifies the religious order. Viewed from this perspective, Muʾizzî's panegyrics deserve to be re-read as a theo-political and symbolic narrative whole formulated on a poetic plane for the Great Seljuk political ideology.

Conclusion

Through the panegyrics of Amir Muʾizzî, the laureate court poet of the Great Seljuk State, this study has demonstrated how the concept of *kut*—a central tenet of ancient Turkish political thought—was reproduced using the aesthetic resources of Persian literature and transformed into a systematic theo-political discourse of legitimacy. The analyses reveal that within Muʾizzî's poetic world, power is conceptualized a multi-layered arena of legitimacy intertwined with cosmic order, divine will, and historical continuity, rather than a phenomenon resting solely on military success or dynastic lineage. Throughout the *qasidas* examined in this study, the sultan is depicted as an ontologically privileged figure who acts in harmony with the firmament, commands the obedience of the stars, is endowed with divine light (*nūr*), and whose fortune is ordained by God. In Muʾizzî's poetry, cosmic elements such as light, the sun, the moon, stars, the firmament, and fortune-destiny do not serve a function of poetic ornamentation; conversely, they transform into symbolic tools that render visible the ruler's divinely sourced election and the transcendent origin of his sovereignty. In this respect, Muʾizzî's *qasidas* emerge as a literary manifestation of the bond established between cosmology and power in the Seljuk political imagination.

Furthermore, this study has shown that theo-political formulas in Muʾizzî's panegyrics, such as *Sâye-i Yezdân*, *Muʿizzü'd-dîn ve'd-dünyâ*, *Dâver-i Yezdân-perest*, *Rükn-i İslâm*, *Şâh-i İslâm*, and *Hüsrev-i zürriyet-i Âdem*, construct a language of legitimacy that links the ruler's authority directly to the divine will. Through these formulas, justice is conceptualized as the earthly manifestation of the divine order rather than a human legal practice, and the sultan is positioned as the protector and implementer of this order. Thus, the ancient Turkish doctrine of *kut* was re-expressed using Islamic terminology, while the core idea that sovereignty is of divine origin preserved its essence. When evaluated alongside Max Weber's typology of "charismatic" and "traditional" authority, these findings reveal that both forms of legitimacy are deliberately intertwined in Muʾizzî's poetry. On one hand, the sultan is exalted as a charismatic figure favored with the special grace of God; on the other hand, he is positioned as a historical authority representing the continuity of ancient Iranian and Turkish traditions of kingship.

This dual-faceted legitimacy aligns with Carl Schmitt's theo-political approach, which defines sovereignty through an analogical relationship with divine power. In Muʾizzî's *qasidas*, sovereignty gains visibility beyond norms and human limitations as a decision-making power confirmed by the divine will. In essence, this theo-political construct gains a clearer meaning when read in conjunction with Ernst H. Kantorowicz's theory of *The King's Two Bodies*. In Muʾizzî's poetry, the sultan appears as a historical figure possessing a mortal, biological body, while simultaneously embodying a transcendent political body that represents continuity, justice, and sacredness. This dual-layered conception of the body enables the unification of the state, the divine order, and the cosmic nizam in the person of the Seljuk ruler, consolidating the idea of a sacred sovereignty that does not terminate even with the death of the sultan.

In conclusion, Muʾizzî's panegyric *qasidas* demonstrate that the political ideology of the Great Seljuk State was constructed through a powerful theo-political discourse and an elevated aesthetic language, rather than through military conquests and administrative institutions alone. In this context, the *qasida* functions as an ideological narrative form that sanctifies sovereignty, integrates power with the cosmic nizam, and transforms the sultan into a trans-historical figure, rather than serving as a mere propaganda text circulated within court circles. Therefore, this study

establishes that Seljuk-era Persian court poetry must be read through the history of political thought alongside literary aesthetics. It will significantly contribute to a broader grasp of the continuity of Turkish-Islamic political thought if future research comparatively addresses the *qasidas* of Muʾizzî's contemporaries—such as Anvari, Azraqi, and Am'aq Bukhari—within a similar theo-political framework, and examines how this discourse was transmitted to the Anatolian Seljuk and early Ottoman political imaginations.

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ANKARA SCIENCE UNIVERSITY

Kasideden Kut'a: Muʾizzî'nin Şiirinde Türk Siyasi Düşüncesinin Edebî Yansımaları

Giriş

Türk toplumu, tarih boyunca devleti yaratılıştan gelen doğal bir gereklilik ve toplumsal düzenin ayrılmaz bir unsuru olarak kabul etmiştir. Her millette olduğu gibi Türklerin de kendine özgü bir devlet ve egemenlik anlayışı mevcuttur. Bu anlayış, Türklerin tarih sahnesine çıktıkları ilk dönemlerden itibaren günümüze kadar kesintisiz bir süreklilik göstermiştir (Kafesoğlu, 1997, s. 301). Türk siyasal düşüncesinin en eski katmanlarında yer alan *kut*[10] kavramı, bu anlayışın merkezinde yer almaktadır. *Kut*, manası yalnızca bereket, uğur, mutluluk, saadet veya talih anlamlarına gelmez esas itibarıyla Tanrı tarafından hükümdara bahşedilen yönetme erki ve meşruiyetin ilahi temeli anlamına da gelmektedir (Çeribaş, 2021, s. 1187). Türk devlet geleneğinde egemenliğin kaynağı sıklıkla ilahi ve dinsel temellere dayandırılmıştır. Hunlar ve Göktürkler döneminde bu düşünce biçimi ön plana çıkmış; Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de etkisini sürdürmüştür (Kalemli, 2018, s. 129).

Bozkır kültüründen İslamiyet'e geçiş sürecinde ise *kut* kavramı biçimsel bir dönüşüm geçirmiştir. İslam öncesi Türklerde bu kavram, hükümdarlığın Tanrısal kökenini vurgularken; İslam ile birlikte bu vurgular İslami terminolojiyle, "Allah'ın lütfu", "ilahi teyit" "Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi", "İslam'ın direği", "Dinin izzet ve ikramı" gibi kavramlarla dile gelmeye başlamıştır. Ancak egemenliğin ilahi kökenli olması fikri özde değişmemiş, hükümdar hâlâ Tanrısal onayla kutsanmış bir koruyucu olarak görülmüştür (Koç, 2020, s. 109-110). Türklerin bu tarihî meşruiyet anlayışını Max Weber'in otorite tipolojisiyle mukayese etmek, *kut* kavramının işlevini anlamada açıklayıcı bir zemin sunmaktadır. Weber (2023, s. 207-231), siyasal meşruiyetin üç ideal tipinden söz etmektedir: Geleneksel, karizmatik ve rasyonel-legal otorite. Türk devlet geleneğinde *kut* inancı, bu üç otorite biçiminin özellikle ilk ikisini birleştiren bir nitelik taşımaktadır. Bir yandan bu kavram, geçmişten

[10] Türk yönetim geleneğinin temelini oluşturan *kut* kelimesi, tarih boyunca farklı düşünürler ve inanç sistemleri içinde zengin bir anlam yelpazesi kazanmıştır. Kâşgarlı Mahmud, "kut"u daha geniş bir yelpazede ele alarak; şans, iktidar, talih, mutluluk gibi anlamlarla ilişkilendirmiştir. Ziya Gökalp ise kavramı daha ilkel bir bağlamda değerlendirir; ona göre "kut", topluluğa kutsallık ve nitelik kazandıran sihirli ve evrensel bir güçtür. Şamanizmde ise *kut*, doğrudan yaşam ilkesi veya hayat manasında kullanılır. Geleneksel Türk ve Moğol toplumlarında "kut", gökten inen ilahi bir nur (ışık) şeklinde algılanırdı. Hakanın soyu bu nurdan neşet ettiğine inanıldığı için, taşıyan kağan da kutsal kabul edilirdi (Çeribaş, 2021, s. 1188). Tarihçi İnalcık'ın Hazarlar üzerindeki gözlemi de, hakanın kam (şaman) ailesi gibi kutsal bir statü taşıdığını göstermektedir (Genç, 1981, s. 67). Ayrıca "kut" kelimesinin ruh, ruhi-manevi kuvvet, cesaret, şans, saadet, uğurlu, talih gibi anlamları bulunmaktadır. Donuk, kelimesine Vambery ve Thomsen'ın "saadet", Köprülü ve Barthold'un "saadet" ve "baht", Kutadgu Bilig'de hükümdarlara ait "haşmetmeab" (haşmet sahibi, majeste), Arat'ın "mesut olma", Menges'in "saadet, baht", Von Gabain'in "saadet", Giraud'un "talih, mutluluk", Rasonyi'nin "saadete ulaşma", Bombaci'nin "şans, kader, talih", Caferoğlu'nun "saadet, devlet, ikbal", Ögel'in "talih ve devlet" manaları verdiğini söylemektedir. (Akt. Çeribaş, 2021, s. 1188). Bu farklı tanımlamalar, "kut"un başlangıçta sihirli ve hayati bir güçken, zamanla Türk siyaset felsefesinde hükmetme yetkisinin meşru ve ilahi kaynağı haline geldiğini açıkça göstermektedir.

gelen kutsal bir düzenin devamı olarak Weber'in "geleneksel otorite" tanımıyla örtüşürken diğer yandan Tanrısal lütuf ve olağanüstü nitelik sıfatıyla hükümdara karizmatik bir güç kazandırmaktadır. Bu çerçevede *kut*, ilahî meşruiyetin sembolü olmanın yanında karizma ile kutsal düzenin birleştiği bir iktidar biçimine dönüşmektedir (Koç, 2020, s. 112).

Büyük Selçuklu dönemi saray şairlerinden Muiʾizzî, bu tarihsel düşünce mirasını, şiir sanatının biçimsel imkânlarıyla bir bakıma yeniden üretmiştir. Muʾizzî, Melikşâh övgüsünde söylediği kasidelerde bu inanç anlayışını hem metafizik meşruiyet hem de egemenliğin sembolik gücü üzerinden somutlaştırarak hükümdara karizmatik bir güç atfetmiştir. Bu durum, Weber'in otorite tipolojisinde belirttiği "karizmatik otorite" kavramıyla yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Ona (2023, s. 231) göre karizmatik otorite, bireyin Tanrısal veya doğaüstü niteliklerle donatıldığına dair toplumsal bir inanç üzerine kuruludur. Nitekim Muʾizzî'nin medhiye kasidelerinde Sultan Melikşah'a atfedilen *kut* düşüncesi, onun hükümdarlığını yalnızca dünyevî bir iktidar olarak değil, Tanrısal bir onay sonucu olarak meşrulaştırmaktadır. Bu çerçevede, Muʾizzî söz konusu kavramı Weberyen anlamda bir karizma biçimi olarak işlediğini söylemek mümkündür. Muizzî, hükümdarın gücünü Tanrı'nın iradesiyle bütünleştirerek siyasal meşruiyeti şiirsel bir düzlemde kurmaktadır. Şairin aşağıda yer verilen beyitlerini bu perspektifle yeniden yorumlamak mümkündür:

نام نیک و پادشاهی و بزرگی و هنر جز تو را کس را خدا از جملهٔ خَلْقان نداد

ملکِ گیتی بیشتر در زیر حکمِ خسروست ور همه‌گیتی بود در زیر حکمِ او رواست

(Muʻizzî, 1389, s. 145-93).

Güzel ad, hükümdarlık, büyüklük ve erdem – Tanrı bunları yaratılmışlar arasında senden başkasına vermemiştir.

Dünyanın mülkü (iktidarı) günden güne Hüsrev'in (sultanın) hükmü altındadır
Ve eğer bütün cihan onun buyruğuna girse bu da yerindedir, doğrudur.

Muʾizzî'nin bu beyitleri, Büyük Selçuklu siyasal ideolojisinde *kut*'un Tanrısal kaynaklı bir meşruiyet unsuru olarak nasıl şiirsel biçimde temsil edildiğini açık biçimde göstermektedir. Şair, hükümdara "ad", "padişahlık", "büyüklük" ve "erdem" gibi faziletlerin Tanrı tarafından verildiğini söyleyerek iktidarın kaynağını doğrudan ilahi iradeye dayandırmaktadır. Bu durum, Kutadgu Bilig'de *kut*un Tanrı tarafından verildiği anlayışıyla doğrudan ilişkilidir. Eserde hükümdarın gücü "Tanrı'nın buyruğuyla bey olma ve töre aracılığıyla *kut* bulma" biçiminde açıklanmıştır (Arat, 1979, s. 31-50). Divânu Lügati't-Türk'te ise bu kavram talih ve şans anlamlarıyla kullanılmıştır:

Kut kuwıg berse idim kulınga, Künde ışı yüksepen yokar agar.

Allah kuluna baht ve talih verirse, Onun işleri her zaman yükselir. (Ercilasun & Akkoyunlu, 2015b, s. 263).

Muʾizzî'nin beyitleri de bu ilahî meşruiyet fikrinin Farsça saray şiiri bağlamında yeniden üretildiğini göstermektedir. Böylece Muʾizzî, hükümdarın yeryüzündeki gücünü metafizik bir atıfla yücelttiği görülmektedir. Mu'izzî'nin bu vurgusunda iktidar, dünyevî olmaktan çıkmakta, Tanrı'nın seçilmiş kullarına bahşettiği bir "kutlu hâl"e dönüşmektedir. Bu yaklaşım, yukarıda da ifade edildiği gibi Max Weber'in (2023, s. 231) tanımladığı "karizmatik otorite" tipiyle doğrudan örtüşmektedir. Weber'e göre karizmatik otorite, bireyin "doğaüstü, kahramanca veya kutsal" özelliklere sahip olduğu yönündeki kolektif inanç üzerine kuruludur. Muʾizzî'nin kasidelerinde de Melikşâh, Tanrı'nın seçtiği, kudretini ilahi nurdan alan, yaratılmışlar arasında benzeri olmayan bir figür olarak

tasvir edilmektedir. Bu tasvir sultanın gücünü yalnızca hukuksal veya soy bağına değil, "Tanrı'nın özel lütfuna" dayandıran karizmatik bir söylem içermektedir. Ancak kasidelerde yalnızca karizma değil, geleneksel otoritenin unsurları da gözlemlenmektedir. Hükümdarın, "Hüsrev" (klasik İran hükümdar tipi) ünvanıyla anılması otoritenin tarihsel ve kültürel süreklilik içinde temellendirilmesine işaret etmektedir. Bu yönüyle Muʾizzî, karizmatik meşruiyeti tarihsel gelenekle bütünleştirerek Weber'in "karizmatik" ve "geleneksel" otorite biçimlerini bir arada işlemektedir. Yani Melikşâh'ın *kut*u hem Tanrı tarafından doğrudan bahşedilmiştir (karizmatik yön) hem de kadim İran-Türk hükümdarlık mirasının bir devamı olarak görülmektedir (geleneksel yön). Sonuç olarak bu kasidelerde *kut*, yalnızca bir Tanrısal lütuf değil, aynı zamanda tarihsel meşruiyetin şiirsel biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Muʾizzî, sultanı hem "Tanrı'nın seçilmişi" hem de "kadim kralların varisi" olarak resmederek Weberyen anlamda karizmatik ve geleneksel otoriteyi iç içe geçiren bir poetik meşruiyet modeli kurmuştur.

Klasik Fars şiiri üzerine yapılan çalışmaların çoğu, bu dönemde yazan şairleri biçimsel estetik ve sanatlı söyleyiş yönüyle değerlendirmiş, onların siyasal düşünceyle kurduğu ilişkiyi ikinci planda bırakmıştır. Ancak Büyük Selçuklu döneminde Farsça methiyeler söyleyen saray şairlerinin kasidelerinde doğrudan *kut*, "nizam" veya "töre" kavramları geçmese de bu kavramların anlam alanlarını çağrıştıran adalet, düzen, hikmet, meşruiyet ve Tanrısal onay gibi temalar belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır. Bu temalar, Selçuklu dönemi Türk siyasal düşüncesinin köklü kavramlarının Farsça poetik bir dille yeniden üretildiğini açıkça göstermektedir. Nitekim Weber'in (2023, s. 207-231) "geleneksel" ve "karizmatik" otorite tipolojileri açısından bakıldığında, bu dönemdeki methiyelerde ideal hükümdar figürü hem kutsal düzenin koruyucusu hem de Tanrı'nın yeryüzündeki karizmatik temsilcisi olarak konumlandırılmaktadır. Bu dönemde saray şairleri, hükümdarlığın ilahi kökenini ve siyasi meşruiyetini estetik bir dille yücelterek iktidarın ideolojik zeminini pekiştirmiştir. Muʾizzî de bu geleneğin önemli halkalarından biri olarak görülmektedir.

Muʾizzî üzerine yapılan çalışmaların çoğu, onu biçimsel estetik yönleriyle sınırlı bir methiye şairi olarak ele almıştır. Karaismailoğlu'nun (2000) *Selçuklu Devleti'nin Edebî Faaliyetlerdeki Etkinliği*, Kartal'ın (2016) *Türk-Fars Edebî İlişkileri: Hakikate Düşen Gölge*, Gökmen'in (2018) *Muʾizzî'nin Şiir Dünyası* ve Armutlu'nun (2021) *Büyük Selçuklu Şiiri* başlıklı çalışmalarında Muʾizzî'ye ilişkin değerlendirmelerin ağırlıklı olarak şairin biçimsel estetiği, üslup özellikleri ve tarihî bağlamı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Her ne kadar Muʾizzî'nin şiirleri bu çalışmalarda çeşitli yönleriyle ele alınmış olsa da, söz konusu incelemelerde şairin kasidelerinde üretilen siyasal meşruiyet söyleminin ve özellikle *kut* merkezli ideolojik temsillerin bütüncül ve sistematik bir çözümlemeye konu edilmediği dikkat çekmektedir. Özellikle kasidelerde inşa edilen siyasal meşruiyet söylemi ve *kut* merkezli ideolojik temsiller, mevcut alan yazında bütüncül ve sistematik bir çözümlemeye konu edilmemiştir. Bu durum, Muʾizzî'nin ve Selçuklu sarayında iltifat görmüş diğer medhiye şairlerinin şiirleri Selçuklu siyasal düşüncesi bağlamında yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışma, söz konusu boşluğu gidermeyi; Muʾizzî'nin şiiri aracılığıyla Selçuklu siyasal düşüncesinin edebî temsillerini görünür kılmayı ve kasideyi *teo-politik*[11] bir meşruiyet üretim alanı olarak yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın kapsamı Muʾizzî'nin Melikşâh övgüsünde söylediği bazı methiyeler ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmada, Muʾizzî'nin tercih edilme nedeni, onun Büyük Selçuklu sarayında hem şair hem de ideolojik bir temsilci olarak iktidar söylemini şekillendiren kilit bir figür olmasıdır.

[11] Teo-politik veya teopolitik terimi, politik teoloji kavramından türetilmiş olup iktidarın meşruiyetinin yalnızca kurumsal ya da ideolojik değil, aynı zamanda ilahî/teolojik bir zemine dayandığını vurgular. Bu kavrayışın modern kuramsal kaynağı, Carl Schmitt'in 1922 tarihli Political Theology adlı eseridir. Schmitt burada modern devletin temel kavramlarının *dünyevileşmiş teolojik kavramlar* olduğu görüşünü savunur. İslam siyaset düşüncesi bağlamında ise Sefa Mertek'in *İslam Siyaset Düşüncesinde Devlet Yönetiminin Teo-Politiği* adlı makalesi, teo-politik kavramını tarihsel ve teorik bir araç olarak kullanarak yöneticiliğin teolojik sınırlanması ve meşruiyet stratejilerini inceler (Mertek, 2025, s. 75–103).

Şiirlerinde yer alan sembol ve temalar, Selçuklu siyasal kültürünün edebî düzlemde nasıl temsil edildiğini anlamaya olanak tanımaktadır. Çalışmamız nitel araştırma deseni çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışmanın temel yöntemi metin çözümlemesidir. Muʾizzî'nin Melikşâh övgüsünde söylediği kasideler, tematik ve söylemsel açıdan incelenmiş; özellikle hükümdarlık, *meşruiyet, adalet, kut* ve *Tanrısal onay* temaları üzerinde durulmuştur. Bu temalar hem şiirin iç dinamikleri hem de dönemin kültürel ve siyasi bağlamı dikkate alınarak yorumlanmıştır. Çalışmanın nihai amacı, Muʾizzî'nin kasidelerinde iktidar söyleminin şiirsel temsillerini açığa çıkararak, Türk-İslam siyasal düşüncesi ile poetika arasındaki karşılıklı etkileşimi görünür kılarak bu alanda araştırma yapanlara yeni ufuklar açmaktır.

1. Kut Kavramı ve Siyasi Meşruiyet

Kut kavramı, eski Türk siyasal düşüncesinde iktidarın kaynağını ve meşruiyet zeminini açıklayan temel kavramlardan biri olarak öne çıkar. Erken dönem Türk devlet geleneğinde siyasal otorite, bireysel iradeden ziyade aşkın bir kaynağa dayandırılmış; bu bağlamda hükümdarlık, Tanrı tarafından bahşedilen bir yetki olarak düşünülmüştür (Kafesoğlu, 1997, s. 248-253). *Kut*, bu ilahi yetkilendirmenin hem sembolik hem de işlevsel karşılığıdır. Sözcük, başta Orhun Yazıtları, *Dîvânü Lügati't-Türk* ve *Kutadgu Bilig* olmak üzere erken dönem Türk-İslam öncesi ve sonrası metinlerde merkezi bir yere sahiptir. Genel anlamıyla *kut*; Tanrı (Gök Tengri) tarafından hükümdara bahşedilen *ilahi lütuf, talih, devlet kurma yetisi ve yönetme kudreti* olarak tanımlanır (Ögel, 2014, s. 96). Orhun Yazıtları'nda *kut*, hükümdarlığın Tanrısal iradeyle verildiğini ifade eden bir ilke olarak karşımıza çıkar. Bilge Kağan Yazıtı'nda yer alan ifadelerde, kağanın "Tanrı buyurduğu için" ve "kut verdiği için" tahta çıktığı vurgulanır (Ergin, 2011, s. 32–33).

Bu durum, siyasal iktidarın insan iradesinden ziyade aşkın bir kaynağa dayandırıldığını ve yönetme yetkisinin kutsal bir temele oturtulduğunu göstermektedir. Kaşgarlı Mahmud'un *Dîvânü Lügati't-Türk* adlı eserinde *kut; uğur, saadet, devlet ve ikbal* anlamlarıyla açıklanır (Kaşgarlı Mahmud, 2013, s. 412). Bu kullanım, söz konusu kavramın yalnızca hükümdara özgü bir ilahi yetki değil, aynı zamanda toplumsal düzenin devamlılığı için gerekli olan siyasal istikrarın da teminatı olduğunu ortaya koymaktadır. *Kut* sahibi hükümdar, halkı refaha ulaştırmakla yükümlüdür; aksi hâlde onun geri alınacağına inanılır (İnalcık, 2016, s. 67). Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig* adlı siyasetnamesinde *kut*, doğrudan *adalet*, *akıl* ve *erdemle* ilişkilendirilmiştir. Hükümdarın meşruiyeti, yalnızca Tanrı'dan aldığı *kut*la değil; bu yetkiyi *adil, ölçülü ve halk yararına* kullanmasıyla sürdürülebilir (Yusuf Has Hacib, 2018, beyit 195–210). Bu yönüyle *kut* anlayışı, mutlak ve sorgulanamaz bir iktidarı değil; ahlaki sorumlulukla sınırlandırılmış bir yönetim anlayışını ifade eder.

Siyasi meşruiyet, siyasal iktidarın yönetme hakkının toplum tarafından kabul edilmesini ve bu iktidarın otoritesinin "haklı", "doğru" ve "geçerli" olarak algılanmasını ifade eden temel bir siyaset bilimi kavramıdır. Meşruiyet, yalnızca iktidarın fiilî gücüne değil, aynı zamanda bu gücün dayandığı normatif, hukuki ve toplumsal gerekçelere işaret etmektedir. Bu yönüyle meşruiyet, iktidarı salt zor kullanma kapasitesinden ayıran ve onu sürdürülebilir kılan asli bir unsurdur (Heywood, 2019, s. 33–35). Teorik düzlemde siyasi meşruiyet tartışmaları, klasik siyaset felsefesinden modern sosyolojiye uzanan geniş bir düşünsel arka plana sahiptir. Antik Yunan'da Platon ve Aristoteles, meşruiyeti "iyi yönetim" ve "ortak iyinin gözetilmesi" ile ilişkilendirirken, Orta Çağ'da bu kavram ilahi iradeye dayandırılmıştır. Özellikle Hristiyan siyaset düşüncesinde iktidarın meşruiyeti Tanrısal yetkilendirme (divine right) anlayışıyla açıklanmış, siyasal otorite böylelikle kutsal bir temele oturtulmuştur (Sabine & Thorson, 1973, s. 246–260).

Modern dönemde ise siyasi meşruiyet, toplumsal sözleşme kuramları çerçevesinde yeniden tanımlanmıştır. Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürler, meşruiyetin kaynağını toplumda aramışlardır (Ünsaldı, 2013, s. 33-37). Hobbes (2007), güvenlik ihtiyacını

meşruiyetin temel gerekçesi olarak görürken; Locke (2019), meşru iktidarı doğal hakların korunmasıyla ilişkilendirmiştir. Rousseau (2010) ise egemenliğin kaynağını "genel irade" kavramı üzerinden açıklamış ve meşruiyeti halk egemenliği ilkesine dayandırmıştır. Siyasi meşruiyet kavramının sosyolojik açıdan en sistematik analizlerinden biri şüphesiz Weber tarafından yapılmıştır. O, meşruiyeti, yönetenlerin iktidarlarının "inanılmaya değer" bulunmasıyla ilişkilendirerek üç ideal-tip üzerinden açıklamıştır: geleneksel meşruiyet, karizmatik meşruiyet ve yasal-ussal meşruiyet. Geleneksel meşruiyet, tarihsel alışkanlıklara ve kutsallaştırılmış geleneklere dayanırken; karizmatik meşruiyet, liderin olağanüstü niteliklerine duyulan inançtan beslenir. Modern devletin temelini oluşturan yasal-ussal meşruiyet ise hukuka, yazılı kurallara ve rasyonel bürokratik yapıya dayanmaktadır (Weber, 2023, s. 207-231). Weber'in bu tipolojisi, meşruiyetin yalnızca hukuki değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal boyutları olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Siyasi meşruiyet, tarihsel ve kültürel bağlama göre farklı biçimlerde temellendirilmiş olsa da, her durumda iktidarın toplumsal kabulünü sağlamaya yönelik normatif bir çerçeve sunmaktadır. Türk ve İslam siyaset düşüncesi[12], meşruiyeti yalnızca hukuki bir olgu olarak değil, aynı zamanda *ahlaki ve kozmik bir düzenin parçası* olarak ele alması bakımından özgün bir teorik katkı sunmaktadır. Nitekim *kut* kavramının, yukarıda yer verildiği üzere, Türk siyasal muhayyilesinde siyasi meşruiyetin temel dayanaklarından birini oluşturduğu ileri sürülebilir. Yönetme yetkisinin Tanrısal bir kaynağa bağlanması, hükümdarın otoritesini meşrulaştırırken bir yandan da yönetilenlerin iktidara rıza göstermesini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda *kut*, siyasal otoritenin kabul edilebilirliğini sağlayan gizil bir ideolojik işleve[13] sahiptir. Bununla birlikte bu anlayış, statik ve değişmez bir meşruiyet biçimi sunmamaktadır. Hükümdarın adaletsiz yönetimi, başarısızlığı ya da toplumsal düzeni bozması durumunda *kut* yetkisini kaybedeceği inancı, iktidarın koşullu bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle söz konusu yetki, siyasal otoriteyi sınırsız kılmamakta; aksine yöneticiyi ahlaki ve toplumsal sorumluluklara tabi kılmaktadır. Sonuç olarak bu kavram, Türk devlet geleneğinde siyasi meşruiyetin ilahi, ahlaki ve toplumsal boyutlarını bir arada içeren özgün bir düşünsel çerçeve sunduğu görülmektedir. İktidarın Tanrısal bir kaynağa dayandırılması, yönetimin kutsallaştırılmasını sağlarken; *kut*un korunmasının adaletli yönetime bağlanması, siyasal otoritenin sınırlandırılmasına imkân tanımaktadır. Bu yönüyle *kut*, Türk siyasal muhayyilesinde meşruiyetin hem kaynağı hem de denetim mekanizması olarak işlev gördüğünü söylemek mümkündür.

2. Kaside Formu ve Edebî Meşruiyet

Etimolojik olarak Arapça "kastetmek, yönelmek, azmetmek" anlamlarına gelen kasd kökünden türeyen kasîde[14], terim olarak "belli bir amaç doğrultusunda söylenmiş, üzerinde

[12] İslam siyaset düşüncesinde meşruiyet, ilahi irade, adalet ve ümmetin rızası arasındaki denge üzerinden temellendirilmiştir. Halifelik kurumu, yöneticinin meşruiyetini doğrudan Tanrı'dan değil; şeriatın uygulanması ve toplumsal düzenin korunması görevinden almaktadır. Bu bağlamda meşruiyet, hem normatif (ilahi buyruklar) hem de toplumsal (biat ve rıza) unsurları içeren çok katmanlı bir yapıya sahiptir (Lewis, 2002, s. 36–40). Farabi (1990) ve Maverdî (1994) gibi İslam düşünürleri, siyasal iktidarın meşruiyetini adalet ilkesine bağlamış; zulmün yaygınlaştığı durumlarda iktidarın meşruiyetini yitireceğini savunmuşlardır. Bu yönüyle İslam siyaset teorisi, meşruiyeti yalnızca iktidarın kökeniyle değil, icra pratiğiyle de ilişkilendirmiştir.

[13] Gizil işlev teorisi, sosyolojide özellikle R. K. Merton tarafından geliştirilmiş olup, toplumsal yapıların bireylere veya gruplara doğrudan yansımadığı ancak toplumda istikrar sağladığı bilinmeyen sonuçları ifade eder. Bu teoriye göre bazı kurumlar ya da davranışlar açık ama beklenmedik gizil işlevler yaratabilir. Diğer bir deyişle gizil işlev toplumsal eylemlerin; kasti olmayan, bilinmeyen ve beklenmeyen sonuçlarını ifade eder (Kınsün, 2021, s. 163).

[14] Kasidelerin övgüye dayalı bölümlerinden biri olan "medhiyye" daha çok kaside şeklinde yazıldığından önceleri "kasîde-i medhiyye" olarak anılmış, daha sonra sadece "medhiyye" şekli kullanılmıştır. Tarihsel süreçte "medhiyye" (övgü) temalı şiirlerin büyük oranda kaside nazım şekliyle yazılması, zamanla nazım biçimi ile içeriğin özdeşleşmesini beraberinde getirmiştir. Başlangıçta "kasîde-i medhiyye" olarak tanımlanan bu şiirler, Arap edebiyatında *medh, medîh* veya *ümdûha* gibi kavramlarla karşılanırken, sonraki dönemlerde doğrudan "medhiyye" olarak da anılmıştır (Durmuş, 2004, s. 406-408).

düşünülmüş şiir" anlamını taşımaktadır (Elmalı, 2001, s. 562-564). Arap edebiyatının en eski ve en etkili nazım türlerinden biri olan kaside, ilk örneklerini Câhiliye dönemi Arap şiirinde bulur. Bu dönemde kasideler, kabile reislerini öven, savaş kahramanlıklarını anlatan ve toplumsal dayanışmayı pekiştiren bir işlev taşımaktaydı (Çetin, 1973, s. 205-210). Ancak İslam'ın yayılmasıyla birlikte kaside nazım biçimi, kabile temelli övgü anlayışını aşarak dinî, ahlakî ve siyasî içeriklerle zenginleşmiş; özellikle Abbâsî döneminde saray kültürünün gelişimiyle birlikte siyasal temsilin poetik biçimi hâline gelmiştir. Bu süreçte şair ile devlet erkânı arasında kurulan organik ilişki[15], edebi üretimi siyasal bir eksene taşımış; kaside, hükümdarın kudretini ve adaletini yücelterek iktidarın "ilahî meşruiyet" söylemini üreten estetik bir araca dönüşmüştür (Polat, 2018, s. 638). Arap edebiyatından Fars kültür havzasına aktarılan kaside, burada yalnızca bir nazım kalıbı olarak kalmamış, aynı zamanda iktidarın ideolojik inşasında stratejik bir rol üstlenmiştir.

Nitekim Sâmânîler döneminde saray merkezli bir kimlik inşasında kullanılan bu form Gazneliler devrinde Unsurî ve Ferruhî gibi şairlerin kaleminde Sultan Mahmud'un otoritesini "Tanrısal onay" ile ilişkilendiren güçlü bir propaganda aracına evrilmiştir (Işık Bağrıaçık, 2024, s. 830). Bu poetik ve politik tekâmül, Büyük Selçuklular döneminde en olgun seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde sultanların şiire sempatiyle yaklaşmaları, şairleri himaye etmeleri ve onlara bol miktarda maddî ihsanda bulunmaları sonucunda Fars şiiri büyük bir revaç kazanmıştır. Bu himaye ve ihsanlar yalnızca kültürel bir ilgi değil, aynı zamanda Türk devlet geleneğinin temelini oluşturan ve yönetme yetkisini ilahi bir lütuf olarak gören *kut* anlayışını edebi düzlemde pekiştirme amacına da hizmet etmiştir. Şairler, Fars şiiri geleneği içinde *kut* fikrini siyasal meşruiyet ile saltanat ihtişamını temsil eden sembolik bir göstergeye dönüştürmüşlerdir. Nâsır-ı Husrev, Ömer Hayyâm, Enverî, Mu'izzî, Katrân-ı Tebrîzî, Senâî-i Gaznevî, Nizâmî-i Gencevî ve Baba Tâhir Uryân gibi kimi şairler; eserlerinde söz konusu teo-politik bağlamı yansıtan manzumeler kaleme almışlardır (Kartal, 1999, s. 19-20).

Melikşâh ve Sencer gibi sultanların Farsçayı saray dili hâline getirmesiyle, bu şairler, meşruiyeti hem kurumsal hem de estetik boyutta yeniden üreten bir söylem geliştirmişlerdir (Armutlu, 2021, s. 19). Şairlerin bu işlevini doğru anlamak ve anlamlandırmak için, yukarıda da ifade edildiği üzere siyaset sosyolojisinin temel kavramlarına başvurmak gerekmektedir. Bu bağlamda, Max Weber'in (2023, s. 207-231) "geleneksel otorite" ve "karizmatik otorite" tipolojileriyle bu söylemleri ilişkilendirmek, söz konusu edebi faaliyetin siyasal meşruiyet üretimi açısından taşıdığı önemi analiz etmede açıklayıcı bir çerçeve sunacaktır. Selçuklu saray şairlerinin şiirinde sultan, Weberyan anlamda hem töre ve soyun sürekliliğini temsil eden geleneksel otoritenin hem de Tanrısal güçle donatılmış olağanüstü bir kişiliğin, yani karizmatik otoritenin simgesi olarak yansıtılmıştır.

Selçuklu saray şairlerinin kasidelerinde inşa edilen bu "ilahi meşruiyet" ve "*teo-politik*" söylem, sultanı adeta beşeri sınırların ötesine taşıyarak onu Sâye-i Yezdân (Allah'ın yeryüzündeki gölgesi), Dâver-i Yezdân-perest (İlahî adaletin tecellisi) Lutf-i Yezdân, (Tanrı'nın lütfu), Rükn-i İslâm (İslam'ın direği), Seyyid-i Hüsrevân (Hükümdarların efendisi), Hâkim-i kavl-i nebî

Bu tarihsel ve kavramsal arka plandan hareketle, bu çalışmada "kaside" terimi kullanıldığında, formun genel çerçevesinden ziyade, saray edebiyatında hükümdarı ve devlet erkânını yüceltme amacı taşıyan "medhiye" (övgü) kasideleri kastedilmektedir.

[15] *Organik aydın*, Antonio Gramsci'nin *hegemonya* kuramı çerçevesinde geliştirdiği bir kavram olup, belirli bir toplumsal sınıfın tarihsel deneyimlerinden doğan ve o sınıfın dünya görüşünü ifade eden, örgütleyen ve meşrulaştıran entelektüel aktörü tanımlar. *Organik aydın*, bilgiyi soyut ve tarafsız bir üretim alanı olarak değil; siyasal, ekonomik ve kültürel mücadelelerin içinden şekillenen pratik bir faaliyet olarak kavrar. Bu yönüyle geleneksel aydından ayrılır; zira geleneksel aydın, kendisini sınıflar üstü ve bağımsız olarak sunarken, organik aydın belirli bir sınıfsal konumla organik bir bağ içindedir. Gramsci'ye göre *organik aydın*, *hegemonya* kurma sürecinde merkezi bir rol üstlenir; sivil toplum alanında ürettiği söylem, değer ve normlar aracılığıyla egemen sınıfın rızaya dayalı tahakkümünü tesis eder ya da *karşı-hegemonik* bir bilinç inşa eder. Dolayısıyla *organik aydın*, yalnızca düşünce üreten bir figür değil; toplumsal dönüşüm süreçlerinde aktif rol oynayan, siyasal ve kültürel pratiğin taşıyıcısı olan bir özne olarak konumlanır (Evrenk, 2024, s. 3-6).

(Peygamber'in sözüyle hükmeden), Kâbe-i şâhân (Şahların Kâbesi/kıblesi), Kuvvet-i dîn (Dinin kuvveti/gücü), Mu'izzü-dîn (Dini yücelten/aziz kılan), Şâh-i İslâm (İslam'ın Hükümdarı), Ney-i Yezdân (Allah'ın neyi / İlahi sırları üfleyen enstrüman), Cebrâîlî (Cebrâîl ile ilgili, Cebrâîl gibi), Hüsrev-i zürriyet-i Âdem (Âdemoğullarının Sultanı) ve Dâd-dîh-i ümmet-i peygamber-i muhtâr (Hz. Muhammed'in ümmetine adalet dağıtan Sultan) vb. nitelemelerle kutsal bir varlık olarak idealize etmiştir. Böylece kaside formu, hem ilahî meşruiyeti hem de dünyevî otoriteyi aynı poetik yapı içinde bütünleştiren ideolojik bir anlatı biçimine dönüşmüştür (Bulukgiray, 2023, s. 44-49).

Bu dönemde Selçukluların saray şairliği ünvanını elinde bulunduran Emir Muʾizzî, kadim Türk siyasi geleneğinden süzülüp gelen *kut* anlayışını kasidelerine başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Mu'izzî kasideyi salt bir estetik şekil olmaktan çıkararak iktidarın sembolik temsilini kuran "*teo-politik*" bir mekanizma hâline getirmiştir. Sultan Melikşah övgüsünde söylediği medhiyelerde hükümdarın kudreti hem metafizik hem de politik düzlemde yüceltilmiştir. *Nur, güneş, ay, yıldız, felek, arş, baht-talih* gibi semboller aracılığıyla hükümdarın kudreti kozmik bir düzenle ilişkilendirilirken *Sâye-i Yezdân, Dâver-i Yezdân-perest, Rükn-i İslâm, Seyyid-i Hüsrevân, Mu'izzü-dîn* gibi *teo-politik* unvanlarla ilahî meşruiyeti dünyevî otoriteyle bütünleştirmiştir. Bu semboller ve unvanlar aracılığıyla Selçuklu iktidarının *kut, ilahî onay, adalet* ve *nizam* fikri şiir diliyle yeniden üretilmiştir. Böylece kaside, estetik sınırlarının ötesine geçerek siyasal ideolojinin edebî temsiline dönüşen bir araç hâline gelmiştir.

3. Muʾizzî'de Kasidenin Meşruiyet Temsili

Büyük Selçuklu saray şairliğinin zirvesi kabul edilen Muʾizzî, Türk siyasî düşüncesinin merkezinde yer alan *kut* anlayışını poetik bir dile dönüştürme noktasında en başarılı isimlerden birisidir. Şairin, özellikle Sultan Melikşâh'a sunduğu kasidelerde hükümdarlığın ilahî kökenli bir meşruiyet taşıdığı fikrini işlediği görülmektedir. Bu yönüyle Muʾizzî'yi sadece resmî saray şairi olarak değerlendirmek yerine onu, Selçuklu siyasal muhayyilesinin poetik temsilcisi olarak telakki etmek daha doğru olabilir. Onun bu düşünsel mirası, tesadüfî değildir; zira Muʾizzî, babası Burhânî'nin Sultan Alp Arslan'ın nedimi ve kaside şairi olarak görev yaptığı bir entelektüel çevrede yetişmiştir. Böylece, Burhânî'nin şiirlerinde görülen *kut* merkezli hükümdarlık anlayışı, Muʾizzî'nin şiirinde daha belirgin, daha sistemli ve *teo-politik* bir meşruiyet söylemine dönüşmüştür. Yaklaşık yarım asır boyunca Sultan Melikşâh ve Sultan Sencer gibi Selçuklu hükümdarlarıyla aynı dönemde yaşamış olan şair, kasidelerinde sadece kişisel övgüler değil, devletin ilahî düzenle uyumunu vurgulayan bir siyasal düşünce biçimi geliştirmiştir. Bu nedenle Muʾizzî'nin divanı, dönemin siyasî ve tarihî olaylarını yansıtan bir kaynak olmanın ötesinde, Selçuklu muhayyilesinin kutsal meşruiyet anlayışını şiir diliyle yeniden üreten bir metinler bütünü olarak da değerlendirilebilir (Gökmen, 2018, s. 3). Onun elinde kaside, iktidarın ilahî meşruiyetini şiir diliyle yeniden üreten ve pekiştiren ideolojik bir söylem düzlemine yükselmektedir. Dolayısıyla söz konusu şiirlerin, özü itibarıyla, kadim Türk devlet geleneğinden süzülen *kut* inancının Selçuklu siyasal yapısındaki en rafine edebî yansımalarından biri olduğu söylenebilir.

Muʾizzî, Melikşâh övgüsünde söylediği kasidelerde hükümdarı yalnızca dünyevî bir lider değil; Tanrı'nın lütfunun, adaletinin ve nurunun yeryüzündeki temsilcisi olarak konumlandırmaktadır. Şairin kullandığı *nur, felek, güneş, ay, yıldız, arş, baht-talih* gibi semboller bu meşruiyetin hem kozmik hem de metafizik düzlemde temellendirildiğini göstermektedir. Şair bu yolla, "geleneksel otorite" tipolojisinde tanımlanan "kutsal geleneklere dayalı meşruiyet" anlayışını, Fars şiirinin estetik imkânlarıyla yeniden formüle etmektedir. Aynı zamanda, sultanı ilahî bir nur ile donatıp onu karizmatik bir figür olarak sunarak, Selçuklu himaye sisteminin gücünü de ortaya koymaktadır. Bu bölümde, Mu'izzî'nin kasidelerinden seçilecek beyitler üzerinden hükümdar tasvirinin somut bir meşruiyet söylemini nasıl inşa ettiği incelenecektir. Şairin başvurduğu semboller ile dinî göndermelerin analizi yoluyla, *geleneksel* ve *karizmatik otorite* unsurlarının nasıl iç içe

geçtiği ve kasidenin bir *teo-poliitk* temsil biçimi olarak nasıl işlev kazandığı Carl Schmitt'in *Siyasal Teoloji*'si üzerinden tartışılacaktır.

3.1. Kut'un Poetik Sembollerle Temsili

Muʾizzî'nin kasidelerinde hükümdarın meşruiyeti, Türk siyasal düşüncesinde *kut* kavramının şiirsel yönü ile temsil edildiği müşahede edilmektedir. *Kut* inancı Tanrı tarafından hükümdara bahşedilen yönetme kudretini, adalet duygusunu ve ilahi takdiri ifade etmektedir. Bu kudret, dünyevi otoriteyi kutsal bir zeminde temellendirmektedir (Ahmetbeyoğlu, 2020, s. 35-36). Muʾizzî, bu kutsal meşruiyeti doğrudan *kut* sözcüğüyle değil; *nûr, felek, ay, güneş, arş, yıldız* ve *baht-talih* gibi semboller aracılığıyla somutlaştırmaktadır. Bu semboller, hükümdarın kudretinin hem göksel hem de metafizik bir zeminde meşrulaştırıldığı çok katmanlı bir anlam ağı kurduğu görülmektedir. Mu'izzî'nin şiir evreninde sembolik dille ifade edilen bu anlayış, Göktürklerde "Kök Tengri" Sasanilerde ise "Farrah" (fer)[16] kavramları ile karşılık bulmaktadır. Göktürkler ve Sasaniler, yaşam biçimi olarak göçebe ve yerleşik şeklinde ayrışsalar da egemenliği meşrulaştırma biçimleri bakımından çarpıcı benzerlikler gösterirler. Her iki medeniyetin yönetim anlayışındaki temel ortaklık, siyasi otoritenin kaynağını ilahi bir ihsana dayandırmalarıdır (Zarrinkoob & Toğay, 2022, s. 113-134). Muʾizzî'nin aşağıda yer alan beyitleri, bu kadim anlayışı Selçuklu sultanının şahsında nasıl estetize ettiğini açıkça göstermektedir:

ز فرّ طلعتِ تو هر شب آفتاب فلک — همی سجود کند طلعت منیر تو را

نور تو تابنده بود از پشت آدم در ازل — ور بران نور اوفتادی چشم ابلیس لعین

سجده کردی و نگفتی کادم از طین است و من — آتشم، وآتس چرا سجده‌کند در بیش طین

بقای او چنان باید همی در دین و در دنیا — که اندر چشم باید نور و اندر جسم باید جان

بندگانش مهر و ماه اند وز فرخ طلعتش — روز ایشان هست فرخ‌تر ز جشن مهر ماه

(Mu'izzî, 1389, s. 87-275-313-355).

Senin parlak yüzünün görkeminden, göğün güneşi her gece secde eder,
nurlu çehrene bizzat boyun eğer.

Senin nûrun (ışığın), ezelde (başlangıçta) Âdem'in sulbünden (soyundan) parlamaktaydı. Ve eğer lanetlenmiş İblis'in gözü o nura ilişseydi secde ederdi ve ben ateştenim, o ise topraktandır (secde etmem) demezdi.

[16] Farr (Fer), Şahname'nin en önemli ve en çok tekrarlanan kavramlarından biridir. Farr, Eski İran ve Zerdüştî inançlarında mutlak gücün kaynağıdır. Fer-i İzedî (Tanrısal Farr) ve Fer-i Keyânî (Hanedan/Hükümdarlık Farrı) olarak ikiye ayrılır. Bu makama layık görülen hükümdarlara Tanrı tarafından bahşedilir. Hükümdarlar bu makamı elde ettiklerinde, gücün devamlılığı için üç temel kurala uymak zorundadır: 1. Din: Dinî kurallara ve emirlere bağlı kalmak. 2. Dâd (Adalet/Yasa): Yasa ve adaleti sağlamak. 3. Dînşinâsî (Dini Bilmek): Dinî bilgiyi ve ilimleri yaymak. Farr'ın (manevi/ilahî) yönü; nurdan bir meşale, doğaüstü yetenekler, tabiata hükmetme gücü, talih (baht) ile bağlantı gibi göstergelerin yanı sıra; kutsal hayvanlar ve araçlar gibi maddi simgeler aracılığıyla Ferhümend (Farr sahibi) kişiliklerde kendini gösterir. Bu mitolojik kavram, toplumun oluşumuyla, sınıf mefhumuyla ve karizmatik ile soy temelli olmak üzere iki tür meşruiyetle yakından ilişkilidir. Kavramın farklı türleri olmakla birlikte, en önemlisi Fer-i Keyâni'dir. Fer-i Keyâni, hükmetme hakkının ilahi bir lütuf olarak kendisine devredilmesi yoluyla şahın meşruiyetini açıklar. Antropolojik açıdan bakıldığında bu, insanlığın kutsal atası veya medeniyetin kültürel kahramanı arketipinin bir yansıması olarak görülebilir; bu durum, Şahname'nin temel modeli olan Şah-Mabed (Hükümdar-Ruhban) örneğinin oluşmasına yol açmıştır. Bu modelde Fer-i Keyâni, asil bir soya sahip olmayı gerektirir ve şartlı ilahi desteğin bir sembolüdür; öyle ki, hükümdar kendi *hvişkârîsine* (görevine/misyonuna) bağlı kalmadığı anda Farr ondan kopar (gider) (Kaîmî, 2012, s. 127).

Onun (hükümdarın) hem din hem de dünya içindeki bekası/varlığı; göz için nur, beden için ise can ne kadar gerekliyse öyle gereklidir.

Güneş ve Ay onun birer kuludur (hizmetkârıdır); onun kutlu yüzü/zuhuru sayesinde onların günü, Mihrigân şenliğinden bile daha kutlu/uğurludur.

İslam terminolojisinde "nûr", dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki türlü telakkî edilmiştir. Dünyevî nûr Allah'ın lutfu ile maddî varlıklarda beliren nûrdur. Uhrevî nûr ise Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan nûrdur. Eski şiirimizde insan güzelliği metafizik bir mâhiyet içinde nûr olarak telakkî edilir (Pala, 2020, s. 375). Mu'izzî'nin şiirinde "nûr" kavramı, Tanrı'nın aydınlatıcı iradesinin yeryüzündeki tecellisi olarak hükümdarın yüzünde ve varlığında belirdiğini ifade edilir. Hükümdarın yüzünden yayılan ışık, Tanrı'nın ona bahşettiği ilahi nûra işarettir. "Güneş" ve "Ay" ise bu nûrun kozmik düzlemdeki yansımalarıdır. Güneş, mutlak otoriteyi ve Tanrısal adaleti; ay ise bu adaletin yumuşak, düzen kurucu yönünü temsil etmektedir. Muʾizzî'nin kasidelerinde sultanın yüzü güneşe, onun himayesi ise ayın ışığına benzetilerek Tanrısal nizamın yani *kut*un sürekliliği vurgulanmaktadır. İlk beyitte Muʾizzî, hükümdarın yüzünü *"*nûrlu yüz" ilahî nûrun yeryüzündeki yansıması olarak kurgulamıştır. Buradaki dikkat çeken kavram yukarıda da ifade edildiği üzere *farr* ya da "farreh" ifadesidir. Fars mitolojisine göre bu kavram, "Tanrısal ihtişam, hükümranlık ışığı" anlamına gelmektedir (Kaîmî, 2012, s. 120). Şair, hükümdarın yüzünde beliren bu *farr*ı, Tanrı'nın seçkin kullarına bahşettiği yönetsel meşruiyetin poetik bir simgesi olarak kullanmaktadır. Nitekim *"Senin nurun/ışığın, ezelde Âdem'in sulbünden/soyundan parlamaktaydı"* dizesinde hükümdarın sahip olduğu bu ilahi nûr, yaratılışın başlangıcına, yani ezele kadar taşınmaktadır. Bu noktada, Fars siyaset geleneğindeki *farreh* kavramı ile kadim Türk devlet düşüncesindeki *kut* anlayışı arasında ontolojik bir özdeşlikten ziyade, kurumsal ve işlevsel bir paralellikten bahsetmek mümkündür. Nitekim Zerdüştî ve Sasanî kozmolojik zeminine dayanan *farreh*, doğuştan kazanılan veya saltanat soyuyla tevarüs eden, dolayısıyla siyasal meşruiyeti sarsılmaz kılan statik bir "saltanat halesi" niteliği taşımaktadır. Buna karşın Türk siyasal geleneğinde *kut*, hükümdarın adalet ilkelerine ve töreye bağlılığıyla temellendirilen; aksi bir durumda Tanrı tarafından geri alınma riski barındıran (*kutsuzlaşma*) şarta bağlı ve dinamik bir ilahi lütuf olarak tecelli eder. Dolayısıyla Muʾizzî'nin kasidesinde somutlaşan *farr* simgesi, Büyük Selçuklu sarayında Türk *kut* anlayışı ile Fars *farreh* sembolizminin mezcolunduğu meşruiyetin soy, adalet ve ilahi lütuf ekseninde yeniden üretildiği sentetik bir siyasal kavrayışa işaret etmektedir.

Bu düşünüşü, İslam mistisizminde yer alan "Nûr-i Muhammedî" (Hz. Peygamber'in nûru, Âdem'den itibaren kutsal bir zincirle aktarılır) anlayışının siyasallaştırılmış biçimi şeklinde telaki etmek mümkündür. İslam âlimleri ve tasavvuf ekolleri, Hz. Peygamber'e doğrudan Allah tarafından bahşedilen ilahi nûrun birtakım fiziksel ve mucizevi nişanelerle dışa vurduğu konusunda hemfikirdir. Çeribaş'ın (2021, s. 1190) da belirttiği üzere; Peygamberlik mührü, yüzündeki nûraniyet ve bulutların kendisini gölgelediği rivayetleri, bu manevi *kut'*un Hz. Muhammed üzerindeki somut kanıtları olarak kabul edilmektedir. *Oğuz Kağan Destanı*'nın Şecere-i Terâkime anlatısında da peygamberlere has bu durumun epik kahramanlara özgü anlatıldığı görülmektedir. Anlatıya göre Oğuz Kağan, ay ve güneşten daha güzeldir. Annesini üç gece emer bir daha emmez, rüyasında annesine "Anne Müslüman ol, eğer olmazsan, ölsen de ölürüm, senin memeni emmem" diye seslenir. Kahramana ad verme töreninde Oğuz bir yaşında iken dile gelir ve "Benim adım Oğuz" diyerek kendi adını ilan eder. Dile gelip konuşmaya başladığında Allah Allah diye söylenmeye başlar (Ebulgazi Bahadır Han, 1996, 235-236). Burada da Muʾizzî, sultanın kudretini yalnız dünyevî bir iktidardan değil, ontolojik bir "nûr" silsilesinden geldiğini vurgulamaktadır. Yani *kut*un nûr yoluyla aktarımı" inancını yansıtmaktadır (Çeribaş, 2021, s. 1191) Şair, bir nevi İslâm mitolojisindeki "Nûr-i Muhammedî" motifini kullanarak hükümdarı bu kutsal soya dâhil etmektedir. Böylelikle Türklerdeki bu ilahî yetkinin babadan oğula geçen kutsal bir kan bağı olduğu inancını da İslamî alan

yazına uyarlamıştır (Çeribaş, 2021, s. 1191). Bu anlayış, hükümdar *kut*unun geçici değil, kalıcı, kadîm ve ilahî bir takdirin sonucu olduğunu göstermektedir.

Beyitlerde Güneş (âftâb) sembolü, ise *kut* kavramının kozmik düzlemdeki yansıması olarak görülebilir. Normalde güneş ışık saçan, aydınlatan bir gök cismidir; fakat Muʾizzî'nin beyitinde roller tersine çevrilmiştir. Burada güneş bile hükümdarın "nûr"una boyun eğmektedir. Bu tersinme, hükümdarın kozmik düzenin merkezindeki Tanrısal temsilci konumuna yükseltildiğini göstermektedir. Yani hükümdarın "ışığı/nûr"u, evreni aydınlatan güneşin bile kaynağı hâline gelmiştir. "Güneş"in parlaklığı ve "ay"ın ışığı gibi kozmik unsurlar, bu beyitlerde dolaylı olarak hükümdarın yüzünden yayılan "nûr"u yansıtmaktadır. Hükümdarın ışığı, hem gündüzü hem geceyi, yani varlığın tüm boyutlarını kapsamaktadır. Bu durum, Muʾizzî'nin poetikasında geleneksel (kut temelli) ve karizmatik (şahsî kudret temelli) meşruiyetin birleştiği noktayı temsil etmektedir.

Şair, hükümdarın metafizik gücünü ve Tanrı tarafından kendisine bahşedilen *kut* olgusunu; "felek", "setâre" (yıldız), "baht/talih", "devran/zaman" ve "devlet" gibi kozmik semboller üzerinden tahkim etmektedir. Bu sembolik dil, hükümdarın otoritesini sadece dünyevi bir başarı değil, göksel bir zorunluluk olarak takdim eder. Benzer bir ilahi seçilmişlik vurgusuna Türk düşünce tarihinin temel metinlerinden olan *Dede Korkut Kitabı*'nın mukaddime bölümünde de rastlanmaktadır. Korkut Ata'dan bahsedilirken kullanılan; "Resül Aleyhisselâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata dirler bir er kopdı. Oğuzuñ ol kişi tamam bilicisi-y-di. Ne dirse olur-idi. Gayıpdan dürlü haber söyler-idi. Hak Teâla anıñ könlüne ilham ider-idi." (Ergin, 2004, s. 74) ifadeleri, bu anlayışın prototipini sunar. Buradaki anlatım; Allah'ın nurunun Korkut Ata'da tecelli ettiğini, onun kutsal bir zaman diliminde (Peygamber devrine yakın) zuhur ederek peygamberane bir ilhama ve gaipten haber verme yetisine nail olduğunu göstermektedir (Çeribaş, 2021, s. 1190). Mu'izzî'nin şiir evreninde de bu kozmik ve ilahi semboller, hükümdarın hem metafizik bir kökene sahip olduğunu hem de bu sayede sarsılmaz bir dünyevî meşruiyet kazandığını teyit etmektedir. Aşağıdaki beyitler, hükümdarı göksel nizamın yeryüzündeki izdüşümü olarak kurgulayan bu anlayışı güçlü bir biçimde yansıtmaktadır:

یک جنبش تو هست ز جیحون سوی فرات — یک نهضت تو هست ز خاور به باختر

پست است دهر و همت عالیت سرفراز — زیرست چرخ و دولت عالیت بر زبر

تو را زمانه غلام و ملوک خدمتکار — تو را ستاره مطیع و سپهر فرمانبر

خسرو پیروزبخت و داور یزدان‌پرست — شاه خاقان گوهر و سلطان سلجوقی نژاد

(Mu'izzî, 1389, s. 221-195-145).

Bir hareketin (gücün) Ceyhun'dan Fırat'a uzanır; bir kıpırdanışın doğudan batıya yayılır.
Zaman/devran alçak, senin yüce azmin yücedir; gök (felek) alttadır, ama senin yüce devletin (iktidarın) üsttedir.
Zaman/devran senin kölendir, (diğer) hükümdarlar (Melikler) hizmetkârındır. Yıldızlar sana itaat eder, gök (felek) senin buyruğundadır.

Sen bahtı yüce, Tanrı'ya kulluğuyla adaletli bir hükümdarsın; Hakan soyundan gelen Selçuklu sultanısın.

Muʾizzî'nin bu beyitleri, klasik İran-Türk saray şiirinin kozmik meşruiyet geleneğini yansıtmaktadır. "Felek", "yıldız", "devran" ve "baht" kavramları, hükümdarın ilahî bir yetki ile donatıldığını göstermek için kozmik semboller hâline getirilmiştir. "Felek", İslam kozmolojisinde kaderi ve ilahi düzeni belirleyen kozmik küreyi temsil ederken (Nasr, 1985, s. 120) Mu'izzî'nin

kasidelerinde bu kavram hükümdarın aşağısında kalmaktadır: "G*ök alttadır ama senin yüce devletin/iktidarın üsttedir*" denilerek, hükümdarın iktidarının kozmik düzenin bile üstünde olduğunu belirtmektedir. Bu söylem sultanın iktidarının Tanrı kaynaklı bir düzen olduğuna işaret etmektedir. Bu yönüyle *kut*, göğü aşan bir "ilahî inayet" düzeyine yükselmiştir. "*Yıldızlar sana itaat eder, gök senin buyruğundadır*" ifadesi; hükümdarın, kaderi (yıldızları) dahi yöneten bir kozmik hükümdar konumunda olduğunu gösterir. Burada yıldızlar, hem talihi/bahtı hem de göksel düzeni simgelemektedir. "*Zaman senin kölendir*" dizesi, hükümdarın sadece mekânda değil, zamanda da egemen olduğunu göstermektedir. Zamanın köle kılınması, hükümdarın bu ilahî yetki sayesinde kaderin üstüne çıkması anlamına gelmektedir. "*Bahtı yüce hükümdar*" ifadesi, talihin ilahi iradeyle birleşmiş hâlidir. Burada "baht" artık rastlantısal değil, Tanrı'nın hükümdara bahşettiği *kut*un dışavurumudur. İnalcık'a (2016 s. 14-23) göre, İslamiyet'in kabulüyle birlikte eski Türk siyasal düşüncesinde hükümdarlığın ilahî kökenini ifade eden *kut* anlayışı, İslamî terminoloji içerisinde *devlet, saadet ve baht* gibi kavramlarla dile getirilmeye başlanmış; buna karşın egemenliğin Tanrı tarafından bahşedildiği yönündeki meşruiyet fikri özsel sürekliliğini korumuştur.

Bu kavramsal dönüşüm, Selçuklu saray şiirinde de açık biçimde izlenebilmektedir. Nitekim Muʾizzî'nin beyitlerinde "felek", "yıldız", "zaman" ve "baht" gibi kozmik unsurlar, yalnızca tabiatı veya kaderi betimleyen imgeler olarak değil, aynı zamanda bu anlayışın poetik temsil araçları olarak işlev görmektedir. Karabalsagun Yazıtı'nda geçen *"Gökte kutum yufka oldu, kara yerde yolum kısa oldu"* ifadelerinden yola çıkan Alimov (2015, s. 33), bu yazıttaki *kut* kavramını insanı gökyüzünde koruyan metafizik bir "şemsiye"ye benzetmektedir. Bu yaklaşıma göre, *kut*un incelmesi veya zedelenmesi, bireyin kaza ve musibetlere karşı tüm savunmasını yitirmesi anlamına gelmektedir (Yıldız Altın, 2021, s. 87, Çeribaş, 2021, s. 1187). Mu'izzî de bu kadim anlayışı Selçuklu sarayına taşırken hükümdarı feleğin kör döngüsüne mahkûm pasif bir kader öznesi olarak değil; aksine ilahî iradeyle desteklenmiş, zamanın akışına yön veren "kutlu" bir fail olarak kurgulamaktadır. Bu yönüyle Muʾizzî'nin şiiri, Türk-İslam siyaset düşüncesindeki "ilahi kaynaklı meşruiyet" ilkesinin, Fars saray şiirine özgü kozmik düzen ve estetik dil aracılığıyla yeniden formüle edilmiş bir biçimini yansıtmaktadır. Muʾizzî'nin başta Melikşâh olmak üzere Selçuklu devlet büyükleri için kaleme aldığı methiye kasidelerinde, bu meşruiyet anlayışının tutarlı ve süreklilik arz eden bir söylem olarak işlendiği görülmektedir.

3.2. Kut'un Teo-politik Kavramlarla Temsili

Teo-politik kavramlar; siyasal iktidarın kökenini, işleyiş mantığını ve meşruiyet zeminini ilahî irade, kutsal nizam ve teolojik söylemler çerçevesinde tanımlayan bir düşünsel sistemi ifade eder. Bu yaklaşımda siyaset, kendi başına özerk ve dünyevi bir alan olarak değil; aksine aşkın bir otoritenin yeryüzündeki yansıması ve tezahürü olarak kavranmaktadır (Gündüz, 2020, s. 64-65). Bu perspektif doğrultusunda egemenlik; seküler hukuk normlarından ya da bireyler arasındaki rasyonel bir toplumsal sözleşmeden neşet eden bir yetki olmaktan çıkarak, ilahî iradenin tarihsel süreçte somutlaşıp kurumsallaşmış formu haline gelmektedir. Dolayısıyla siyasal düzen, beşerî bir iradenin ürünü olmaktan çok, Tanrı'nın iradesinin tarihsel ve kurumsal düzlemde görünürlük kazanmış biçimi olarak değerlendirilir. Teo-politiğin modern teorik çerçevesi, Carl Schmitt tarafından sistematik biçimde ortaya konulmuştur. Schmitt, *Politische Theologie* adlı eserinde modern siyasal kavramların büyük ölçüde sekülerleşmiş teolojik kavramlar olduğunu ileri sürer. Ona göre egemenlik, Tanrı'nın mucize yaratma kudretinin siyasal alandaki karşılığıdır. Bu nedenle egemen, hukukun askıya alındığı istisna hâline karar verebilen kişidir (Schmitt, 2016, s. 74–75). Schmitt'in bu tanımı, siyasal iktidarı

normların üzerinde konumlandırırken, egemenliği ilahî kudretle analojik bir ilişki içine yerleştirir. Böylece egemenlik, hukuku kuran ve aşan bir irade olarak *teo-politik* bir mahiyet kazanır.
Şinasi Gündüz, *Güç, İktidar ve Kutsal: Tanrı-Kral'dan Tanrı-İnsan'a* adlı eserinde, otorite ile kutsallık arasındaki ontolojik bağı merkeze alarak dünyevî iktidarların metafizik alandan nasıl meşruiyet devşirdiğini ayrıntılı biçimde ele almaktadır. Gündüz'e göre Tanrı'nın "kral" sıfatıyla tasavvur edilmesi, yeryüzündeki hükümdarlık ile ilahî egemenlik arasında güçlü bir bağ tesis etmiş bu durum siyasal otoritenin kutsanmasına zemin hazırlamıştır. Yazar, bu kutsama biçimini iki temel model üzerinden açıklar: İlk model olan "Tanrı-kral" anlayışında hükümdar, Tanrı'nın soyundan gelen ya da sonradan tanrılaştırılan bir figür olarak doğrudan kutsal bir mahiyet taşır. İkinci modelde ise hükümdar, özü itibarıyla tanrı olmasa da yönetme yetkisini Tanrı'dan alan ve O'nun yeryüzündeki iradesini temsil eden kutsanmış bir vekil olarak konumlandırılır. Her iki durumda da siyasal iktidar, sıradan insanî bir otorite olmaktan çıkarak ontolojik olarak ayrıcalıklı bir konuma yerleştirilir, böylece iktidar, toplumsal bir sözleşmenin ürünü değil, ilahî takdirin tarihsel bir tezahürü olarak kavranır (Gündüz, 2020, s. 38–60). Erken dönem İslam siyaset düşüncesinde teo-politik tasavvurun en somut tezahürü, hükümdarın 'zıllullāhi fi'l-arz' (Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi) formülasyonuyla kavramsallaştırılmasıdır. Bu anlayışta hükümdar, ilahî düzenin yeryüzündeki temsilcisi ve koruyucusu olarak konumlandırılır. Ernst H. Kantorowicz, bu kutsal siyasal statüyü *Kralın İki Bedeni*[17] teorisiyle açıklamaktadır. Kantorowicz'e göre hükümdar, biri fani ve biyolojik, diğeri ise sürekliliği ve kutsallığı temsil eden siyasal-teolojik olmak üzere iki bedene sahiptir (Kantorowicz, 2018, s. 7–13). Bu kuramsal çerçeve, hükümdarın şahsında devletin sürekliliği ile ilahî düzenin birleşmesini mümkün kılarak, iktidarı tarihsel bireyin ötesine taşımaktadır.

Türk-İslâm siyaset düşüncesindeki bu yapı ise İslâm öncesi *kut* öğretisinin İslâmî terminolojiyle yeniden yorumlanmasıyla şekillenmiştir. İnalcık'ın (20016, s. 10) vurguladığı üzere, hükümdarın Tanrı tarafından seçilmişliği fikri; İslâmî dönemde *adalet, devlet, saadet* ve *din koruyuculuğu* gibi kavramlarla ifade edilse de iktidarın ilahî menşeli olduğu inancı özünü korumuş hatta *zıllullâh* (Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi) kavramıyla özdeşleşerek sultanın mutlak otoritesini pekiştirmiştir. Türk devlet anlayışının beraberinde getirdiği bu mutlak egemenlik telakkisi, siyaseten çökmekte olan İslâm dünyasına girişiyle kamu hayatına yeni bir ivme kazandırmış ve idari yapıya dinamizm getirmiştir. Bu bağlamda sultan hem dünyevî iktidarın sahibi hem de ilahî düzenin yeryüzündeki uygulayıcısıdır. Dolayısıyla *teo-politik* kavramlar, egemenliği kutsallaştıran, siyaseti kozmik ve ahlaki bir düzenin parçası hâline getiren, hükümdarı Tanrı ile toplum arasında ontolojik bir aracı olarak konumlandıran düşünsel yapılar olarak düşünülebilir. Buna göre Türk siyaset düşüncesinin kadim meşruiyet kaynağı olan *kut* öğretisi, İslamiyet'in kabulünden sonra özsel mahiyetini muhafaza etmiş ancak İslamî dünya görüşüyle eklemlenerek *devlet, saadet ve zıllullâh* gibi yeni kavramsal kalıplar içerisinde yeniden üretilmiştir denebilir.

İslam öncesinde Gök-Tanrı tarafından hükümdara bahşedilen karizmatik güç, İslami alan yazında *Sâye-i Yezdân Lutf-i Yezdân, Mu'izzü-dîn, Ney-i Yezdân* vb. kavramlarla yeniden yorumlanmıştır. Bu süreçte şairler, hükümdarı sadece askeri bir komutan olarak değil, evrensel nizamın ve dini bütünlüğün teminatı olan metafizik bir figür olarak inşa etmişlerdir. Edebî metinlerdeki bu inşa süreci iki aşamalı olarak müşahede edilmektedir: İlk safhada hükümdarın, beşerî sınırların ötesine geçirilerek tabiatüstü bir mahiyetle tasvir edildiği görülür. Bu aşamada "nur, felek, arş, güneş ve ay" gibi semboller; sultanın dünyevi bir lider olmaktan öte evrensel nizamın bir parçası olduğu vurgulanır. İkinci aşamada ise bu kutsiyet, devletin resmi ideolojisini yansıtan *teo-politik* kavramlar aracılığıyla kurumsallaştırılır. Şiir burada artık sadece bir övgü aracı değil, sultanın ilahi hukuk ve peygamberi gelenekle olan bağını belgeleyen bir "meşruiyet beyannamesi" işlevi görmektedir. Bu kavramsal dönüşümün ve *teo-politik* dilin zirveye ulaştığı mecralardan biri, Büyük

[17] Din-Siyaset ilişkisinin Hristiyan inancındaki yapısını inceleyen bu eser için bkz. Ernst H. Kantorowicz, *Kralın İki Bedeni*, çev. Ümit Hüsrev Yolsal, (BilgeSu, 2018).

Selçuklu saray şiiridir. Dönemin saray şairleri, soyut *kut* felsefesini somut ve otoriter bir siyasal dile dönüştürürken geniş bir terminoloji havuzundan beslenmişlerdir.

Bu geleneğin en yetkin temsilcilerinden biri olan Mu'izzî, medhiye kasidelerinde bu *teo-politik* kavramları birer meşruiyet mühürü gibi kullanmıştır. Muʾizzî'nin medhiye kasidelerinde sıklıkla mürcaat edilen; Sâye-i Yezdân (Allah'ın yeryüzündeki gölgesi), Dâver-i Yezdân-perest (İlahî adaletin tecellisi) Lutf-i Yezdân, (Tanrı'nın lütfu), Rükn-i İslâm (İslam'ın direği), Seyyid-i Hüsrevân (Hükümdarların efendisi), Hâkim-i kavl-i nebî (Peygamber'in sözüyle hükmeden), Kâbe-i şâhân (Şahların Kâbesi/kıblesi), Kuvvet-i dîn (Dinin kuvveti/gücü), Mu'izzü-dîn (Dini yücelten/aziz kılan), Şâh-i İslâm (İslam'ın Hükümdarı), Ney-i Yezdân (Allah'ın neyi / İlahi sırları üfleyen enstrüman) gibi teo-politik nitelemelerin, hükümdarlığın ilâhî kaynaklı meşruiyetini kurucu ve muhkem bir kavramsal çerçeveye oturttuğu görülmektedir. Söz konusu terminoloji, siyasal iktidarın ontolojik ve metafizik zeminini ilâhî takdirle tahkim eden kurumsal bir egemenlik dilini yansıtmaktadır.

سایهٔ یزدان معزالدین والدنیا که او تیغ کشور دار دارد بازوی کشور ستان

سایهٔ یزدان ملک سلطان که از تأیید بخت پیش از آدم کرد عالم عدل او را اختیار

(Muʻizzî, 1389, s. 149-320).

O, dinin ve dünyanın yücelteni (Muʿizzü'd-dîn ve'd-dünyâ), Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesidir; ülkeyi muhafaza eden bir kılıca ve ülkeyi fetheden kudretli bir kola (güce) sahiptir.

Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi olan melik sultan, talihin (ilahî yazgının) teyidiyle, Âdem'den önce bile âlemin onun adaletini tercih ettiği kimsedir.

Muʾizzî'nin bu beyitleri, Büyük Selçuklu siyasal düşüncesinde egemenliğin nasıl ilahî bir çerçeve içinde anlamlandırıldığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Şair, sultanı "Sâye-i Yezdân" olarak tarif ederken, onun iktidar gücünü Tanrı ile toplum arasında konumlanan aracı bir varlık düzeyine taşımaktadır. Bu betimleme, hükümdarı sıradan bir yönetici kimliğinin çok ötesine taşıyarak ona kutsiyet atfedilen bir mahiyet kazandırmaktadır. Beyitlerdeki bu ifadelerin hükümdarı, doğrudan ilahi iradenin yeryüzündeki tecelligâhı ve mukaddes otoritenin dünyevi düzlemdeki mutlak temsilcisi olarak konumlandırdığını söylemek mümkündür. Böylelikle hükümdarın siyasal iktidarı, salt dünyevî ve beşerî ilişkiler ağının kısıtlı alanından çıkarak kaynağını ilahî iradeden alan kozmik nizamla bütünleşmiş ontolojik bir *teo-politik* söyleme dönüşmektedir.

"Muʿizzü'd-dîn ve'd-dünyâ" söylemi ise Selçuklu siyasal düşüncesinde egemenliği ilahî iradeye dayandıran temel bir *teo-politik* meşruiyet formülü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu unvan, sultanın iktidarını kişisel kudretin ya da dünyevî gücün ürünü olarak değil, Tanrı tarafından bahşedilmiş ve sınırları yine ilahî düzen tarafından belirlenmiş bir yetki olarak tanımlar. Din ve dünya, bu kavramsallaştırmada birbirinden ayrılan alanlar değildir; dünya, dinî düzenin gerçekleştiği sahaya dönüşmekte, sultan ise bu düzenin yeryüzündeki temsilcisi olarak konumlanmaktadır. Böylece "Muʿizzü'd-dîn ve'd-dünyâ", kadim *kut* anlayışının İslâmî siyaset dili içinde yeniden ifade edilmiş hâli olarak egemenliği *kozmik adalet, ilahî onay* ve *tarihsel meşruiyet* ekseninde temellendiren bütüncül bir *teo-politik* çerçeve sunduğu görülmektedir.

Benzer şekilde "Dâver-i Yezdân-perest", "Dâd-dîh-i ümmet-i peygamber-i muhtâr" ve "Huccet-i peygamberân" gibi nitelemeler, hükümdarın adalet dağıtma yetkisini dünyevî hukuk normlarından ziyade doğrudan ilahî iradeye dayandıran açık bir *teo-politik* meşruiyet dili kurmaktadır. Bu söylemde adalet, yöneticinin kişisel erdeminden kaynaklanan bir idari beceri olarak değil; Tanrı'nın yeryüzündeki düzeninin (nizâm-ı ilâhî) görünür hâle geldiği kutsal bir işlev olarak

anlam kazanmaktadır. Böylece sultan, yalnızca hükmeden bir siyasal aktör değil, Tanrısal adaletin taşıyıcısı ve uygulayıcısı olarak da konumlandırılmaktadır:

خسرو پیروزبخت و داور یزدان‌پرست شاه خاقان گوهر و سلطان سلجوقی نژاد

ای پادشه و خسرو ذرّیهٔ آدم ای داد دهِ امتِ پیغمبر مختار

(Mu‘izzî, 1389, s. 145-273)

Talihi zaferle mühürlenmiş, Tanrı'ya kulluk eden ilahî adaletin hakemi hükümdar; aslı hakanlık cevheriyle yoğrulmuş, Selçuklu soyunun asil sultanı!

Ey padişah, ey Âdem neslinden gelen hükümdar; ey seçilmiş Peygamber'in ümmetine adalet dağıtan (şah)!

Bu yaklaşım, Türk-İslam siyaset düşüncesinde *kut* öğretisinin İslami kavramlarla yeniden formüle edilmiş hâlini yansıtmaktadır. Nitekim Mehmet Altay Köymen, Selçuklu siyasal zihniyetinde hükümdarın meşruiyetinin temel şartını, onun "*adaleti Tanrı adına ve Tanrı'nın lütfuyla dağıtan seçilmiş hükümdar*" olarak kabul edilmesinde görmektedir. Köymen'e (2011, s. 215-217) göre Selçuklu sultanı, ilahî irade tarafından desteklendiği ölçüde meşru kabul edilmiş; adalet ise bu ilahî desteğin yeryüzündeki en somut göstergesi olmuştur. Bu çerçevede Muʾizzî'nin kullandığı adalet merkezli *teo-politik* kavramlar, *kut*un soyut bir kutsallık olmaktan çıkıp siyasal pratiği meşrulaştıran işlevsel bir ilke hâline geldiğini göstermektedir. Şair "S*elçuklu soyundan gelen sultan*" ifadesi ile de bu ilahî yetkinin babadan oğula geçen kutsal bir kan bağı olduğu inancını İslami alan yazına başarılı bir şekilde uyarlamıştır (Çeribaş, 2021, s. 1191).

حاجت پیغمبران و حجت پیغمبری گر ندیدی شو نگه کن دین و عدلش را به هم

عدل او از حاجت پیغمبران دارد نشان دین او از حجت پیغمبران دارد رقم

(Mu‘izzî, 1389, s. 479).

Eğer (gerçek ihtişamı) henüz görmediysen, git de onun dindarlığı ile adaletinin nasıl iç içe geçtiğine bir bak! Onun dindarlığı, peygamberlerin (hakikatini ispatlayan) delillerinden bir mühür/iz taşır.

Onun (dindarlığı), peygamberlerin sarsılmaz delillerinden bir mühür taşır; Onun adaleti ise peygamberlerin (yeryüzünde tesis etmek istediği o mukaddes) amacının izlerini barındırır.

Burada ilk beyit, İslam siyaset düşüncesindeki "Din ve devlet ikiz kardeştir"[18] (ed-dînü ve'd-devletü tev'emân) ilkesinin şiirsel bir ifadesidir. Sultanın dindarlığı ve adaleti birbirinden ayrılamaz

[18] Tarihsel süreç boyunca din ile devlet arasındaki ontolojik bağ; pek çok âlim, sosyolog ve filozofun temel düşünce konularından biri olmuştur. İlk Çağ Yunan felsefesinde Platon, ideal devlet nazariyesinde yöneticilerin öncelikle din eğitimi almalarının gerekliliğini vurgulamış; devleti, erdemli bir toplumsal yapının inşasında temel bir araç olarak konumlandırmıştır (Platon, 1980, s. 102; Olguner, 1994, s. 471). Hıristiyan teolojisi ile siyaset felsefesini sentezleyen Aziz Augustinus ise devleti, ilahi emirlerin yeryüzündeki uygulayıcısı ve aracı olarak tanımlamıştır (Augustinus, 1973, I/381-382). Ancak bu bütünleşme çabalarına rağmen tarih, din tebliğcileri ile devlet otoritesi arasındaki derin çatışmalara da sahne olmuştur. Hz. İbrahim'in Nemrut'a, Hz. Musa'nın Firavun'a ve Hz. İsa'nın Roma İmparatorluğu'na karşı yürüttüğü mücadeleler, tevhîd inancının yerleşik siyasi otoritelerle karşı karşıya gelmesinin sembolik örnekleridir. Benzer şekilde İslam dinini tebliğ eden Hz. Muhammed, Mekke'nin mevcut yönetim yapısıyla çatışırken aynı zamanda putperestlik, ateizm ve deizm gibi inanç sistemlerinin temsilcilerine karşı da fikri bir mücadele vermiştir. Polat'ın (2002, s. 121) tespitiyle, din ile devlet arasındaki bu gerilimler; dinin toplumsal hayatı organize etme iddiasından, iktidar rekabetinden ya

bir bütün olarak sunulmaktadır. Şairin "huccet-i peygamberân" (peygamberlerin delilleri) ifadesini sultana atfetmesi, sultanın otoritesini hukuk üstü bir meşruiyete taşımaktadır. Hükümdar artık sadece bir yönetici değil, dini doğru yaşatan ve savunan, otoritesi peygamberlerin sarsılmaz kanıtlarıyla mühürlenmiş bir figür olarak düşünülmüştür. Bu beyitte *kut*, İslami bir terminoloji olan "huccet" kavramıyla yeniden tanımlanmıştır denilebilir. Sultanın yüzündeki veya icraatındaki nuraniyet ve doğruluk, onda *kut* bulunduğunun fiziksel ve manevi delili olarak sunulmuştur. Peygamberlere verilen "mucize" (hüccet), Selçuklu sultanı Melikşah'ta "kutlu bir adalet" olarak tecelli etmektedir. Mu'izzî ikinci beytinde ise cesur bir *teo-politik* iddiada bulunur: Sultanın adaleti, peygamberlerin yeryüzündeki misyonunu tamamlayan bir unsur olarak görülmektedir "Hâcet-i peygamberân" ifadesiyle, peygamberlerin insanlık için dilediği ideal adalet nizamının ancak Selçuklu sultanı aracılığıyla gerçekleştiği ima edilmektedir. Bu yaklaşım, sultanı peygamberlik makamının (nübüvvet) dünyevi bir tamamlayıcısı ve koruyucusu olarak konumlandırmaktadır. Dolayısıyla iktidar, doğrudan ilahi bir ihtiyacın tarihsel bir cevabı olarak meşrulaştırılmıştır. "Âsâyiş-i İslâm", "Rükn-i İslâm", "Hudâvend-i umem" ve "Fahr-i dîn-i Resûl u beşîr" gibi kavramlar da hükümdarın otoritesini doğrudan İslamî normlara ve peygamberî öğretiye bağlamaktadır. Bu ifadeler, de sultanı yalnızca Müslüman bir hükümdar olarak değil, İslam düzeninin taşıyıcı direği olarak tanımlamaktadır:

تا که اسلام و شریعت به جهان آیین است	رکن اسلام خداوند معزّالدین است
از نامه و نامش همه اسلام مزین	وز رایت و رایش همه آفاق منور
آسایش اسلام در آن است که امسال	گردد دل کفّار ز شمشیر تو رنجور
رکن اسلام ملک شاه جهانگیر شهی	که امام ملکان است و خداوند اُمم
آفرین‌باد آفرین بر خسرو روی زمین	سایهٔ یزدان ملکشاه آفتاب داد و دین
کنون آن شکر یزدان را بود بر امتش واجب	که شاهی چون ملک سلطان پدید آورد در کیهان
رسول و بوالْبَشر اندر بهشت فخر کنند	که فخر دین رسول و بشیر هر بشری

(Mu'izzî, 1389, s. 80-226-275-480-541 545-705).

İslam ve şeriat dünyada (hâkim olan) nizam/kanun olduğu sürece; İslam'ın direği, dinin aziz kıldığı o efendidir (Sultan Mu'izzü'd-dîn'dir).

Onun sancağı ve (isabetli) görüşüyle bütün ufuklar nurlanmış; onun fermanı ve ismiyle tüm İslam âlemi süslenmiştir.

Kâfirlerin kalbi senin kılıcınla yaralanır/kederlenir; İslam'ın huzuru ve rahatı ise bu yıl (senin sayendedir)

da egemen güçlerin sunduğu hayat felsefesinin dinin özüyle uyuşmamasından kaynaklanmıştır. Orta Çağ İslam dünyasında ise din ve devletin ayrılmazlığını vurgulayan "din ile devlet ikizdir" (ed-dînü ve'd-devletü tev'emân) nazariyesi, hem âlimler hem de devlet adamları tarafından benimsenen temel bir ilke haline gelmiştir. Bu dönemde din, toplumsal ve siyasal hayatın yegâne tanzim edicisi olduğundan; sosyal düzene yön veren siyasi irade meşruiyetini doğrudan dini referanslardan devşirmiştir. Tarih boyunca hiçbir dünyevi güç, dinin birey ve toplum üzerindeki nüfuzuyla rekabet edememiştir. Askeri ve ekonomik kudret konjonktürel ve geçici kalırken, dinin kurucu ve birleştirici gücü sürekliliğini her daim korumuştur (Akt. Kaya & Yeşildere, 2024, s. 544).

Hükümdarların imamı (önderi) ve ümmetlerin efendisidir; İslam'ın direği, dünyayı fetheden şah Sultan Melikşah'tır.

Allah'ın gölgesi, adalet ve dinin güneşi Melikşah! Yeryüzünün hükümdarına binlerce kez tebrik ve övgü olsun.

Şimdi Allah'a şükretmek ümmet üzerine vaciptir/borçtur; zira O, Melik Sultan gibi bir şahı bu cihanda var etmiştir (ortaya çıkarmıştır).

Peygamber (Hz. Muhammed) ve İnsanlığın Babası (Hz. Âdem) cennette seninle iftihar ederler; çünkü sen Resul'ün dininin gururu ve her insanın müjdecisisin.

Mu'izzî, kasidelerinde Sultan Melikşah'ı dinin ve devletin sarsılmaz koruyucusu olarak konumlandırırken, onun otoritesini *teo-politik* bir kutsallıkla çevreler. Şaire göre, İslam ve şeriat yeryüzünde varlığını sürdürdüğü müddetçe Melikşah, bu mukaddes yapının ana sütunu (rüknü) olmaya devam edecektir. İslam dünyası onun namı ve fermanlarıyla estetik bir zemin bulurken, sultanın kılıcı küfür ehlinin kalplerini perişan ederek İslam coğrafyasına umumi bir emniyet ve huzur sağlamaktadır. Sultanı sadece bir hükümdar değil; ümmetin hamisi, Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi, din ve adaletin parlayan güneşi olarak tasvir eden Mu'izzî; Melikşah gibi bir hükümdarın dünyaya gelişini ilahi bir lütuf olarak görür. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in ümmetine bu eşsiz nimet için Tanrı'ya şükretmenin dini bir vecibe olduğunu hatırlatır. Şairin evreninde Melikşah, Hz. Muhammed'in dininin iftiharı ve tüm beşeriyetin müjdecisidir; öyle ki, İslam'ın bu sarsılmaz direğiyle Hz. Peygamber ve Hz. Âdem dahi cennette iftihar etmektedir (Bulukgiray, 2023, s. 73). Netice itibariyle Muʾizzî'nin kasidelerinde tecelli eden *kut* anlayışı, salt bir sembolizmden öte, sistematik bir *teo-politik* meşruiyet dilinin taşıyıcısı olarak inşa edilmiştir. Şair, hükümdarı ilahî bir seçilmişlik lütfuna mazhar olmuş, nübüvvet mirası olan adalet ilkesini yeryüzünde ikame eden ve dini nizamı tahkim eden aşkın bir figür olarak resmetmektedir. Bu perspektiften bakıldığında Muʾizzî'nin medhiyeleri Büyük Selçuklu siyasal ideolojisinin poetik düzlemde formüle edilmiş, *teo-politik* ve sembolik bir anlatı bütünü olarak yeniden okunmayı hak etmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Büyük Selçuklu saray şairi Muʾizzî'nin kasideleri üzerinden, kadim Türk siyaset düşüncesinin merkezî kavramlarından biri olan *kut* anlayışının, Fars edebiyatının estetik imkânlarıyla nasıl yeniden üretildiğini ve sistematik bir *teo-politik* meşruiyet söylemine dönüştürüldüğünü ortaya koymuştur. Analizler, Muʾizzî'nin şiir dünyasında iktidarın yalnızca askerî başarıya veya soy bağına dayanan bir olgu olarak değil, kozmik düzen, ilahî irade ve tarihsel süreklilikle iç içe geçmiş çok katmanlı bir meşruiyet alanı olarak kurgulandığını göstermektedir. Çalışma boyunca incelenen kasidelerde sultan, sıradan bir hükümdar değil, felekle uyum içinde hareket eden, yıldızların itaat ettiği, nurla donatılmış ve bahtı Tanrı tarafından tayin edilmiş ontolojik olarak ayrıcalıklı bir figür olarak tasvir edilmiştir. Mu'izzî'nin şiirinde; *nur, güneş, ay, yıldız, felek* ve *baht-talih* gibi kozmik unsurlar, yalnızca poetik süsleme işlevi görmez, aksine hükümdarın ilahî kaynaklı seçilmişliğini ve egemenliğinin aşkın kökenini görünür kılan sembolik araçlara dönüşmüştür. Bu yönüyle Mu'izzî'nin kasideleri, Selçuklu siyasal tahayyülünde kozmoloji ile iktidar arasında kurulan bağın edebî bir tezahürü hâline geldiği görülmektedir.

Çalışmada ayrıca Muʾizzî'nin methiyelerinde yer alan; *Sâye-i Yezdân, Muʿizzü'd-dîn ve'd-dünyâ, Dâver-i Yezdân-perest, Rükn-i İslâm, Şâh-i İslâm ve Hüsrev-i zürriyet-i Âdem* gibi *teo-politik* kalıpların, hükümdarın otoritesini doğrudan ilahî iradeye bağlayan bir meşruiyet dili oluşturduğu gösterilmiştir. Bu kalıplar aracılığıyla adalet, beşerî bir hukuk pratiği olmaktan çıkarak Tanrısal düzenin yeryüzündeki tezahürü olarak kavramsallaştırılmış; sultan ise bu düzenin koruyucusu ve uygulayıcısı konumuna yerleştirilmiştir. Böylece eski Türk *kut* öğretisi, İslamî terminolojiyle

yeniden anlamlandırılmış; ancak egemenliğin ilahî kökenli olduğu fikri özünü koruyarak devam etmiştir. Bu bulgular, Max Weber'in *geleneksel* ve *karizmatik otorite* tipolojisiyle birlikte değerlendirildiğinde, Muʾizzî'nin şiirlerinde her iki meşruiyet biçiminin bilinçli bir biçimde iç içe geçirildiğini ortaya koymaktadır. Sultan, bir yandan Tanrı'nın özel lütfuna mazhar olmuş karizmatik bir figür olarak yüceltilirken, diğer yandan kadim İran ve Türk hükümdarlık geleneğinin sürekliliğini temsil eden tarihsel bir otorite olarak konumlandırılmaktadır.

Bu çift yönlü meşruiyet, Carl Schmitt'in egemenliği ilahî kudretle analojik bir ilişki içinde tanımlayan *teo-politik* yaklaşımıyla da örtüşmektedir. Muʾizzî'nin kasidelerinde egemenlik, normların ve beşerî sınırların ötesinde, ilahî iradeyle teyit edilmiş bir karar gücü olarak görünürlük kazanmıştır. Esasen bu *teo-politik* kurgu, Ernst H. Kantorowicz'in *Kralın İki Bedeni* teorisiyle birlikte okunduğunda daha berrak bir anlam kazanır. Muʾizzî'nin şiirlerinde sultan, bir yandan biyolojik ve fani bir beden taşıyan tarihsel bir şahsiyet olarak görünürken; diğer yandan sürekliliği, adaleti ve kutsallığı temsil eden aşkın bir siyasal bedeni bünyesinde barındırmaktadır. Bu çift katmanlı beden anlayışı, Selçuklu hükümdarının şahsında devletin, ilahî düzenin ve kozmik nizamın birleşmesini mümkün kılmakta; sultanın ölümüyle dahi sona ermeyen kutsal egemenlik fikrini pekiştirmektedir.

Sonuç olarak Muʾizzî'nin methiye kasideleri, Büyük Selçuklu siyasal ideolojisinin yalnızca askerî fetihler ve idarî kurumlar üzerinden değil; güçlü bir *teo-politik* söylem ve yüksek bir estetik dil aracılığıyla da inşa edildiğini göstermektedir. Kaside, bu bağlamda, saray çevresinde dolaşıma sokulan bir propaganda metni olmanın ötesinde; egemenliği kutsallaştıran, iktidarı kozmik nizamla bütünleştiren ve sultanı tarih-üstü bir figüre dönüştüren ideolojik bir anlatı formu olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, Selçuklu dönemi Farsça saray şiirinin yalnızca edebî estetik açısından değil, siyasal düşünce tarihi bakımından da okunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Gelecek araştırmaların, Muʾizzî'nin çağdaşı olan Enverî, Ezrakî ve Amʿak-ı Buhârî gibi şairlerin kasidelerini benzer bir *teo-politik* çerçevede karşılaştırmalı olarak ele alması; ayrıca bu söylemin Anadolu Selçuklu ve erken Osmanlı siyasal tahayyülüne nasıl aktarıldığını incelemesi, Türk-İslam siyaset düşüncesinin sürekliliğini daha geniş bir perspektiften kavramaya önemli katkılar sağlayacaktır.

References

Alimov, R. (2015). II. Karabalgasun yazıtı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, *12*(4), 27–38. https://doi.org/10.5001/MTAD.12.2015.4.34

Ahmetbeyoğlu, A. (2020). Eski Türklerde kut ve töre bağlaminda hükümranliğin hududlari. *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, (71), 29-50. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutarih/article/787084

Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig II: Metin*. Türk Dil Kurumu.

Armutlu, S. (2021). *Büyük Selçuklu şiiri*. Selenge.

Augustinus, S. (1973). Tanrı devletinden seçmeler (M. Tunçay, Çev.). *Batı Siyasal Düşünüşünden Seçmeler* içinde. Sinan.

Barthold, W. (1975). *Orta Asya Türk tarihi hakkinda dersler* (K. Y. Kopraman & İ. Aka, Haz.). Türk Tarih Kurumu.

Bulukgiray, İ. (2023). *Mu'izzî-i Semerkandî'nin Sultan Melikşah övgüsünde yazdiği Farsça kasideler (Türkçe çeviri-konu tahlili)*. İlahiyat.

Çeribaş, M. (2021). Türk kültüründe "kut inanci" ve "kut aktarma yollari". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 14*(36), 1185-1206. https://doi.org/10.12981/mahder.1017943

Çetin, M. N. (1973). *Eski Arap şiiri*. İstanbul Üniversitesi.

Durmuş, İ. (2004). Methiye. *TDV İslâm ansiklopedisi*. https://islamansiklopedisi.org.tr/methiye#1

Donuk, A. (1988). *Eski Türk devletlerinde idari-askeri unvan ve terimler*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Ebulgazi Bahadır Han (1996). *Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin soy kütüğü)* (Z. K. Ölmez, Haz.). Türk Dil Kurumu.

Elmalı, M. (2001). Kasîde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 24, ss. 543–544). TDV.

Ergin, M. (2004). *Dede Korkut kitabi*. Türk Dil Kurumu.

Ergin, M. (2011). *Orhun abideleri* (7. bs.). Boğaziçi.

Evrenk, F. (2024). Sosyo-politik ve dinî hegemonyanin oluşumunda aydinlarin rolü: Gramscici organik geleneksel aydin dikotomisinin sosyolojik analizine bir giriş. *Cihanşümul Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(8), 1-11. https://doi.org/10.62356/cihansumul.1481014

Farabi. (1990). *El-Medinetü'l-fazila* (A. Arslan, Çev.). Divan.

Genç, R. (1981). *Karahanlı devlet teşkilâti (XI. Yüzyıl) (Türk hâkimiyet anlayişi ve Karahanlılar)*. Kültür Bakanlığı.

Gökalp, Z. (2018). *Türk medeniyeti tarihi*. Ötüken Neşriyat.

Gökmen, G. (2018). *Mu'izzî'nin şiir dünyası* (Tez No. 531891) [Doktora tezi, Kırıkkale Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Gündüz, Ş. (2020). *Güç, iktidar ve kutsal: Tanrı-Kral'dan Tanrı-İnsan'a*. Hikav.

Heywood, A. (2019). *Politics* (5th ed.). Palgrave Macmillan.

Hobbes, T. (2007). *Leviathan veya bir din ve dünya devletinin içeriği, biçimi, kudreti* (S. Lin, Çev.). Yapı Kredi.

Işık Bağrıaçık, Y. (2024). Unsurî'nin kasîdelerinde Sultan Mahmud. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *64*(1), 820–848. https://doi.org/10.33171/dtcfjournal.2024.64.1.32

İnalcık, H. (2009). Osmanlılar'da saltanat verâseti usûlü ve Türk hâkimiyet telâkkisiyle ilgisi. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, *14*(1), 69–94. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000457

İnalcık, H. (2016). *Osmanlı'da devlet, hukuk, adalet*. Kronik Kitap.

Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk millî kültürü* (15. baskı). Ötüken Neşriyat.

Kaimi, F. (2012). Tahlîl-i insân-şinâhtî-yi ustûre-yi farr va kârkard-hây-i ân der Şâhnâme-yi Firdevsî va asâtîr-i Îrân [Çeviri eklenmeli]. *Cüstârhâ-yi Edebî*, (174), 1–25.

Kalemli, H. (2018). Türk devlet geleneğinde egemenlik anlayışının dönüşümü. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, *9*(46), 127–163. https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiz/article/1544219

Kantorowicz, E. H. (2018). *Kralın iki bedeni: Ortaçağ siyasal teolojisi üzerine bir inceleme* (Ü. H. Yolsal, Çev.). Bilgesu. (Original work published 1957)

Karaismailoğlu, A. (2000, 11–13 Ekim). *Selçuklu Devleti'nin edebî faaliyetlerdeki etkinliği* [Bildiri sunumu]. I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.

Kartal, A. (1999). *Osmanlı medeniyetini besleyen kültür merkezleri (XI. asırdan XVI. asrın sonuna kadar Türk edebiyatı ve Fars edebiyatının münasebetleri)* (Tez No. 87524) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Kartal, A. (2016). *Türk-Fars edebi ilişkileri: Hakikate düşen gölge*. Doğu Kütüphanesi.

Kâşgarlı Mahmud. (2013). *Divânu lügati't-Türk* (B. Atalay, Çev.). Türk Dil Kurumu.

Kâşgarlı Mahmud. (2015). *Divânu lügati't-Türk* (A. B. Ercilasun & Z. Akkoyunlu, Haz.). Türk Dil Kurumu.

Kaya, S., & Yeşildere, A. (2024). "Din ile devlet kardeştir" nazariyesi üzerine bir değerlendirme. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *11*(1), 541–571. https://doi.org/10.46868/atdd.2024.670

Kınsün, A. (2021). Robert Merton ve işlevselcilik kuramının temel unsurları. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *23*(1), 156–163. https://doi.org/10.30627/cuilah.1259351

Koç, Y. (2020). Klasik dönem Osmanlı'da dinin iktidar ve halk arasındaki meşruiyeti. *Liberal Düşünce Dergisi*, *25*(98), 103–124. https://doi.org/10.36484/liberal.720562

Köprülü, M. F. (1981). *Türk edebiyatı tarihi*. Akçağ. (Original work published 1926)

Köymen, M. A. (2011). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu tarihi: Cilt 2*. Türk Tarih Kurumu.

Lewis, B. (2002). *The political language of Islam*. University of Chicago Press.

Locke, J. (2019). *Yönetim üzerine iki inceleme* (F. Bakırcı, Çev.). Nobel. (Original work published 1689)

Maverdî, E. (1994). *El-Ahkâmü's-sultâniyye*. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Mertek, S. (2025). İslam siyaset düşüncesinde devlet yönetiminin teo-politiği. *Mülkiye Dergisi*, *49*(1), 75–103. https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/article/1512892

Mu'izzî. (1389). *Dîvân-i Emîr Mu'izzî* (A. İ. Âştiyânî, Haz.). İntişârât-i Esâtîr.

Nasr, S. H. (1985). *İslâm kozmoloji öğretilerine giriş* (N. Şişman, Çev.). İnsan Yayınları. (Original work published 1964)

Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi: Cilt 1* (6. baskı). Türk Tarih Kurumu.

Olguner, F. (1994). Din ve devlet, siyaset ve siyasî rejim meseleleri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (16), 29–58. https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniilah/article/36340

Pala, İ. (2020). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*. Kapı Yayınları.

Platon. (1980). *Devlet* (S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz, Çev.). Remzi Kitabevi.

Polat, F. (2002). Din-devlet ilişkisi ve Diyanet. *Ekev Akademi Dergisi*, *6*(10), 119–128. https://isamveri.org/pdfdrg/D01777/2002_10/2002_10_POLATF.pdf

Polat, H. (2018). Abbâsî dönemi şiiri ve şairlerine genel bir bakış. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(14), 636–649. https://dergipark.org.tr/tr/pub/gusbd/article/442125

Rousseau, J.-J. (2010). *Toplum sözleşmesi* (V. Günyol, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Original work published 1762)

Sabine, G. H., & Thorson, T. L. (1973). *A history of political theory* (4th ed.). Holt, Rinehart and Winston.

Schmitt, C. (2016). *Siyasal ilahiyat: Egemenlik kavramı üzerine dört bölüm* (A. E. Zeybekoğlu, Çev.). Dost Kitabevi. (Original work published 1922)

Tekin, T. (2010). *Orhon yazıtları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ünsalsdı, L., & Geçgin, E. (2013). *Sosyoloji tarihi: Dünyada ve Türkiye'de*. Heretik Yayıncılık.

Weber, M. (2023). *Ekonomi ve toplum: Cilt 1* (L. Boyacı, Çev.). Runik Kitap. (Original work published 1922)

Yıldız Altın, K. (2021). *Türk kültüründe atalar kültü*. Gazi Kitabevi.

Yusuf Has Hacib. (2018). *Kutadgu Bilig* (R. R. Arat, Çev.). Türk Dil Kurumu.

Zarrinkoob, R., & Toğay, A. H. (2022). Göktürklerdeki "Kut" ile Sasanilerdeki "Farrah" (Xvarrah) kavramları arasındaki benzerlikler. *USAD*, (17), 113–134.

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

We declare that this article is an original work prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal. All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. We declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The study was jointly designed, conducted, analyzed, and reported by the authors. Both authors have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

We declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the authors. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the authors.

Copyright and Permissions

We confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

We confirm that both authors have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederiz. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir. Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederiz.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve raporlama aşaması yazarlar tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmiştir. Her iki yazar da makalenin son hâlini okuyup onaylamış ve yayımlanmasını kabul etmiştir.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederiz.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri yazarlar tarafından dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk yazarlarındır.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederiz.

Yazar Onayı

Her iki yazar da makalenin son hâlini okumuş, onaylamış ve yayımlanmasını kabul etmiştir.

Contribution Statement / Yazarların Katkı Oranı Beyanı

The researchers' contribution statement is as follows / Araştırmacıların katkı oranı beyanı şu şekildedir:

First author / 1. Yazar %50,

Second author / 2. Yazar %50.